

Лемківский
календар
1998

1998
ЛЕМКІВСКІЙ
КАЛЕНДАР

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ
КРЕНИЦЯ - ЛІГ'НИЦЯ
1998

*Редакция загальна,
комп'ютеровий склад -
Петро Трохановський*

*Графіка обкладинки -
Василь Лопата*

*Графіка в тексті -
Лешек Зиг'мунт (стор. 117)
Богдан Трохановський (стор. 129)
Емілій Отрупчак (137)*

*Календарий -
Даміан Трохановський*

Зачынаме нове 50-ліття?

Зышилого літта старали ся одзначыти смутній ювілей нашого выгнання. Рікні нам тато выходило, можсе і покус зато, же - бодай для часті народу - быво то одзначання з конечності, без великого заангажування душы, без крыл. Кед, глядаючы, находило ся в зышилорічных діяннях жменю автентычнай сатисфакцыі, то лем в тым аспекті - же за оных пяцьдесят років не повелю ся нашым „опікунам” зажерти нас, же варши мы ся тяжко як Чаплінова підошва.

Не даст ся ёднак скрыти, же зменьшало ся нас, а велью з тых, што ныбы осташ, котры дале бесідуют до маленьких своіх нашідніків по свайму, жыє лем силом розгону, силом вдыхненом вітчязьми. На жаль, сила тата не є ретргесит товіле, без власной інвенцыі потомків престане ся колиси колесо катуляти.

Зачынаме нове 50-ліття? Ци доправды суджэнне нам, як народови, дожывати 100-ліття „на землі чуждай”? Тфі! На пса брокы!

Якже товды жыты? Ци моліти Бога о Мойсейі з пальців, жэбы выпровадзіл нас з дома неволі? А што буде, кед Мойсей приайде, а нараді го не послухат? Поставіт сой златога быка - і мал го будзе за бога?

Што буде, кед приайде такій час, колі велькыя того малого сьвіту спостережут ся же маюць душу, зведут до своіх велькых языків такы незнаны дотепер слова як, „чест”, „пошана”, „зрозумішя” і речут: „Вертайце, выгнанці, на свою землю, oddаме вам газдіўкы, поля, лісы, вертайце - демократына держава вас разуміе.” Напраду, цікім реальна в будучысті є така постава, бо демократына держава добры знае, же уж днес... мало реальна є така можлівіст. Днес спосеред чынных заводово Лемків лем 20-30 % є газдами, до тога газдами на низинах. Як же ін, а особліві цілі решті, - з прерлюсными професіямі, пристосуванымі в більшости до містецкой інфраструктуры - якже потрафіші жыты в горах. В занедбаным, зашкленым краю. Кед бы быш ту од колыскі - зміниш бы го на достатній Тыроль, бо Лемкы то трудолюбиві і здібні народ. А так? А днес? Вертаня до джерел є стократно труднішее як выходжыня з них. До тога здібне лем ядро народу. Каждога - як сьвіт шырокій.

Што же діяти, як быти? Быти в Вітчызні - бо лем в Ніш, лем з Ньюом моюк быти напраеду!

I ту наши эссычыня на 1998 рік, на будучыст. — Будме ядром! Будме насіньком! Зеренчы маку будме. Посійме ся по землі рідній. Заквітшымі червено. Червено як Кров, як велика і вічна Любов.

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ
І РЕДАКЦІЯ ЛЕМКІВСКОГО КАЛЕНДАРЯ

З Новим Роком

Сю, сю, посіаю,
З Новим Роком вас витаю.
В Новім Році, добри люди,
Най вам доля красша буде.

Штоби були всі здоровы
І в Білянці і в Ганчові,
На Бодаках, в Зынранові,
В Лосю, Грабі, Маластові,
Во Фльоринці і Кункові,
І в Новиці, Гладышові
Та в Тыляві і Лабові.

Всі з Розділя, і Бортного,
І з Вірхомлі, з Валенного,
З Прегонини і Святкови,
З Перегримки і Шляхтови
Та з Вільхівця і Высови,
Полян, Волі і Брезови,
Ізб, Перунки і Мысцови.

Ждыня, Фолюш і Терстяна,
Постружне, Устя і Тиханя,
Рыхвалд, Шквіртне, Радоцина,
І Свіржова, і Маціна,
Тылич, Мишана і Креніця,
Солотвины і Баниця
Та Мушына і Снітниця,
Ріпник, Котан і Ропиця.
Ропа, Ріпки і Роп'янка,
Шкляры, Дошно і Боднарка.

Чирна, Чорна, Вышовадка,
Чорне, Мокре і Завадка,
Смерековец і Смеречне,
Щавник, Щавне і Конечна
Ta Ожинна, Незнайова,
I Ростока, і Дальєва.

Лупків, Квятонь, Опарівка,
Бонарівка і Ванівка,
І Явірки, I Явірник,
I Команча, I Барвінок
Ta-й Мохначка і Ліщины. —
Словом вшытки з Лемковини.

Тіж і до вас, Лемкы, мова,
Што од Одри до Азова
Ta за морьом на чужыні:
Щестя вам бы, долі ныні!

Штоби нигда не хворіли,
Што-б вас плечи не боліли,
Што-б здоровы груди мали —
Не кашляли, лем съпівали;
Добрі іти, мало пили
I до праці мали съпли,
Mіцно в ногах ся тримали
I головом міркували
Што і як, і чом, і нашто
B съвіті правда і леда-што.
Што-б вас в боці не кополо,
Ани в крижах, і николи

Не стрікало вас в похребті,
Добре спало ся, як не спит,
Гарде снило ся, як не снит.

Най зародит ся пшеница
В Петра і Афдана, в Грица,
В Маркіяна, і Максима,
В Онуфрия, в Никодима,
А і в вдовы Максимихи,
Тіж і в старой Василихи.

Купу стогів на помірках,
Полно зерна при одвірках —
На пероги і галушки,
І на хліб, і на ватрушки,
На варене і смажене,
Вылікане і съячене,
А кед дахто ріже пана —
І на торты, марципаны.

Што-б вродили ся вам в попи
Капустичка, бараболі,
Крумплі, бульба і зимякы
І компері, як банякы,
Та-й бандуркы, но і ґрулі.

В саді — йоны, беры, дулі
І ринеты, антонівки,
Райськы ябка і спасівкы,
І рингльоты, і венгеркы —
Вышткы салодь, як цукеркы.

Най високій лен виросне
І в Марини і в Єфроскы

На кабаты і горсеть.
На лайбики, оплічата,
Гачы, гачкы, і гачата.

Што-б жывину файну мали,
Зерном-сіном годували. —
Буде масло і машлянка,
Будут сырь і сметанка.
Буде мясо тіж, в росолі,
І омаста в бараболі,
Будут драглі і котлеты,
Будут шынкы і паштеты,
І кобаса, солонина.
Будут гроши — полна скриня,
І добробыт в кождій хаті.
І будете так богаты,
Што-б уж піше не ходили,
Лем автами вас возили
І до склепу-магазину,
І до кумів на гостину.

Іщи жычу добрых святів, —
Най ся женят неженаты,
Дівкы замуж повыходят,
А женаты — діти родят.

Што-б миняли вас клопоты
І вы жили без турботы.
Штобы сонце вам так гріло,
Што-б не мерзли, не віприли,
Штобы літо было літом
Зо спекотом, дощом, квітом,
А і зима — зимом была,
Хоц з морозом, але міла.

Штобы славу добру мали,
На гостинах — гостювали,
На весілях — танцували,
На хрестинах — поспівали,
На поминках — поплакали.
Штобы було все як треба
І для інчых і для себе,
Штобы всі вас поважали,
Шанували, величали,
А в потребі, при нагоді
Близькы були вам в пригоді.

Дітям тыж я повінчує:
Най вас люблят і цілють
Вищитки рідны, мама, тато;
Най ден кождий буде съятом.
Што-б вы старших шанували,
До науки потяг мали,
Што-б не були вы ледачы —
Младых літ не марнували
Але житя познавали
З книжок, а пак в чесній праці.

Іщи на тым твердо стою,
Штобы жили всі в спокою.
Більшє што-б не воювали,
А газдове — газдували,
Робітники — зарабляли,
Вчены жебы мозкували
А і космос здобывали.

Най ся вам весело жыє,
Кому съмішні — най ся съміє,
А тужити, вірте, гріх —
Смуток мине, прийде съміх.

Так вам, Лемкы,
вищиткым жычу,
Сю, сю... щестя кличу.

Сю жыто і пшеницио,
Овес, гречку, сочевицио,
Вам — на щестя і пашницио,
Собі же — на паляницио.

з дакус-лемківського
на дакус-баржев-лемківське переклад
Петро Мурянка

СКОРОЧЕНИЙ КАЛЕНДАР НА 1998 РІК

Дн	СІЧЕН				ЛЮТИЙ				МАРЕЦЬ				
Пн	5	12	19	26	2	9	16	23	2	9	16	23	30
Вт	6	13	20	27	3	10	17	24	3	10	17	24	31
Ср	7	14	21	28	4	11	18	25	4	11	18	25	
Чт	1	8	15	22	29	5	12	19	26	5	12	19	28
Пт	2	9	16	23	30	6	13	20	27	6	13	20	27
Сб	3	10	17	24	31	7	14	21	28	7	14	21	28
Нд	4	11	18	25	1	8	15	22	1	8	15	22	29

Дн	КВІТЕН				МАЙ				ЧЕРВЕЦЬ					
Пн	6	13	20	27	4	11	18	25	1	8	15	22	29	
Вт	7	14	21	28	5	12	19	26	2	9	16	23	30	
Ср	1	8	15	22	29	6	13	20	27	3	10	17	24	
Чт	2	9	16	23	30	7	14	21	28	4	11	18	25	
Пт	3	10	17	24	31	1	8	15	22	29	5	12	19	26
Сб	4	11	18	25	2	9	16	23	30	6	13	20	27	
Нд	5	12	19	26	3	10	17	24	31	7	14	21	28	

Дн	ЛІПЕЦЬ				СЕРПЕН				ВЕРЕСЕНЬ					
Пн	6	13	20	27	3	10	17	24	31	7	14	21	28	
Вт	7	14	21	28	4	11	18	25	1	8	15	22	29	
Ср	1	8	15	22	29	5	12	19	26	2	9	16	23	30
Чт	2	9	16	23	30	6	13	20	27	3	10	17	24	
Пт	3	10	17	24	31	7	14	21	28	4	11	18	25	
Сб	4	11	18	25	1	8	15	22	29	5	12	19	26	
Нд	5	12	19	26	2	9	16	23	30	6	13	20	27	

Дн	ЖОЛТЕН				ЛИСТОПАД				ГРУДЕНЬ					
Пн	5	12	19	26	2	9	16	23	30	7	14	21	28	
Вт	6	13	20	27	3	10	17	24	1	8	15	22	29	
Ср	7	14	21	28	4	11	18	25	2	9	16	23	30	
Чт	1	8	15	22	29	5	12	19	26	3	10	17	24	31
Пт	2	9	16	23	30	6	13	20	27	4	11	18	25	
Сб	3	10	17	24	31	7	14	21	28	5	12	19	26	
Нд	4	11	18	25	1	8	15	22	29	6	13	20	27	

СІЧЕН

Нс	Сс	Святы православны і греко - кат.	Дн
1	19	Ілії, Тимофія, Григория, Боніфатия	Чт
2	20	Ігнатаия Богоносця, Данила, Філогонія	Пт
3	21	Юлиянії, Петра, Темістокля, Прокопа	Сб
4	22	Нед. 29 по ССД, Христогона, Євода	Нд
5	23	Нифонта, Павла, Саторніна, Зотика	Пн
6	24	Євгенії, Клавдії; Велия - Святый Вечер	Вт
7	25	РОЖДЕСТВО ХРИСТОВЕ	Ср
8	26	Собор Пресв. Богородиці, Йосифа	Чт
9	27	Первомученика Арх. Штефана, Тевдора	Пт
10	28	Йосифа, Якова, Никанора, Агафії	Сб
11	29	Нед. 30 по ССД, Марка, Теофіля	Нд
12	30	Тимона, Анисії, Філярета, Зотика	Пн
13	31	Меланії Римлянки, Геласія, Гайя	Вт
14	1	НОВИЙ РІК, Обрізання Госп., Василя В.	Ср
15	2	Сильвестра, Серафима, Юлиянії	Чт
16	3	Малахії, Гордія	Пт
17	4	Афтаны, Теокіста, Зосимы, Ахілы	Сб
18	5	Нед. 31 по ССД, Щедрий Вечер	Нд
19	6	БОГОЯВЛІНЯ ГОСПОДНЄ - ЙОРДАН	Пн
20	7	Собор Св. Йоана Крестителя	Вт
21	8	Еміліяна, Юрія, Домінікі	Ср
22	9	Петра, Филипа, Євстратія, Самея	Чт
23	10	Григорія, Дометіяна, Маркіана, Павла	Пт
24	11	Тевдосія, Михала, Данила, Миколая	Сб
25	12	Нед. 32 по ССД, Савы, Александра	Нд
26	13	Якова, Максима, Стратоніка	Пн
27	14	Ніни, Агнії, Теодула, Штефана	Вт
28	15	Павла, Гавриїла, Прохора, Йоана	Ср
29	16	Дамаскіна Болгарского, Леонілъ	Чт
30	17	Антонія, Ахілы, Тевдосія	Пт
31	18	Афтаны, Кірила, Максима, Маркіана	Сб

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 11.01.1888 — Вмер Осиф-Юрій Федькович - видатний съпівець Буковини.
- 12.01.1928 — Вродил ся в Балутянці Штефан Кыщак, різбяр, супільний діяч на Україні.
- 20.01.1888 — Вродил ся в Баници Йоан Полянський, свого часу п.о. Апостольского Адміністартора Лемковини, пізнійший автор „Історії Лемковини” (см. допис - стор.).
- 21.01.1948 — Уряд Чехо-Словаччини ухвалил проект нової аграрної реформи.
- 28.01.1688 — Вродил ся легендарний словацький (і „дакус” присвоєний польській культурі) збійник Юро Яношік.
- ??01.1978 — Вмер Федір Минайло, закарпатський мальляр, графік і архітектор, автор м.ін. полотна „Лаборець”.

З народных вірувань Лемків

Коли Лемко приступлять до будови нової хыжы, то мусит найперше провірить, ци місце, на котрым намірат поставити будинок, надас ся на тугоу ціль, ци оно буде добре, а нешкідливе. В тій ціли робит такы пробы: На тых пунктах, де мают станути углы нової хыжы, (...) кладе на ніч по кавальцьово хліба. Єсли на другій ден хліб лежыт на своїм місци, то тог пляц під будову буде добрий. (...) Выбране місце під хыжу заорює до-окола плугом, штобы до него не мал доступ злий дух. При тій роботі не вільно кричать або клясти, бо інакше в новій хыжі не буде згоды, жена не буде шанувала мужа і діти не будут слухати родичів. По выораню одбывають ся покладини. На штырьох рогах выораного простокутника кладе грубы камені, яко фундамент, а на них смерековы трамы. По заложынню спідків запрошус священника на посвячыння нового місци і фундаментів (замолішвати). На кождым углі робит крест, а в ним глубоку дірку, до котрой вкладат чвертку сріберной монеты (штобы в хыжы все был достаток), листя з барвінку (штобы дівчата скоро повыходили замуж), квіт осики [трепоты] або вуждерева (штобы в хыжы не мал місци гріх), листя тополі (штобы діти карали ся і добре росли), просфору завинену в полотенце, штобы Господ опікувал ся хлібом і доробком газды), кавалец шкла (штобы зла сила не мала приступу до хыжы і штобы челядь была все здорована).

Й.Ф.Лемкин (Полянський), „Історія Лемковини”

ЛЮТИЙ

Нс	Сс	Свята православны і греко - кат.	Дн
1	19	Нед. 33 по ССД, Макария, Марка, Арсена	Нд
2	20	Евтимія Вел., Інны, Лаврентия, Євфіхія	Пн
3	21	Максима Ісповідника, Євгена, Неофіта	Вт
4	22	Тимофія Апостола, Петра, Георгія	Ср
5	23	Клиmenta, Агатангела, Павлина	Чт
6	24	Ксені, Агафії, Тимофія, Анастазія	Пт
7	25	Григорія Богослова, Януарія, Филипа	Сб
8	26	Нед. 34 по ССД, Ксенофонта, Аркадія	Нд
9	27	Неділя о Закхею, Ксенофонта, Марії	Пн
10	28	Єфрема Сирийского, Паладія, Ісаака	Вт
11	29	Лаврентия, Луки, Іgnatia Богоносця	Ср
12	30	Трьох Святителів, Іполита	Чт
13	31	Афанасії, Віктора, Никифора, Никиты	Пт
14	1	Трифона, Феліцитаты і Перепетуї,	Сб
15	2	Нед. 35 по ССД, Сріт. Господнє - Грімниці	Нд
16	3	Симеона і Анни, Азарії, Адрияна	Пн
17	4	Сидоря, Миколая Студийского, Іадора	Вт
18	5	Тевдосія, Агафії, Макарія	Ср
19	6	Доротеї, Христини, Фотія, Юліяна	Чт
20	7	Партенія, Луки	Пт
21	8	Тевдора, Захарія, Савы	Сб
22	9	Нед. 36 по ССД, Никифора, Інокентія	Нд
23	10	Прохора, Анни, Павла, Валентини	Пн
24	11	Тевдоры, Димитрія, Власія	Вт
25	12	Мелетія, Антонія, Алексія	Ср
26	13	Мартиніана, Світланы, Штефана, Симеона	Чт
27	14	Кірила Учителя Славяньського, Аксентія	Пт
28	15	Онисима, Пафнутия, Євсевія	Сб

Лютій лютує — рікі ледом кує

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 2.02.1928 — Вмер о.Петро Феціца, родом зо с.Ганчова, церковний і народний діяч.

3.02.1918 — Вродил ся Богуш Носак-Незабудов, словацький поета, великий приятель Русинів.

10.02.1908 — Вродил ся Михайло Попович, знаний писменник Закарпаття.

11.02.1908 — Вмер Анатоль Вахнянин, композитор, автор споминів, що сут важним причиною до історії Лемковини другої половини XIX століття.

13.02.1638 — Заложено прицерковну школу в Поворознику (см. додаток - стор. 42).

21.02.1818 — Вродил ся Висловій Теодор Курилло, латинскомовний писменник (см. додаток - стор. 55).

23.02.1958 — Во Вроцлаві скликано зъїзд Лемків - ветеранів II світової війни. 400 делегатів постановило домагати ся позвоління на поворот до гір.

26.02.1808 — Австрійський ґуберніальний уряд oddal костел св.Норберта в Кракові на власність греко-католикам.

Зо споминів Анатоля Вахнянина

(...) *О руске писмо не дбал ніхто, бо го не потрібувал в практичним життю.* Бесіда в священичих домах була звичайні польска, лем священикі „*antiquae educationis*” бесіоували по руски. (На щестя, они ішы товдь персважали на Лемковині - Ред. „ЛК”) Тоты „*antiquae educationis*” священикі не поберали конгури, а жили лем з ґрунту та з треб церковных. „*Antiqua educatio*” означало тото, что они не вчали ся на теольгії, а лем прыватні. (А. Вахнянин приводит ту съвідчынія свого вітця, о. Клима Вахняніна, який кінчыл теольгію бл. 1840 рока. Сам же автор, дотычні 1863 рока споминат:)

В Добрій, де мешкала моя любка (наречена), проживала єй старенька бабуня, вдовиця по священнику Витошынська з Грушкевичів. // Коли же я і мій товариш зо Сяніччани Іван Войтович зачали в сальоні по руски бесідувати, то стара бабуня, загомивши руки, повіла: „*Świat się przewraca!* W pokojach mówią teraz tak, jak czeladź w kuchni!”

¹⁰ „Спомини з життя”, Львів 1908, стор. 62 і 132

МАРСЦ

Нс	Сс	Святыя православны і греко - кат.	Дн
1	16	Нед. 37 по ССД, Памфиля, Валента	Нд
2	17	Початок Великого Посту, Тевдора Тирона	Пн
3	18	Лева, Космы, Флавіана	Вт
4	19	Архіпа, Филимона, Максима, Тевдора	Ср
5	20	Корнилия, Агафона, Садока, Лева	Чт
6	21	Тимофія, Євстафія, Йоана, Тевдора	Пт
7	22	Маврикія, Фотина, Тевдора, Филипа	Сб
8	23	Неділя 1 Вел. Посту, Йоана, Александра	Нд
9	24	Еразма Печерского, Йоана	Пн
10	25	Тараса, Прп. Отців Кыєво-Печерских	Вт
11	26	Порфірія; Севастіяна	Ср
12	27	Прокопа, Титы, Фалалея	Чт
13	28	Василя, Маріны, Миколая, Протерія	Пт
14	1	Євдокії, Нестора, Антонія	Сб
15	2	Нед. 2 Вел. Посту, Євфалії, Феодота	Нд
16	3	Євтропія, Зенона, Йоана	Пн
17	4	Герасима, Юліяна, Якова, Вячеслава	Вт
18	5	Марка, Конона, Іраїди	Ср
19	6	Константина, Теофіля, Аркадія	Чт
20	7	Еміліяна, Василя, Єфрема, Павла	Пт
21	8	Лазаря, Феофілякта, Єрма	Сб
22	9	Нед. 3 Вел. Посту, Кесарія, Тараса, Василя	Нд
23	10	Павла, Кондрата, Анастазії	Пн
24	11	Шефрона, Євфимія, Єпимаха	Вт
25	12	Теофана, Григорія, Семана	Ср
26	13	Никифора, Христины, Александра	Чт
27	14	Венедыкта, Ростислава, Феогноста	Пт
28	15	Нікандра, Агапія, Мануїла	Сб
29	16	Нед. 4 Вел. Посту, Трофима, Александра	Нд
30	17	Алексия, Макара,	Пн
31	18	Кирила, Трифона, Аніна	Вт

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 3.03.1918 — Підписаньом в Бресті мирного договору медже учасниками І сусітової війни.
- 13.03.1938 — В селі Стебник к/Бардійова вродил ся Йосиф Збіглай, українскомовний поета.
- 14.03.1738 — о. Йоан Прислопський, перекладач Псалтыря на лемківську бесіду остал парохом Камяної.
- 15.03.1838 — Вродил ся Йоан Сильвай (пс. Урил Метеор), писменник, композитор, мальляр і різբяр, великий будитель Підкарпатської Руси (см. допис - стор. 57).
- 15.03.1928 — В Вільці, саноцького повіту, вродил ся Іван Бердаль, різбряр, од 1945 р. - на Україні.
- 23.03.1898 — В Каміонці к/Старой Любовні вродил ся історик Йосиф Кізак.
- 29.03.1478 — Відоміст в городських книгах Біча о Марку з Боднаркы, який труднил ся експортом риб на Угры.

ЙОАН ПРИСЛОПСКІЙ

ПСАЛОМ 136

1. Над ріками вавилонскими,
тамесме сідили и плакали,
гдисме на тя споминали, Сіоне.
2. На вербині, на средку сго,
повішалисме органы наша.
3. Бо нас там пытали,
котры нас в язі вели,
о словах пісній наших,
а котры нас вели о піснях,
співайте нам піснь котору
з пісній сіонских.
4. Якож будеме співати
піснь Панску
на земли чуджой?
5. Если тебе забуду Іерусалиме,
нех забыта буде правиця моя.

6. Нех присхне язык мой
гортани мосму,
если невспомню на тя,
если собі не предложжу Іерусалима,
яко на початку весіля моего.
7. Памятай Пане на силы едомскія
в ден Іерусалимъ,
котры мовят:
вынищте, спустошите в нем
аж до грунтov его.
8. Цорко вавилоня, нудзнико,
благословенный, котрый
отдаст тобі
отплату твою,
котрус отплатила нам.
9. Благословенный, котрый
ухватитт
и потолче малы діти твои о камін.

Камяна, 40-ы роки XVIII ст.

К ВІТСН

Нс	Сс	Святы православны і греко - кат.	Дн
1	19	Хризанта, Дарії, Інокентія	Ср
2	20	Сергія, Савы, Світланы	Чт
3	21	Якова, Томы, Кірила	Пт
4	22	Василя, Дросиды, Ісаака	Сб
5	23	Нед. 5 Вел. Посту, Никона, Василя	Нд
6	24	Захара, Штефана, Петра, Артемія	Пн
7	25	Благовіщыня Пресв. Богородиці	Вт
8	26	Анны, Аллы, Ларисы	Ср
9	27	Матроны, Мануїла, Тевдосия	Чт
10	28	Іларіона, Штефана, Іоны	Пт
11	29	Марка, Кірила, Йоана	Сб
12	30	Вхід Господен до Єрусалиму, Шефрона	Нд
13	31	Іоны, Інокентія, Іпатія, Авды	Пн
14	1	Євфимія, Геронтия, Макарія	Вт
15	2	Тита, Полікарпа, Амфіяна	Ср
16	3	Страстний Четвер, Тевдосії, Нектарія	Чт
17	4	Велька Пятниця, Йосифа, Григорія	Пт
18	5	Платона, Марка, Агафона, Тевдоры	Сб
19	6	ВОСКРЕСЕНІЄ ХРИСТОВЕ, ВЕЛИКДЕН	Нд
20	7	Великодній Понедільок, Даниїла	Пн
21	8	Великодній Віторок, Іродиона, Фелонта	Вт
22	9	Євпсихія, Вадима, Маріава, Дисана	Ср
23	10	Терентія, Максима, Якова, Зинона	Чт
24	11	Антипи, Йоана, Григорія	Пт
25	12	Давида, Ісаака, Василя, Міни	Сб
26	13	Томина Неділя, Артемона, Томаіды	Нд
27	14	Йоана, Мартина, Євстафія, Антонія	Пн
28	15	Трофима, Анастазії, Савы, Тавифы	Вт
29	16	Агафії, Ірины, Галіны, Леоніда	Ср
30	17	Семана, Адрияна, Александра	Чт

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 1.04.1928 — В Америці виходил з друку перший номер двотижденної газети „Лемко”, під редакцією Д. Вислоцького (Гунянки).

11.04.1888 — Вродил ся Євген Перфецький, дошлідник історії Підкарпатської Русі.

11.04.1948 — Вродил ся Ярослав Горощак, видатний народний діяч і публіциста, автор першого „Лемківско-польського словника”, заводово - інженер-механік.

15.04.1918 — Вмер український писменник Іван Нечуй-Левицький; написав цінний нарис о Шляхтові і Явірках („В Карпатах”).

16.04.1868 — Вмер о. Петро Дуркот, родоначальник освіченого священничого роду Дуркотів.

27.04.1948 — Вмер Василь Щурат, український літературознавець; в його працях є дуже цінної лемківської тематики.

30.04.1878 — В Санківцях коло Гуменного вродил ся Миколай Руснак, педагог і громадянський діяч.

ЯРОСЛАВ ГУНЬКА

Лемкы днес

...Штоси є в тым тихим, спокійним, веселым народі, котрий поганят ся в дійових вітерницях, але заедно не дає ся зломити. По кождій бури то ту, то там хтоси встає і зачынат ся роззерати. Де то сут нашы? Ци ос-тал ішы дахто!

Остал!!! Адде встають „молоды, гранітовы ряды”.

Памятам, як плакали родиче, коли взріли в телевізії ансамбль „Лемковину”. — „Боже милий, думали мы товды по війні, же то уж конець, же николи не почусме уж лемківской бесіди. Же нас шляк трафит по п'ятьох-десятох роках”.

З предивном єднак впертістю, напроти всякій льогії і розпукливій безнадії люде тогы вчыли свой діти лемківскаго языка. Переказали нам толькі, кілько знали сами і кілько могли, кед находили хвильку полеготы.

Слава Вам, Вітчє і Мамо.

Ваші серця съвітити мі будут вічні, як тоты дорожовказы при дорозі з которой не зайду уж николи.

Випмок з брошури виданої через SKBP Warszawa бл. 1984 р.

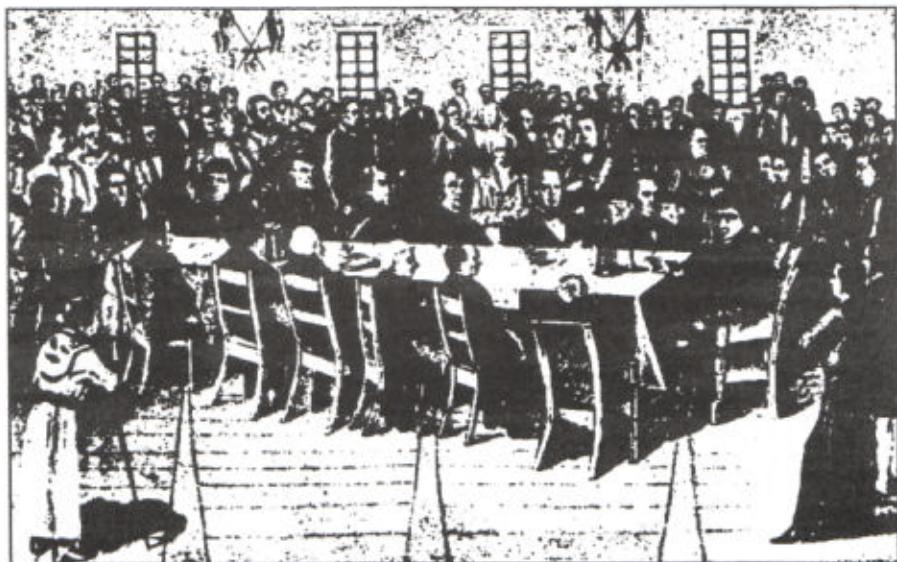
МАЙ

Нс	Сс	Святыя православны і греко - кат.	Дн
1	18	Йоана, Віктора, Северина	Пт
2	19	Христофора, Йоана, Антоніна	Сб
3	20	Неділя Мироносиць, Тевдора, Григория	Нд
4	21	Януария, Максиміана, Сократа, Тевдора	Пн
5	22	Климента, Луки, Тевдора	Вт
6	23	Юрия Побідоносця, Александры, Анатолия	Ср
7	24	Савы, Леонтия, Єлісаветы	Чт
8	25	Марка, Македонія, Сильвестра	Пт
9	26	Василя, Глафіры, Йоанікія	Сб
10	27	Неділя Розслабленого, Семана, Євлогія	Нд
11	28	Кирила, Максима, Никиты, Сосипатра	Пн
12	29	Филимона, Артима, Мемнона	Вт
13	30	Якова, Максима, Ігнатія	Ср
14	1	Єремії, Пафнутия, Макара	Чт
15	2	Бориса і Гліба, Михаїла, Афанасія	Пт
16	3	Тимофія, Тевдосія, Маври, Петра	Сб
17	4	Неділя Самарянки, Пелягії, Никиты	Нд
18	5	Ірины, Якова, Якова,	Пн
19	6	Іова, Калимаха, Денезія	Вт
20	7	Акакія, Нила, Авіва	Ср
21	8	Йоана, Арсена, Пимена	Чт
22	9	Перенесіня мощи Св. Миколая, Христофора	Пт
23	10	Симона, Киприяна, Онисима, Еразма	Сб
24	11	Нед. Вліпорожд., Кір. і Мефод. Учyt. Слав.	Нд
25	12	Денезія, Германа, Савіна	Пн
26	13	Гликерії, Георгія, Макарія, Александра	Вт
27	14	Леонтия, Никиты	Ср
28	15	Вознесеніс Господніс, Пахомія, Ісаї	Чт
29	16	Єфрема, Касияна, Модеста	Пт
30	17	Андроника, Штефана	Сб
31	18	Неділя Св. Отців, Теодота, Александры	Нд

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 2.05.1848 — Во Львові створено Головну Руску Раду - для бороніння інтересів галицьких Русинів. Не до кінця сполнила она єднак народних сподівань.
- 3.05.1848 — Цисар Фердинанд I скасувал панщину в Австрії, в Галичині tot акт проголошено 15 мая.
- 13.05.1888 — Вмер Яков Головацкій, член Рускої Трійці; в його публіцистичній, етнографічній і історичній творчості є дуже лемківської тематики.
- 16.05.1968 — Вмер Лука Дем'ян, писменник і зберач фольклору Підкарпатської Руси.
- 29.05.1938 — Лемківська делегація до прем'єра Складковського (принята через дыр. департаменту Савіцкого): др Орест Гнатишак, Методій Трохановський, Йосиф Яворський та о. Йоан Поляньський.

%%%%%%%%%%%%%

Перше засідання Головної Рускої Ради во Львові 4 мая 1848 рока
(рисунок невідомого автора, який заховал ся в засобах музею
Народного Дому во Львові).

ЧЕРВЕНЬ

Нс	Сс	Святы православны і греко - кат.	Дн
1	19	Партикія, Корнеля, Йоана	Пн
2	20	Юды, Зосимы, Фалалея, Александра	Вт
3	21	Константина, Олени, Касияна	Ср
4	22	Йоана, Владимира, Василя, Софii	Чт
5	23	Михала, Євфросинії	Пт
6	24	Симеона, Штефана, Тевдора	Сб
7	25	ДЕН ПРЕСЬВ. ТРОЙЦІ, СОШ. СЬВ. ДУХА	Нд
8	26	Ден Святого Духа, Карпа, Олени	Пн
9	27	Терапонта, Ніла, Тевдоры, Йоана, Дидима	Вт
10	28	Никиты, Ігнатия, Єликониды	Ср
11	29	Тевдосії, Йоана, Давида	Чт
12	30	Романа, Богдана, Якова	Пт
13	31	Єремії, Філософа	Сб
14	1	Неділя 1 по ССД, Юстина, Харита, Агапіта	Нд
15	2	Никифора, Йоана, Юліянії	Пн
16	3	Клавдія, Іпатія, Павла, Максима	Вт
17	4	Митрофана, Силана, Северія	Ср
18	5	Доротея, Константина, Ігоря	Чт
19	6	Вікаріона, Теклі, Сусанни	Пт
20	7	Марії, Артемія, Клавдії	Сб
21	8	Неділя 2 по ССД, Тевдора, Єфрема	Нд
22	9	Кирила, Марты, Марії, Теклі	Пн
23	10	Тимофія, Александра, Антоніна, Теофана	Вт
24	11	Вартоломія, Варнавы, Єфрема	Ср
25	12	Онуфрія, Петра, Арсена, Теофіля	Чт
26	13	Аквилі, Антоніны, Анни, Сави	Пт
27	14	Єлисея, Мефодія, Мстислава	Сб
28	15	Неділя 3 по ССД, Іоны, Єроніма, Модеста	Нд
29	16	Тихона, Євтропія, Тигрія	Пн
30	17	Мануїла, Ізмаїла, Ананії, Клиmenta	Вт

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 2.06.1848 — В Празі розпочал ся Славянський Зыїзд; брали в ним участь і Русини.

11.06.1958 — Вмер Нестор Волчак, родом з Устя Руского, вýдатний діяч нашої еміграції, спілзаложyтель Лемко-Союза.

15.06.1928 — Польський Сойм вýдал уставу о введінu назвы „україн-скій” в місце дотеперішньої „руский”.

18.06.1698 — Через Карпаты до Прешбурга (Братиславы) прибыл цар Петро Великій, видіти дунайську фльотилью.

21.06.1768 — Маршалок конфедерациі вой. краківского Міхал Чарноці возвал шляхту сандецького повіту до конфедера-ції, яка лишила по собі злу славу на Лемковині.

21.06.1978 — Вмер в Одесі різбяр Василь Шалайда, родом з Балу-тянky.

25.06.1948 — Во Вроцлаві проходил Съвтовий Конгрес Обороны Миру (а при Вроцлаві плакали выгнаны Лемки).

26.06.1958 — Вмер Ярослав Вінцковський (Ярославенко), знаний композитор і зберач лемківского фольклору; компонувал і церковну музыку.

Зо споминів о Ярославі Вінцковським

(...) Я пізнав тоді (1912 рік - ред. ЛК) в домі п.п. Можнацьких їх сно-
яка, молодого чорноволосого інженера при дирекції залізниць у Львові,
Ярослава Вінцковського, пізніше широко в краю знаного і талановитого
композитора Ярославенка. (...) Збирав він тоді по Лемківщині народні
пісні і зафіксував їх у своєму нотнім записнику - без усякої гармонізації -
враз з текстами. Мос тодішнє, принагідне знакомство з інж. Ярославом
Вінцковським не перервалось уже ніколи. Коли перемиська гімназія обхо-
дила в 1936 році ювілей 40-ліття „першої матури”, то композитор Яро-
славенко уложив на мою проśбу на нашу шкільну академію святочну
кантуату, до слів ювілейного вірша, що його написала для нас старенька
перемиська поетка Уляна Кравченко, „Великий день”. (...) кантуата Яро-
славенка (текст з нотами) з'явилася у львівській музичній накладні
„Торбан”. (...) Помер композитор Ярославенко в червні 1958 р. у Львові у
80 році життя, а некролог помістило варшавське „Наше Слово” ч.202.

Степан Шах, „Між Сяном і Дунайцем”, спомин, Мюнхен 1960, стор. 307-308

ЛІПЕНЬ

Нс	Сс	Святыя православны і греко - кат.	Дн
1	18	Леонтия, Іпатия, Теодула	Ср
2	19	Юды, Варлаама, Зосимы, Паісія	Чт
3	20	Мефодия, Інны, Левкія	Пт
4	21	Терентія, Юліяна	Сб
5	22	Неділя 4 по ССД, Євсевія, Зини, Юліянії	Нд
6	23	Артима, Євстахія, Агрипіны, Гая	Пн
7	24	Рождество Св. Йоана Крестителя	Вт
8	25	Февронії, Петра, Денезія	Ср
9	26	Давида, Тихона, Йоана	Чт
10	27	Самсона, Мартина, Григорія	Пт
11	28	Сергія, Кира, Йоана	Сб
12	29	Свв. Первоверх Апостолів Петра і Павла	Нд
13	30	Собор 12 Апостолів, Софонія	Пн
14	1	Космы і Даміана, Никодима	Вт
15	2	Фотія, Ювеналія	Ср
16	3	Анатолія, Марка, Александра	Чт
17	4	Андрия, Марты, Тевдора	Пт
18	5	Сергія, Анни, Кирилы	Сб
19	6	Неділя 6 по ССД, Сисона, Марина, Кірила	Нд
20	7	Томы, Германа, Попмея, Акакія	Пн
21	8	Прокопа, Теофіля, Анастазія	Вт
22	9	Панкратія, Тевдора, Александра	Ср
23	10	Антонія, Силуана, Аполона	Чт
24	11	Княгині Ольги, Євфимії	Пт
25	12	Тевдора, Гілярия	Сб
26	13	Неділя 7 по ССД, Гавриїла, Штефана	Нд
27	14	Юста, Онисима, Штефана	Пн
28	15	Князя Владимира, Авудима, Кирика	Вт
29	16	Атино'ена, Павла, Валентины	Ср
30	17	Маргариты, Лазаря, Леоніда	Чт
31	18	Емілияна, Якынта, Йоана, Памви	Пт

ІСТОРИЧНІ ДАТЫ

- 6.07.1718 — В грамоті Чарториских о пошырінню церкви в Полянах Суровичных споминаєт ся о.Павел Полянський, быти може предок пізн. писменника Олімпія Полянського.
- 8.07.1988 — При Львівським oddілі Українського Культфонду створено Товариство „Лемківщина”.
- 12.07.1968 — Вмер Штефан Гайдич, знаний на Пряшівщині публіциста, педагог і драматург.
- 21.07.1928 — Вродил ся в Тыличы Іван Головчак, наш видатний сучасний поета.
- 26.07.1888 — В Біловежы коло Бардийова вродил ся видатний народний діяч Михал Торонський.

1848 рік в творчості Филипа Свистуна

(...) Газета („Зоря Галицкая“) як і одозва Рускої Головної Рады і агітация правительських чинників на корист галицько-руського діла, перенесли руський народний рух до провінціональних міст і скоро були основаны 34 філії львівської Рускої Головної Рады. Єдночасні зачало ся будити руска національна съвідомість. Русини в очымгнію одишмарили польський язык і старали ся бесідувати по рускы. (...) Молодіж шкільна - ученики гімназий і студенты університету - не знали по рускы чытати; в наступстві того одозвы Рускої Рады перешли мимо них без більшої уваги і они мимовільні втіганы были через польську агітацию до противного табору. Найлекше принимала ся рускіст серед священників, якы знали славянске писмо і они то зложылы новий размовний язык руской просвіченой еліты в Галичині, котрий то язык введено до галицько-руській літературы по 1848 році. Творці того языка не знали ани сучасной великорусской речы, ни исторії руской літературы, еднак - гу зачудуваню Поляків - інспіруваны природными словесныма одчуттями, на основі простонародной бесіды і церковного языка створили слова подібны до слів сучасного великорусского літературного языка. Вступивши на членів руских Рад, они принимали як зовнішнюю одзнаку чорно-жолту кокарду (австрійски державны кольоры) и отдале Поляки назвали их „шварц-гельберами“.

Ф.И.Свистун, „Прикарпатская Русь подъ владніем Австрии“, Peter S.Hardy, Hardy Lane, Trumbull, Conn., 1970, ст. 123-124.

СЕРПЕН

Нс	Сс	Святыя православны і греко - кат.	Дн
1	19	Серафима, Штефана, Паісия	Сб
2	20	Неділя 8 по ССД, Ілії, Афтаны, Аврама	Нд
3	21	Онуфрия, Онисима, Семана, Йоана	Пн
4	22	Марії Магдалины, Фокы	Вт
5	23	Трофима, Теофіля, Аполінарія	Ср
6	24	Романа, Давида, Христини	Чт
7	25	Успіня Праведної Анни, Макарія	Пт
8	26	Єрмолая, Мойсея, Параскевы	Сб
9	27	Неділя 9 по ССД, Пантелеймона, Наума	Нд
10	28	Профора, Никанора, Тимона, Пармена	Пн
11	29	Каліника, Серафимы	Вт
12	30	Андроника, Валентина, Йоана, Полікарпа	Ср
13	31	Юліты, Євдокима	Чт
14	1	Соломії, Початок Маткобіжаного Посту	Пт
15	2	Штефана, Фокы, Никодима	Сб
16	3	Неділя 10 по ССД, Фавста, Антонія, Космы	Нд
17	4	Євдокії, Єлевферія, Максиміліяна	Пн
18	5	Агфира, Понтія, Сивеля	Вт
19	6	Преображення Господнє, Спаса	Ср
20	7	Дометія, Митрофана, Наркіза	Чт
21	8	Мирона, Леоніда, Зосимы	Пт
22	9	Матвія, Антонія, Якова, Алексія	Сб
23	10	Неділя 11 по ССД, Лаврентія, Агапита	Нд
24	11	Евлла, Василя, Тевдора, Клавдія	Пн
25	12	Фотія, Александра, Капитона	Вт
26	13	Максима, Іринея, Конкордії, Іполіта	Ср
27	14	Михея, Тевдосія, Маркеля	Чт
28	15	Успіня Пресвятої Богородиці	Пт
29	16	Херимона, Диоміда	Сб
30	17	Неділя 12 по ССД, Мирона, Алипія, Павла	Нд
31	18	Фльора і Лавра, Йоана	Пн

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 4.08.1898 — Вмер Митрополита Галицкій Сильвестер Сембраторович, родом з Дошниці, лишыл по собі, особливі на рідній Лемковині, ненайліпшу памят.
- 6.08.1928 — Вродил ся в Миковій на Пряшівщині Андрий Вархола (Енді Ворголь).
- 14.08. 988 — Крещыня Руси Кыївской.
- 20.08.1968 — Розпочато організування музею Лемківской Культуры в Зындроновій.
- 23.08.1498 — Записка судова саноцького граду під том датом повідат о вторгнію Турків до землі саноцької, якы „зdevастували ю і выпалили в деякых місцях”.
- 24.08.1818 — Покликано Дякоучытельскій Інститут в Перемышли, незмірні заслужений для Лемковини. Вышло з него дуже нашых народных учытели.

%%%%%%%%%%%%%

Творец і опікун музею Лемківской Культуры в Зындроновій Теодор Гоч серед експонатів головного об'єкту музею - лемківской хъоки (є то такий його рідна хъожа)

ВЕРСЕСЕН

Нс	Сс	Свята православны і греко - кат.	Дн
1	19	Андрия, Тимофія, Теклі	Вт
2	20	Самуїла, Севіра, Мемнона	Ср
3	21	Тадея, Теогнія, Агапія, Вассы, Аврамія	Чт
4	22	Агатоника, Афтанана, Евліялії,	Пт
5	23	Іринея, Каліника	Сб
6	24	Неділя 13 по ССД, Свяще.муч. Максима	Нд
7	25	Вартоломія, Титы	Пн
8	26	Адрияна, Наталії	Вт
9	27	Савы, Пимена, Анфісы, Ливерия	Ср
10	28	Мойсея, Іова, Тевдосія, Анни	Чт
11	29	Усікн. Гл. Йоана Крестителя, Главосікы	Пт
12	30	Александра, Йоана, Христофора	Сб
13	31	Неділя 14 по ССД, Киприяна, Геннадія	Нд
14	1	Початок нового церковного рока, Семана	Пн
15	2	Маманта, Руфины, Тевдота, Йоана	Вт
16	3	Антима, Теоктиста, Василисы	Ср
17	4	Йосафа, Афтанана, Єрмонії	Чт
18	5	Захаря, Єлизаветы, Раісы	Пт
19	6	Архіпа, Зинона, Макарія	Сб
20	7	Неділя 15 по ССД, Макара, Онисифора	Нд
21	8	Рождество Пресвятої Богородиці	Пн
22	9	Йоакима і Анни, Йосифа	Вт
23	10	Минодоры, Павла, Пульхерії	Ср
24	11	Тевдоры, Сергія, Димитрія, Германа	Чт
25	12	Юлияна, Корнута, Тевдора	Пт
26	13	Ілії, Леонтія, Корнилія	Сб
27	14	Воздвижыня Чес. Креста Госп. - Вздвига	Нд
28	15	Никиты, Максима, Тевдота	Пн
29	16	Євфимії, Людмилы, Доротея	Вт
30	17	Віры, Надії, Любови, Софії	Ср

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 2.09.1608 — Король Зигімунт III стверджат „на вічны часы” користати зо всіх дібр „підданым руской релігії” в Вороблику.
- 6.09.1988 — Вмер Іван Желем, писменник і поета, родом з Вапенного (см. допис - стор. ??).
- 8.09.1918 — В Старий Любовні основано Руску Народну Раду під проводом Михала Михалича.
- 10.09.1958 — Делегація Лемківського Релифового Комітету з Америки підписала з властями в Варшаві умову о помочы Лемкам в Польщы.
- 12.09.1838 — Вродил ся Віктор Гебей, громадянскій діяч Підкарпатской Руси.
- 20.09.1948 — Згинул траїчні во Львові за пропагування православія о. Гавриїл Костельник, вчений, філософ, основоположник літературы і писменного языка бачваньских Русинів.

Думки о. Гавриїла Костельника

(...) Кед сме ся по I съвітовій війні нашли під Польщом і Польща зачала робити свою релігійну політыку, пересъвідчыл ем ся, же наша галицка унія уж невыстарчаюча ани для Польщы, ани для Риму. Рим до нас заєдно посылал своіх візитаторів, обычных римских монахів, которых сме облікали до наших риз і кланяли сме ся ім як заступцям св. Отця, але поты не зняли ся по нашему ани перекстити. (...) Я ем в тых роках (1920-1929) был редактором часопису „Нива”, органу нашого духовенства, і мал ем вести за собом інчых. Лем єден Бог знае, кілько ем ся в тамтых часах на-терпіл, але отверті не мал ем як о тым бесідувати (жебым не ухыбил Церкви і народови). (...) Але мя мучыл смуток над моім єднокровным народом, который ем уж товды прирівал „до муҳы на вікні”. І взял ем ся до студиования католицизму, унії і православія на основі окремых джерел і написал ем на туту тему цілу серию книг, жебы мій народ міг ся уж ко-нец-кінцем довідати істинну правду, кед Бог даколи дозволит взріти ден-нне съвітло моім працям. Віріл ем же такій час прийде, бо одчувал ем же віра Христова мусит ся во съвіті одродити, а стати ся тогто може лем посередництвом тых, которы были істориом биты і терпіли за віру.

H.Kostelnyk, „Apoštol Peter a rímski pápeži alebo dogmatycké základy pápežstva”, стор. 107

Ж О Л Т Е Н

Нс	Сс	Святы православны і греко - кат.	Дн
1	18	Євменія, Ариядны, Софії, Ірины	Чт
2	19	Трофима, Зосимы, Тевдора	Пт
3	20	Євстафія, Олега, Татіяны	Сб
4	21	Неділя 17 по ССД, Кондрата, Євсевія	Нд
5	22	Йоны, Фокы, Теофана	Пн
6	23	Йоана, Андрия, Петра	Вт
7	24	Теклі, Владислава, Никандра	Ср
8	25	Євфросинії, Сергія, Пафнутия	Чт
9	26	Йоана Богослова, Єфрема	Пт
10	27	Марка, Зіны, Епифанії, Аристраха	Сб
11	28	Неділя 18 по ССД, Харитона, Вячеслава	Нд
12	29	Кіриака, Теофана,	Пн
13	30	Григорія, Михала, Рипсимії	Вт
14	1	Покров Пресвятої Богородиці	Ср
15	2	Киприяна, Юстини, Касияна, Давида	Чт
16	3	Денезія, Єлевферія, Йоана	Пт
17	4	Онисима, Амона, Елладія	Сб
18	5	Неділя 19 по ССД, Петра, Алексія, Філипа	Нд
19	6	Томы, Макара	Пн
20	7	Сергія, Юлияна, Вакха	Вт
21	8	Пелягії, Трифона, Таїсы	Ср
22	9	Якова, Максима, Петра, Авраама, Лота	Чт
23	10	Євлампія, Амвросія, Андрия, Теотекна	Пт
24	11	Філипа, Теофана	Сб
25	12	Неділя 20 по ССД, Космы, Андроника	Нд
26	13	Карпа, Веніамина, Агатадора	Пн
27	14	Параскевы, Назарія, Сильвана	Вт
28	15	Євфимія, Лукіана, Віві	Ср
29	16	Льонгіна, Мала	Чт
30	17	Осиі, Андрия, Леонтия, Євтропа	Пт
31	18	Луки, Йосифа	Сб

ІСТОРИЧНІ ДАТЫ

- 6.10.1888 — Вродил ся Іван Андрейко, вихованаок сандецької Руської Бурсы, народний діяч, перед I съвітовом війном редактор „Лемка”.
- 8.10.1648 — Бічска шляхта обрадувала „pod ten czas niebezpieczny od rozbójników passim dwory i majątki szlacheckie nachodzących”.
- 10.10.1968 — Вмер Никифор Дровняк.
- 11.10.1988 — Вмер Григорий Бенч, різбяр, родом з Вільки.
- 14.10.1848 — В Микуляшовій к/Бардийова вродил ся Михал Артим, народний діяч Маковиці.
- 14.10.1888 — Вродил ся Феодор Арістов, автор праці о карпаторуській літературі, заложитель Карпаторуского музею в Москві (1907), знищено революцією в 1917 р.
- 23.10.1918 — На конвенції Середньоєвропейського З'єднання в Філadelphii передложено жадання автономії замешканых через Русинів жуп: Спиш, Шариш, Земплин, Берег, Уж, Угоча і Мармарош.
- 30.10.1928 — I Талергофський Зъїзд во Львові. Были на ним і делегаты з Підкарпатской Руси на челі з др Фенциком.

###

Никифор Дровняк серед своїх. Фот. Павел Стефановський - рік 1960

ЛИСТОПАД

Нс	Сс	Святы православны і греко - кат.	Дн
1	19	Нед. 21 по ССД, Йоіла, Йоана, Клеопатры	Нд
2	20	Артима, Матроны, Евода	Пн
3	21	Ілариона, Теофіля, Зотика	Вт
4	22	Аверкія, Максиміліяна, Єлізаветы	Ср
5	23	Якова, Ігнатия, Никифора	Чт
6	24	Ареты, Теофіля, Афтанаса, Сисона	Пт
7	25	Маркіана, Мартирия, Анастазія	Сб
8	26	Великомученика Димитрія Солуньского	Нд
9	27	Нестора, Капітолины	Пн
10	28	Параскевы, Терентія, Йова, Максима	Вт
11	29	Анастазії, Марії, Клавдія, Астерія	Ср
12	30	Зиновія, Зиновії, Юста, Марка, Анастазії	Чт
13	31	Стахія, Шпирідона, Никодима, Мавры	Пт
14	1	Космы і Даміана, Йоана, Якова	Сб
15	2	Нед. 23 по ССД, Тевдотії, Маркіана, Афонія	Нд
16	3	Айталя, Акєпсима, Катерія,	Пн
17	4	Йоанікія, Меркурия, Никандра	Вт
18	5	Галактиона, Григорія, Пактрана	Ср
19	6	Павла, Клавдії, Варлаама	Чт
20	7	Лазаря, Тевдота, Касінії, Зосимы	Пт
21	8	Собор Архістратига Михаїла	Сб
22	9	Неділя 24 по ССД, Онисифора, Матроны	Нд
23	10	Ореста, Радиона, Олімпа, Ерасты	Пн
24	11	Викемтія, Віктора, Штефана	Вт
25	12	Йоана, Ніля, Axii, Лева, Сави	Ср
26	13	Йоанна Златоустого, Никифора, Германа	Чт
27	14	Филипа, Григорія, Юстиніана	Пт
28	15	Початок Різдвяного Посту, Авіва, Самона	Сб
29	16	Неділя 25 по ССД, Матвія, Фульвіана	Нд
30	17	Григорія, Никона, Лазаря, Михала	Пн

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 1.11.1898 — Вродил ся в Вільхівцях к/Санока Дмитро Бедзик, автор трильогії „Украдені гори”, од і сьвітової війни жыл на Україні. (см. уступ з „Украдених гір” - стор.114).
- 3.11.1868 — Вродил ся Максиміліян Дуркот, церковний діяч, совітник Перемышльської Єпископської Консисторії.
- 4.11.1888 — Вродил ся в Лабовій Димитрий Вислоцкій [Гунянка] (см. допис - стор. 80).
- 4.11.1918 — Утворено Команецьку Республіку.
- 17.11.1918 — Інформаційне віче в Святковій Великій, дотичуче самостановлення Лемків в політичним съвіті.
- 17.11.1928 — Одкрита пам'ятника А.Добрянського в Михайлівцях.
- 19.11.1918 — Проголошено Руску Народну Раду в Пряшеві.
- 27.11.1918 — Народне віче в Гладышові, з участю бл. 2000 Лемків; покликано Руску Раду в Гладышові.

ДМИТРО БЕДЗИК

Спогади

Це було не менше як п'ять років тому, коли я зібрався нарешті писати роман про свою рідну Лемківщину. Мріяв я про це давно, зразу ж по війні, але ці мрії — то були неясні ще контури майбутнього твору, без змісту і форми. (...)

Подорож до Польщі надихнула мене на творчий лад.

Все нові й нові спогади випливали з пам'яті. Ось студена гірська ріка Сян, де я не тільки купався до „синього пупа”, але й завзято воював з ліво-бережними паничами, ось крута стежина в лісі, по якій пантурував клятий лісничий панський, а ось ніби та сама струнка, без конарів ялиця, по якій я, підохочуваний здолу пастухами, дряпався вгору до орлиного гнізда..

Але все це віdbувалося більш ніж півстоліття тому. Багато, ой як багато води сплинуло за цей час із Сяну до Вісли! Далеко від рідного дому минули мої літа, і зараз я почував себе тут більше дослідником, аніж сином цих гір. (...)

Ні, я не міг бути лише дослідником цього, багатого на страждання, смеркового краю! Мое серце знову повернулося до нього, перейнялося його болями, його боротьбою і надіями.

(Спомини опублікованы першыраз в газеті „Друг читача” № 35/1969)

Г Р У Д Е Н

Нс	Сс	Святы православны і греко - кат.	Дн
1	18	Плятона, Романа, Закхея, Алфея	Вт
2	19	Авдия, Варлаама, Анатolia, Адрияна	Ср
3	20	Григория, Прокла, Євстафія	Чт
4	21	Введіня до Храму Пресльятой Богородиці	Пт
5	22	Филимона, Архіпа, Максима	Сб
6	23	Неділя 26 по ССД, Александра, Алексия	Нд
7	24	Катрены, Августа, Семана	Пн
8	25	Климента, Петра	Вт
9	26	Алипія, Якова, Інокентія	Ср
10	27	Палладія, Романа, Якова	Чт
11	28	Штефана, Василя, Григория, Іринарха	Пт
12	29	Парамона, Нектарія, Акакія	Сб
13	30	Неділя 27 по ССД, Андрия, Фрумента	Нд
14	1	Наума, Філіярета	Пн
15	2	Андрія, Теофіля, Штефана, Афанасія	Вт
16	3	Йоана, Савы, Софонія, Теодула	Ср
17	4	Варвары, Юліянії, Йоана	Чт
18	5	Савы, Кіриона, Захарії, Анастазія	Пт
19	6	Святого Миколая Чудотворця	Сб
20	7	Неділя 28 по ССД, Амвросія, Антонія	Нд
21	8	Кирила, Потапія, Онисифора	Пн
22	9	Зачатя Прав. Анном Пресльв. Богородиці	Вт
23	10	Єрмогена, Міни, Ангелини, Євграфа	Ср
24	11	Даниїла, Миколая, Лукы, Акепсія	Чт
25	12	Александра, Терапонта, Спіридона	Пт
26	13	Ореста, Лукії, Євгенія, Євстафія	Сб
27	14	Неділя 29 по ССД, Тирса, Каліника, Левкія	Нд
28	15	Єлевтерія, Корива, Павла	Пн
29	16	Марина, Теофанії, Аггея	Вт
30	17	Даниїла, Азарія, Штефана, Ананії	Ср
31	18	Севастіяна, Марка, Зої, Клавдії, Модеста	

ІСТОРИЧНЫ ДАТЫ

- 5.12.1918 — Народне віче во Фльоринці, початок Лемківской Народной Республики.

10.12.1948 — Генеральна Асамблея ООН приняла „Загальну Декларацию Прав Чловека“ (!?).

18.12.1898 — В Стасыні к/Гуменного вродила ся Анна Ябур, выдатна народна съпівачка.

21.12.1918 — Через полуночня Начальной Рады Лемковины з Руском Народном Радом Пряшівщины утворено Карпато-рускую Раду, яку очелил Антоний Бескид.

25.12.1848 — Утворено кафедру руского (галицкого) языка на Львівським Університеті.

25.12.1968 — Вмер Дмитрий Вислоцкий (Ваньо Гунянка).

27.12.1918 — Вродил ся в с.Шапинец к/Свидника Петро Бунганич, фільольог, автор „Словацко-українського словника“. По 1989 році працює на русинських позиціях.

ВАНЬО ГУНЯНКА

Петро Павлик (выймок з драми)

Павлик:

*И яка то справедливість, Антихристе пане,
Што рівності ани в пеклі з панами не мame!
Та я пришол, што одпочину, а мушу робити —
Пан не робил ціле жыття, и ту пришол гнити!*

Антихрист:

*Та ты в пеклі глядаш правди и справедливости?
За пізно сс ся здогадал аж по смерти рости!
Там на сьвіті треба было за ю ся бороти
И добыти своїм силом народной єдноты!
Силу мате превелику, але кед сте глупы
Всі вы Петры и Павлики, до просвітты тупы,
И боячы, престрашены, сами ся бисте,
Заміст бити своїх панів, свою кров лістє.*

Павлик:

*Правду съяту мате, пане! Як бым міг вернути,
То уж тепер бым всім повід, як на съвіті жыти.*

СКОРОЧЕНИЙ КАЛЕНДАР НА 1999 РІК

Дн	СІЧЕН				ЛЮТИЙ				МАРЕЦЬ				
Пн	4	11	18	25	1	8	15	22	1	8	15	22	29
Вт		5	12	19	26	2	9	16	23	2	9	16	23
Ср		6	13	20	27	3	10	17	24	3	10	17	24
Чт		7	14	21	28	4	11	18	25	4	11	18	25
Пт	1	8	15	22	29	5	12	19	26	5	12	19	26
Сб	2	9	16	23	30	6	13	20	27	6	13	20	27
Нд	3	10	17	24	31	7	14	21	28	7	14	21	28

Дн	КВІТЕН				МАЙ				ЧЕРВЕЦЬ				
Пн	5	12	19	26	3	10	17	24	31	7	14	21	28
Вт		6	13	20	27	4	11	18	25	1	8	15	22
Ср		7	14	21	28	5	12	19	26	2	9	16	23
Чт	1	8	15	22	29	6	13	20	27	3	10	17	24
Пт	2	9	16	23	30	7	14	21	28	4	11	18	25
Сб	3	10	17	24	1	8	15	22	29	5	12	19	26
Нд	4	11	18	25	2	9	16	23	30	6	13	20	27

Дн	ЛІПЕЦЬ				СЕРПЕН				ВЕРЕСЕНЬ				
Пн	5	12	19	26	2	9	16	23	30	6	13	20	27
Вт		6	13	20	27	3	10	17	24	31	7	14	21
Ср		7	14	21	28	4	11	18	25	1	8	15	22
Чт	1	8	15	22	29	5	12	19	26	2	9	16	23
Пт	2	9	16	23	30	6	13	20	27	3	10	17	24
Сб	3	10	17	24	31	7	14	21	28	4	11	18	25
Нд	4	11	18	25	1	8	15	22	29	5	12	19	26

Дн	ЖОЛТЕН				ЛИСТОПАД				ГРУДЕНЬ				
Пн	4	11	18	25	1	8	15	22	29	6	13	20	27
Вт		5	12	19	26	2	9	16	23	30	7	14	21
Ср		6	13	20	27	3	10	17	24	1	8	15	22
Чт	7	14	21	28	4	11	18	25	2	9	16	23	30
Пт	1	8	15	22	29	5	12	19	26	3	10	17	24
Сб	2	9	16	23	30	6	13	20	27	4	11	18	25
Нд	3	10	17	24	31	7	14	21	28	5	12	19	26

ДЕСЯТИННЫ РІЧНИЦІ 1998 РОКА

- 558 — Склавены зас наїхали на Візантию і зачали оселяти ся на сплюндрюваних Балканах.
- 568 — Авары заняли обшыр Паннонської Низини, підпорядкували сой дуже славянських племен. Згідні з джерелами, до Аварів належали землі над Саном.
- 658 — Вмер Самон (Само), владар першої знаної держави Славян з осередком на Моравах. Вибраний був на владаря за заслуги в повстанні против Аварам.
- 798 — Заложено латинське архієпископство в Залцбургі, яке враз з християнізаційном місійом ґерманізувало Славян, що було пізніше причиною покликання з Візантії Кирила і Мефодія.
- 818 — Вмер Теофан Ісповідник, візантійський автор твору „Хронографія”, якій є важливим джерелом до познання зносин Візантії з окличними народами, в тым Славянами од кінця VII століття.
- 898 — Автор „Повісті временных літ” під тим роком повідат: „А словенський язык (Кирила і Мефодія) и рускій одно єсть”(?)
- 988 — Крещыня Київской Руси. Завдяки тій події і ми стали ся з Більх Хорватів Русинами.
- 1018 — Висправа Болеслава Хрabortого на Русь; зняв Перемышль, головний осередок Хорватів по північній страні Карпат.
- 1038 — Вмер Штефан I, король Угрів, за заслуги для латинства канонізуваний уж о піл століття. „Po śmierci Stefana państwo węgierskie weszło w okres długotrwałego i ciężkiego kryzysu wywołanego (...) buntu tych żywiołów, które opowiedziały się za dawnym porządkiem społecznym i pogostwem” (Wacław Felczak, *Historia Węgier*, str. 27) - під чим розуміти треба і оборону кирило-мefодиівщины.
- 1108 — Скінчил своє „хожденіс” со Святой Землі Даниїл Поломник. Одписы його твору Хожденіс Даниїла Рускія землі ігумена знаны были пізнійше і в наших Карпатах.
- 1158 — Ярослав Осмомисл, котрий своїма полками підпер горы угorskы, наїхал і злупил Київ.
- 1188 — Галицький княжий столец занял князь волинський Роман; Влади, наступця Ярослава Осмомисла втюк на Угры і викликав угорську інтервенцію - Беля III осадил на галицьким троні свого брата Андрія.
- 1208 — По нападі Ігоровичів на Галич, Володислав Кормиличич, Су-

дислав і Филип втекли на Угри (де перебувал малолітній Даніло) просили угорського короля о поміч. Король виславл війско під проводом великого дворського Пота і воєводів: Петра Туровича, Банка, Микы Брадатого, Лотохарата, Мокіана, Тиберця і Мароцеля. Як видно з імен - по часті славянських - мож припущеати, же були то місцевы, угорськы Русины.

- 1218 — В наступстві мадярського окупацийного режиму, в тым і пробах вымушыня на Галичанах переходу на католицизм, в обороні Данила, сына Романового виступил його тестъ Мстислав.
- 1288 — Вертаючи з третього походу на Польшу Татаре сплюндрували околиці Кросна і Санока.
- 1288 — Мышыньскій замок дорогом запису стал ся власністю краківскіх латиньскіх єпископів.
- 1308 — Біскуп краківскій Муската оскаржений о тото, же стратил для костела місто Біч /забрали го Мадяре в 1306 році, уступили з него по 1312 р./.
- 1308 — Привілегії наданы через короля Владислава Локетка законо-ви цистерсів зближают діяня католицизму гу нашым землям.
- 1338 — Писана відоміст о рускій парафії в Липнику, сусідуючий через гору з Шлахтовом.
- 1348 — Казимір Великій лькоувал на ма'дебур'скым праві Роги коло Рыманова (м.ін.), давно уж істнуюочы. Кметі мешкаючи на давных полях отримали 6 років вільнизы, на перетятых уж лісах 10, а тоты што мали корчувати місце під поле 20 років.
- 1378 — Єлісавета, мати короля Людовика Великого потверджат давны вільности мешканців Бережской Крайны.
- 1378 — Вітрне (к/Дуклі) - „власніст” копривницкого монастыря цистерсів перенесено на іх жаданя на німецке право.
- 1388 — Владислав Ягайло затвердил цистерсам купно вельох сіл в околицях Кросна, м.ін. Махнівки, Копытовой, Збоіск.
- 1388 — Спір о мыто поберане од бардіївських купців через старосандецкы в мытнім пункті в Грибові; розсуджений на корыст купців.
- 1398 — Мал'ожата, вдова по грибівським війті Михалі продала війтіство за 300 гривен Станіславові Грифіті, дідичови сусідной Бобової; не знатя ци уж з Білцаревом і Богушом, якы в XV ст. належали до того староства.
- 1418 — Перша захована відоміст о Красній - рідним селі Івана Русенка; дідичом был товды неякій Павел.
- 1428 — Днешній Івонич (Iwonicz) споминает ся в джерелах як Іванче.
- 1438 — Микола Чорний з Біча принимат права мійски Бардійова.

- 1438 — Перша історична відомість о Гыровій.
- 1448 — В Саноку, на зъїзді панів коронных в королевої Софії написано писмо до ради міста Бардийова в звязку з розбайом якій ся паношыт і убожыт по дорогах купців; „збайці” нападали і на містечко Змійгород.
- 1448 — Староста, вйт і рада міста Санока установила ціни на пиво, мясо, скоры, обутя і підковы. Серед радних сут і Русини (м. ін. Михал Левкович).
- 1458 — Розділ Рускої Митрополії на пілнічну (Московську) і південно-ву (Київську). До остатньої належали єпархії: київска, владимірсько-брестийска, луцка, холмска, галицька і перемишльска - з Лемковином (в тым і спижскій деканят).
- 1458 — Зачал своє панування в Уграх Матвій Корвин; бывал в Карпатах, находячы Польщу.
- 1458 — Каштелян саноцькій Пйотр Смоліцкі переказал село Торговиска (званы іщи товды Рускыма) своім братанкам, котры мали іх обняти по смерти жены.
- 1468 — Стоғнеус Скальські (Shtogneus Skalynski) продал шолтыства в Скальнику, Брезовій і Мроковій Міколайові Глінніцькому; В міських Біча виступує Анна Скальська як властителька часті шолтыств в реченых селах.
- 1468 — Поп Федор зо Санічка доконал якысого „валту” на міщанині саноцькым Андрію Максімі і заслужыл на кару горла, але заплатил місту і пошкодуваному і уникнул кары.
- 1488 — Транссумуючий документ Казиміра Ягайлонычыка однісні Грибова, вydаний на місце нібы загыненого з 1340 р.; Грибів виступує ту як Tymberch.
- 1498 — Добра Варвары Гладышовой в Шымбарку, враз з війтівством перенял Геронім Браніцкі.
- 1498 — Наїзд Татарів на Землю Саніцку; дотерли до Пакошівки.
- 1508 — Староство саноцке набыли Камінецькы (Kamienieczy), панове на замку одриконьським. В тым році виступує в документах міщанин Михал Тивонович.
- 1518 — Добра Ґрибівски (tenuta) зо селом Білцарева перешли за королівським позволіньом з рук Міколая Єжовского в посідання його братанка Героніма.
- 1538 — Староста Ґрибівскій Анджей Страш отримал уповажнія до выкуплення ріль кметіх в селах належачих до Грибова на потребы розростаючого ся фольварку. Серед названих усуненых кметів находит ся Петро Дошка з Сьолковой; в руских

селах того староства фольварків не було.

- 1558 — Староста бічський Станіслав Бонер, роззлощений некорисним для себе королівським мандатом в спорі зо селянами Війтової наслал на них *homines Ruthenicos alias Wolochy*. Рік вельких непокоїв в старостві бічським.
- 1578 — Спитек Йордан викупил в рамках організації фольварку дім съященника в Мацині і єдну ролю до него належачу.
- 1578 — Съященник Андрий Кописинський з Рускої Дубрівки отримал од короля Штефана Батория документ зозволяючий на спілслужыня, а з часом на наступцю сына Прокопа.
- 1588 — Згідні з 15 арт. мытной уставы з того рока постановлено жебы підданы угорскы на ввозили вина до Польщы. Могли ввозити доставці двору. О таким єдным (Каспар Ма'очі - комес комітатів Торна і Берег /Torna, Beregh/, дорадця цисарській) сут чиленны даны в актах міста Кросна.
- 1588 — Косма з Богушы купил за 30 фльоренів польської валюты част свого дідичного ліса (?) в Новій Весі, над потоком Лося. Отримал до того 4 ланы ролі з єдним ланом для съященника.
- 1608 — Повстання мадярських гайдуків під проводом Андраша Надя в обрубі його діянь были і землі заселены через Русинів.
- 1638 — Тым роком кінчыт ся „Реєстр злочынців граду саноцького (од 1554).
- 1638 — Станіслав Заремба, судья сандомірський офірувал єзуїтам суму 45000 золотых польських на „загаズдування ся” в Кросні.
- 1638 — В Поворознику заложено прицерковну школу. Была то то хыбаль перша сільска (окрем монастирських) школа в обрубі русинських Карпат.
- 1648 — Повстання Богдана Хмельницького; велика актывніст лемківських збійників.
- 1648 — Вмер єпископ Василий Тарасович, ініціатор церковной унії в Підкарпатській Русі.
- 1658 — Вацлав Потоцький, знаний польський поета, враз з вітцом Яном лишили ариянство. Потоцькы были властителями Ключа Климківського, а факт повороту до католицизму міг мати даякє значыня при вводжынню унії.
- 1668 — В звязку з унійными репресиями перенюс свою резиденцию до Санока передостатній православний перемишльський єпископ Антоній Винницький.
- 1668 — Записка в „Кнізі судовій Кресу Климківського”: Васильви Климківському (шолтысови з Климківки) і Лазаревои - фурманови,

вертаючим з Угрів, збійники забрали 10 купленых там коні і іщи 2 коні пожычены од федора з Климківky. Факт тот інтересуючо сьвідчыт о шолтысій заможности.

- 1678 — Імре Текелі, вождь куруцького повстання стал ся на сім років паном 13 комітатів в Верхніх Уграх, зо столицьом в Кошицях.
- 1698 — В Трнаві вишел з друку „Катихиз до науки угорускым людем" авторства Йосифа де Камеліса ()
- 1698 — Русини околиц Гуменного виступили до борбы з польськима і німецькими вояками, які барз грабили тамти околодиці. Кошицький генерал на цисарський розказ страшні покарал іх за „бунт", вішаючи за порядком - без суду.
- 1718 — Зачал своє правління православний єпископ Доситеї Феодорович, який за словами історика Іринея Кондратовича (гр-кат. священника) „до самой смерти не перестав тайно, днем і ноcheю рукополагати приходивших к нему не лиш из Мармароша, но загалом из мукачевской епархii".
- 1718 — (...) „Szkoły w Muszynie i Tyliczu w XVIII w. zanikły. Złożyły się na to zapewne bieda i mała liczba rzymsko-katolickich mieszkańców obu miasteczek. W r. 1718 przystąpiło do komunii wielkanocnej w Muszynie i Tyliczu po 500 osób, jak również i istniejące w sąsiedztwie szkoły cerkiewne" (B. Kumor, *Szkolnictwo w Sądeckim w okresie przedrozbiorowym*, Rocznik Sądecki t.VIII, str.344).
- 1718 — 15 шолтысів з руских сел бічского староства зознало же в тих селах осільх ріль было лем 44, порожніх зас 206 і totы зарастали лісом. Было то нашлідством панщины, хлопи втікали на інчы місця, де было легше, або до збійників.
- 1728 — Мукачів з околодицями отримал в дарі граф Ервін Шерборн, німецький латинський архієпископ.
- 1728 — Візитуючий того рока Грибів архідіакон сандецький Юзеф Йордан записал: „Na (...) cmentarzu św. Bernardyna jeden obok drugiego kościół ledwie na łokci 10 leży, kościół Św. Anny maleńki, opuszczały tak w ścianach, jak i w dachach. (...) Podczas odpustu i świąt (...) dla przybyłych z sąsiednich stron Rusinów odprawiają w tym kościółku nabożeństwa - gdy katolicy słuchają mszy św. u św. Bernardyna" (по што были єден од другого, „на 10 лікти" два „косьцюлki" [Grybow]).
- 1768 — В нашлідстві паролітніх суспільних конфліктів в старостві липинським, головні в Розділію, староста краківський Кароль Въельопольські вислав комісаря для зbadаня справи. Державця скаржыл ся что: „...gromadzie rozdzielskiej gdy się co

rozkazuje, zawsze mi wyjeżdżają ze swoimi prawami i wolonościami...". Розділяне виступували в тым конфлікті озброєні.

- 1768 — Марія Тереса вислава маршалка Естергазі (з Кошиць) до почynнія діянь з цілю обсаджиня староства спишского, в которым находили ся т.зв. „спишськы міста”, належачы до Польщи.
- 1768 — Тым роком зачынат ся повіст В.Хыляка „Шыбеничний Верх”. Приготоўліня конфедератів барских до виступлінь, в тым і на Лемковині.
- 1778 — Греко-католицку духовну семінарию в Мукачеві перенесено до Ужгорода. Выкладано там по русиньски.
- 1788 — За хліб і муку, видаваны за працу, вибудувано биту дорогу з Гірлиц до Бардзійова, без Маґуру і Конечну. Катастрофальний голод в горах і на підгірію.
- 1788 — Арсеній Коцак скінчыл свою „Славяно-руску ґраматыку”.
- 1788 — В нашлідстві ліквідацыі через австрійскы власти церковных братств, заслужене для Галичыны львівскє Ставропігійскє Братство выборонило ся, зміняючи назуву на „собраніе ізбраних гр.кат. нації” з титулом „Отцов Ставропігіальной церкви і школы”.
- 1798 — На Львівскій митрополичий престіл вступил Миколай Сородинський, не знаючий бесідувати по рускы і цілком одданий польскій справі. З ним появляют ся першы сімптомы пізнійшого языкового кризису в Галичыні, коли то греко-католицкє духовенство бесідувало в більшості по польськи.
- 1808 — По паролітніх державных репресіях на Львівскым Університеті (перенесеным в консеквенциі до Кракова), галицко-рускій язык перестал быти єдным з выкладовых.
- 1818 — Організувано в Грабі і Чорным державны тривіальны школы (І ступени, в 3-ступеньковій структурі).
- 1818 — Бродил ся в Миковій Петро Янович, писменник, філььог і педагог, член Літературного Заведенія Пряшівского.
- 1818 — Збудувано мурувану церков в Смереківци. Была то остатня фаза будівничай діяльности т.зв. Йосифінського періоду (Лабова - 1784, Розділя - 1787, Тылява - 1787, Білична - 1796, Мысцова - 1796, Блихнарка - 1801, Маластів - 1805).
- 1818 — Австрійскы власти ввели в Галичыні польскій язык як выкладовий в народных школах як для Поляків, так і Руснаків (тырвало тото до 1848 рока).
- 1818 — Папа Пій VII потвердил Прашівску єпархію, покликану фактычні два рокы скоршe.

- 1828 — Так званы „добра ґрибівські”, в тым Білцареву і Богушу набыл Йосеф Гош (Hosch).
- 1828 — Утворено Ключ Навойовскій, власности Стадницьких, до яких входили лемківські села: Чачів, Лабовец, Угрин, Ростока, Лосья, Складисте, Матійова, Нова Весь, Шляхтова, Явірки, Біла Вода, Чорна Вода).
- 1838 — Вродил ся в Завадці Рыманівський Алексий Тороньський, писменник, долголітній редактор „Руского Сиона”.
- 1838 — На мukачівську єпископію вступил Василий Попович, приятель і сотрудник Духновича, остатній з представителями „старого духа” (заряджал єпархійом до 1864 р.)
- 1848 — По голодовим тифусі попередніх років пришла холера. Як за- писал пробощ барціцький (Barcice k/Nowego Sącza): „W Piwnicznej parobczak z głodu ukradł dziecko, zarżnął w krzakach i po kawałku pieczone zjadła”.
- 1848 — Львівський митрополита Михаїл Левицький за укріплення католицизму отримал, як перший, титул прымаса.
- 1848 — Весна Народів. Скасування панщини в Австрії.
- 1848 — Крылошанин перемышльської капітулы (пізн. єпископ) Тома Поляньський одограл головну роль в реалізації постанов Головної Руської Ради на терені Перемишля, што покривалося і переміським єпархійом.
- 1848 — Появила ся в Галичині перша ґазета для Русинів - „Зоря Галицкая”.
- 1848 — Вмер в Креници о. Тевдосий Сембраторович, отець митрополита Йосифа Сембраторовича.
- 1848 — Вмер в Дошиці о. Антоний Сембраторович, церковний діяч, брат митр. Й. Сембраторовича.
- 1848 — Вродил ся в Фльоринці др. Валерий Сас-Яворський, професор ЯУ, дыректор університетской клініки, член краківської АН.
- 1848 — Вступил на трон австрійській Франц Йосиф I.
- 1858 — Покликано державны школы (II ступени) м.ін. в Радоцині і Вільхівці.
- 1868 — Австрія впровадила (i) в Галичині новий адміністрacyjний поділ - на повіты (передтим були циркулы, векши териториальні).
- 1868 — В Петеньским (мадярским) соймі вели ся дебаты над законом о народностях. А.Добрянский, з думком о автономії Русинів напечатал труд: „Dobránszky Adolf kepviselő utmak az alsó-házban 1868-ban tartott beszede”.

- 1868 — Вмер в Ізбах о.Петро Дуркот, родоначальник освіченой, за- служеної для Лемковини родини.
- 1878 — Вишло з друку I том „Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom” др. Юлияна Пелеша.
- 1878 — Вродил ся (на східній Лемковині) адвокат-філософ др Маріян Глушкевич, знаний по I сьвітовій війні з політычними процесами; його дідо, о.Йоан Глушкевич провадив в Вороблику Королівським (1829-1870) приватну народну школу.
- 1878 — Вмер о.Йоан Ставровський, отець поети Юлияна Ставровського-Попрадова, народний просвітитель, автор „Педагогії” (1846).
- 1878 — З краснянського повіту виділено новий - ясельський.
- 1888 — В перемишльській гімназії отворено oddіл „z ruskim językiem wykładowym”; Перемишль звано товдys Надсаньскими Атенами, вчыло ся там барз дуже Лемків (порівнай з роком 1887 - попередній „ЛК”).
- 1888 — Вистава церковной штуки во Львові з нагоды 900-ліття Кре- щыня Руси; на виставі експонувано м.ін. два фелони з Пере- гримки - дарунок (з 1605 р.) Марини Mnішек, цариці - жены Димитрия Самозванца.
- 1888 — Вмер др Еміліян Чирнанський (см. допис - стор.).
- 1898 — Заложено РУСКУ БУРСУ В НОВЫМ САНЧЫ - нашу велику ALMA MATER - (см. допис - стор.).
- 1898 — Кырвавы выборы до сойму в Галичыні - за намістника гр. Баденьго.
- 1908 — По вчастнішых репресіях, мадярске право заказало вчыти аж катехізису в материцьким языку.
- 1908 — Вмер во Львові Іван Бучма, спілредактор „Галичанина”, походил зо Сандеччыны.
- 1908 — В Саноці отворено першу на наших землях бурсу (пенсион) для (30) дівчат, учытельок для народных шкіл.
- 1908 — Антоній Годінка (др) выдал цінну пацу „Істория Єпископства Мукачівского”.
- 1918 — Конец I сьвітової війни. ЛЕМКІВСКИ РЕСПУБЛИКИ (смотр дале - в „ЛК”).
- 1928 — Інтенсивні продолжат ся поворот Лемковини до православія, на цилий території (м.ін. Воловець, Білцарева, Тиханя).
- 1928 — В соймowych выборах выставлена была „Руска листа”. В округу № 44 (повіт Новий Санч) кандидували др Орест Гнатишак і Семан Кулянда, в округу № 45 (пов. Ґрибів і Ґорлиці) - свящ. Дмитрий Хыляк і Тевдор Війтович з Устя Руского. Найбіль-

- ше (8293 - 24%) голосів отримала листа в Ґорлицьким повіті.
Не старчыло то єднак до придбання посольського мандату.
- 1938 — Лемківска еміграція утворила Карпаторускій Американський Центр в Йонкерс. Розпочато будову Народного Дому (завершенну в середині 1939 рока).
- 1938 — В туристичних і „просвітительських“ цілях проходил через цілу Лемковину рейд Українського Товариства Охорони Діти і Опіків над Молодежом.
- 1938 — Полудньово-західну територію Підкарпатської Руси анектували Угри.
- 1948 — (лютий) Конституційним переворотом закріплять ся комунізм в Чехо-Словачії, з прикрыма нашлідками для Русинів.
- 1958 — Частковы повороты Лемків з переселенчою акцією „Вісла“ на Лемковину.
- 1968 — Велика „реакція“ в Чехо-Словачії викликала народне пробудження і серед Русинів, єднак розбіжність інтересів не дала сполинити ся надіям.
- 1968 — Під впливом подій в Чехо-Словачії - значуче оживлення діяльності Лемків в Польщі; м.ін. діяче з Гір (М.Донський, П.Стешановський, Ф.Гоч) спроваджають зо Заходу Я.Трохановського для організування „самодіяльних“ съпівочих ансамблів.
- 1968 — Велика екскурсія Лемко-Союзівців з Америки, під проводом С.Кычуры, до Сovieтского Союза (м.ін. стріча з Димитрием Вислоцьким во Львові) і Польщі, - ту стрітили ся з діячами в Горах і на Заході.
- 1978 — Дальши приготовління до одновідкриття діяльності (по Ґерковських репресіях) ансамблю „Лемковина“, м.ін. створіння „Західної Групи“ дорученою проводови Я.Горощака.
- 1988 — Празднування 1000-ліття Крещыння Руси, передовштыким в Горах; при съвятынях поставлено памятковы кресты; „Лемковина“ виступила м.ін. в Ченстохові (для ушанування волі членів ансамблю - грекокатоликів); VI Лемківска Ватра тіж була посвячена тому ювілейови, защитил ю своїом приявністю Єпископ Перемишльско-Новосандецкій Адам.

ЯРОСЛАВ ВОРГАЧ

ПОЧАТКИ ШКІЛЬНИЦТВА НА ЛЕМКОВИНІ

Тема шкільництва на Лемковині, особливі в періоді до кінця XVIII століття, єст - як до той пори - дост убого опрацювана. Зо взгляду на невельке число джерел, як ся здає, до днес не вказала ся нияка монографія проблему. Рівно ж і тот короткій допис має за ціль лем вказати нарис проблематики в сьвітлі доступних, потверджених історичних фактів.

В періоді перед розборами Польщы, сельськы школы мали характер конфесийний. З того взгляду шлідів іх діяльности мож глядати в церковных і костельных архівах. На жаль, і там не дост джерел, жебы одповісти на вшытки зъвіданя, дотерти до початків шкільництва на Лемковині. Нич о тым не гварят документы льокацийны сіл, ани ерекцийны акты унійных парохій. Поза єдним винятком.

Отже, єпископ краківскій Якуб Задзік заложыл датуваном в Радлові грамотом з дня 13 лютого 1638 рока школу в Поворознику і призначыл по єдним кірци вівса річні од підданых - для съященника, якій мал за тото вправляти *dzieci sołtysów i poddanych w polskiej i ruskiej piance як тіж вчыти их polskiego pisma, pacierza i obrzędów cerkiewnych.*

Во спомненій грамоті гварит ся тіж о учителью - званым з латинска „*dysdascalus*”, до обовязків якого належало отвераня і заперання церкви, утримування в храмі порядку і очывидні вчыня в церковній школі.

Школа в Поворознику отримала в мысель спомненої грамоты утримання в так званых „натураліях” - што съвідчыт о ей історичні пізнішым (молодшим) походжыню. Давнійше закладаны школы мали свое утриманя „в земли”. Так было в деякых селах, як: Берест (церківний ґрунт дарувал для школы парох), Астрябик, Милик, Білцарева, Фльоринка, Королева Руска, Брунари (ґрунты для шкіл дарували вірны).

Болеслав Кумор принимат же, быти може, утриманя для школы в Милику признано враз з утриманьом для парохії, то єст в 1575 році.

Што зас до самого Поворозника, не відомо безспоречні ци школа не існіла давнійше, то єст пред 1638 роком - хоцы лем зато, же деякы сучасны історики, м. ін. Рышард Брыковскі, датуют поворозницку церков на 1604 рік (унійну парохію ерігувано там в 1636 році).

З часом, од XVIII століття на утримання шкіл селяне платили пінзьми або зерном (головні вівсом), залежні од того - де як ся приняло. Пізнійши відомості на тему шкіл, як і їх список в мушынським деканаті походить аж з 1780 рока, коли проведену ту візитацию парохій (за декана Йоана Шавинського). Вказала она, же на 36 парохій в деканаті лем в штырьох не было школы. В тім місци Спомнений Болеслав Кумор звертат увагу на тото, же:

Każdego badacza uderza tak gesta sieć szkolnictwa cerkiewnego na Sądeczynie w porównaniu do sieci szkół przy parafiah łacińskich przed rokiem 1772.

В однесіню до обох місточок деканату, то єст Мушыны і Тылича - то заложены (XVI/XVII стол.) в них школы латинськы втримали ся лем до XVIII століття, потім впали за причиною біды і малого числа римо-католицьких жытелів. Мало ту рівно ж своє значыння вельке число шкіл церківных в сусідніх селах а і факт же в самым Тыличы тіж істніла церківна школа. Як це кавостку, хоц нневеселу, мож повісти, же в реченії візитациі єст запис о тым тылицкій „dydasculus“ не отримує ниякого вынадгороджыня за свою роботу зато же... вшытко заберат органіста з латинського костела.

Школы церківны были біднійши як латинськы. Школа служила єдному селу, де жило од 40 (Солотвины) до 140 (Милик) ро-

дин. При шестиох церквах істніли шкільны будинки (Шляхтова, Верхомля, Поворозник, Крениця, Лабова і Королева), в других селах діти вчыли ся в предназначеных до того поміщицях.

Зато же школы были церківны, в іх засобах находили ся головні і церківны книги, з яких діти вчыли ся чытати (головні з „Псалтыря), писати і съпівати церковны пісні.

Так як рівен науки в XVIII столітю не даст ся порівнати з днешнім, так і програм школы в тамтім часі мал цілком інчий характер. Примірно, в 1736 році в мысель програму учытель мал обовязок: „Ćwiczyć dziełki w odprawianiu kanonów, czytania Psalterza, śpiewania jutrznii, liturgii świętej, wieczerni i innego według obrządku cerkwi Matki naszej Wschodniej nabożeństwa“.

В тім завершал ся в тамтім часі програм церківной школы на селі. Не треба было ничего веце, бо чловекови до духового жыття была потрібна лем любов до Бога і Церкви.

Завдякы тому, же — окрем штырьох вынятків — в кождым селі была школа, писменніст не была ничым особливым, головні медже богатшыма селянами. На-примір уж в кінци XVIII століття, окрем деякых вынятків, війтове підписували під околичностывыми документами мушынськой „домінії“. Богатшы спосеред селян, так як і священники, посылали своіх сынів до школ, головні угор-

скух. През долгій час найбажані популярні були колегія і гімназія в Подолинці на Спиши. В XVIII і XIX століттю вчалися там меджє другими: Лука Шкварловський, Креницькі - Антоній, Фома і Яцко, Данько Вислоцький, Венгриновичи - Даміан і Гриц, Петро Копистянський, Прислопські - Семан і Антоній.

Не лем до Подолинця ішли Лемки по науки. Хоць не так популярні як подолинецькі, але рівноож відомі були гімназії в Пряпові, Новим Санчах, Ужгороді і Перемишлі.

З часом принявся звичай, може і традиція, же молоді люди з лемківських родин вивчувалися головні на священиків і дяків -учителі. Велике було, як на панчишні обставини, число молодих Лемків, які продолжали

науку в гімназіях. Має тоді свою вимову і для потомних.

Стало ся так не припадково. Безспорні, треба видіти ту основну заслугу шкіл церківних, яких велике число давало про-мінчык освіті на місци, в селі. Завдяки тому молоді люди могли ся дальше вчити — уж в широким съвіті.

Література:

- 1) Ryszard Brykowski, Łemkowska drewianana architektura cerkiewna w Polsce, na Słowacji i Rusi Zakarpackiej, Ossolineum, 1986, str.170,
- 2) Шематизм греко-католицького духовенства Apostolskoї Адміністрації Лемківщини, Львів 1936, стор. 106,
- 3) Mieczysław Jerzy Adamczyk, Wieś i osada zdrowia w okresie austriackim, [w:] Krynica, praca zbiorowa pod red. Feliksa Kiryka, Kraków 1994, str. 204-205,
- 4) Bolesław Kumor, Szkolnictwo w Sądeczynie w okresie przedrozbiorowym, [w:] Rocznik Sądecki, tom VIII, N. Sącz 1967, str. 335-369.

Приповидки о науці і мудrostі

Біда нечут човека і шилом кашу істи.

Съвіт — школа, а біда — учитель.

Ліпше з мудрим стратити, як з глупим найти.

Як собі постелиши — так ся вистии.

Што языком выповіши — мотыком не выкопаши.

Вченій з не ба не впаде.

Коли разум дрімле — того щестя мине.

З кым пристаєши — такым ся стаєши.

Ліпша старого порада, як молодого робота.

Што посіши — то і зожнеш.

Не навчут ся пес плавати — покля ся му до ух не наліс.

Бие біда того — хто ся не тримат разума свого.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

ЖЕРТВА ФАНАТЬІЗМУ (СПАЛІНЯ АННЫ ДУДОВОЙ)

Літом 1678 рока на мушынським ринку спалено Анну Дудову (Дуду, в судових актах, а за нима і в літературі - називану „Дудицом”), посужджену о босорство.

Процесы босоркань, чарівниць мають свій початок в пізньому середньовіччі, розвинули ся і поширили як наступство загальнай папской політыки, котра зродила інквізіцию. Моральна згнилизна середньовічного Заходу, привела до буджыня ся духа одновы, яснішы тогачасны розумы прібували ратувати захвіяны основы Західної Церкви. Видным представителем такого думаня был великий Чех - Ян Гус, якій съміло виступил в обороні чистоты віры і моральности. Як знаме, не на добре му тото вышло. Післано го на стіс, спалено публичні 1415 рока. Але не спалено його ідеі, яка поширювала ся штораз барже. І товды західня костельна єпархія выкорыстала знаны уж од XII століття практикы в нищыню одступників, єретыків, поширила іх на - примірні - селян, котры бунтували ся против здераню „повинності”. Найкрасаше было оскаржыти неслухнячого о зносины з чортом, котрий являт ся під ви-

дом чорного кота, ци жабы і чынит свою страшну роботу.

Забобон з часом шыроко поселил ся в суспільстві, а од XVI століття прибрал страшнны міры і нашлідства. Як было в него не вірити, кед сам папа Інокентій VIII в своій славній бульлі з 5 грудня 1484 рока писал:

„Дуже осіб мужеского і жіночого роду, забываючоі о збаўлінні душы і католицкій вірі, задае ся з демонами, так з інкубамі (т.зн. мужескымі), як і суккубамі (жіночымі), спроваджаючы знищиёнія і переступства за помочом чарів, заклять і інчых босорских выступків, од чого губят ся і гынут ново народжены діти і звевіята, плоды піль, винниці і овочы в садах, окрем того злы юстоты больом і муками охоплюют люди і звеврину, одберают мужчынам здібніст плоджыня, а жінкам початя, перешкаджают мужкам і женам в выполнюваню супружескых обоязків...”.

Реформация, а пак контреформация, яка охопила в XVII столітю і Польшу, причынила ся до того, што процесы о чары розпросторонювали ся штораз барже. Страшна суспільна хворота загніздила ся так шыроко, повсевлюдні, што зберала свое жниво і там, де конфлікты релігійны высту-

пували в менший мірі. Посудженню о чары стало ся модним способом на позбытия ся „недоброго” сусіда. Особливі богаты міщане, што твердо стерегли своєї суспільної позиції і не хотіли допустити до влади представителі нижших верств, зо задивляючим вырахуваньм користали з той нагоды. Кед сквасньіло, зопсулось пиво, кед жлі ріс в пецу хліб - була то справа нечystої силы. Кед даякому принципалови втекла з дому жена - неодмінні причинила ся їу тому босорка.

Найти босорку не было тяжко. Хтоси, деси, штоси виділ, комуси оне оповіл і о малий час уж ціла місцевіст була переконана о „вині” кандидатки. І уж ведено ю перед „mistrza sprawiedliwości”, значыт - ката.

В часі судового процесу, обвинену перетримувано в вязниці. Але не так, жебы сой могла ходити, сісти, бодай вигідні стояти. Ні, бо чарівниця, як вірено, при контакті зо земльом наберала силы. Зато треба ю было умістити в змысній бочці, ци колоді так, жеby пережыла, але жебы ся ій жыти одохтіло. На наступну тутру судової розправы ішла уж психічні заламана і нерідко признавала ся до вшyткого, о што лей судці звідували.

Судці з катом перед приступліньом до „бадань” щедро ся гостили, пили дуже палінки - жебы набрати одвагы, адже треба ся було протиставити „злым силам”.

Алькоголь, очывидні, діял „позытывні” на уяву судової колегії, розъятрювал іх, підносил духа.

Підчас розправ оскаржені піддаваны были тортурам, нерідко парократні. Розтігано іх члены тіла на змысных уряджyнях, згнітано ноги, ци палці рук за помочом шрубуваных стисків, припаяно сьвічками, або кыпячом сірком. Кед деліквентка була барз міцном, загартуваном бабом і не признавала ся до зашмарюваних чынів, тортуры повторювано. Кед тримала ся дальше міцно,нич ій того помочы не могло. Для суду очывидным товды было, же вытримати такы муки мож лем при помочы нечystих сил.

В Польщы найбільше насління процесів о чары припало на перелом XVII і XVIII століття, а тэренами найхідлившыма были західні і пілнічны землі. На східних кресах, што застанавляюче, трафляли ся спорадычні. Видно там тяжко было розогнити народны пристрасті.

Лемковину дітхнула tota раза тіж в західній ей часті, акуратні в земли принадлежній краківським біскupам — в так званій „мушиньській державі”. В „польських” містечках - Мушыні і Тыличу страчено дві жінки, акуратні - обі Лемкыні. Okrem Анны Дудовой, спаленой на стосі, стято під shybеницьом Орину Павлишак (Павлишанку). В 1763 році! На самym порозі новых, „Станіславовских часів”!

I. Ельман, Спаління Анни Дудихы. Полотно, олій, 1968 р. Львівський Історичний Музей.

Невелику кількість посуджень і розправ о чары занотувано в інчих місцях Лемковини, м.ін в селак т.зв. Климківского Кресу і в Вірхомлі (бесідую о тым, что повело ся мі стрітити в джерелах), алё во вшытых припадках місцевы війтівски суды, з великом дозом правной автономії, трактували справы по людски, засуджували символічні на обитя къями і купліню съвічок до церкви. Часто засудженныма бывли акуратні не обвинены, а ложны обвинувачы.

♦ ♦ ♦

Інтересуючий нас днес процес Анни Дудової розпочал ся 10 червця 1678 рока. Не буду го ту представлял з дрібницями, бо —

з великом сатисфакційом поміщам о дві страны дальше цілий документ, судовий запис того процесу. Зверну лем увагу на деякы аспекты справы, - на мою думку - інтересуючы.

В перший мірі мече ся выразні в очы народовий склад осуджуючых, особливі „съвідків”, з невеличком участю Руснаків, хоц знає же в тым часі Мушына была іщи замешкана в значучий більшости через нашых. Приявніст на процесі сыновой, як съвідка, з легшим зрештом посуджыном, є вытлумачена, адже реляция сынова -тесьтова не змінила ся аж так барз до днес. Сын зас, притисканий зъвіданнями, старал ся як міг

легко обтяжыти мамине „кonto”.

Сама осуджена боронила ся місцями барз мудро, а передовшыткым - одважні. „Еїзамінувана”, огњом (*igne examinata*), находила в соби аж і дозу гордости. В єдним епізоді выразила ся же то „злодіїв саджають і вішають”.

— Ciebe nie obiesiemy — повіл бурмістр.

— Nie obiesicie, ale spalicie — одрекла підсудна.

Кед лавники Як Кшиштофік і Станіслав Мальські по одвиджынью хыжы обвиненой зознали же нашли 11 горци молока, а сягнувшы варихом і зобравши з верху сметану, нашли на споді другу сметану, Анна Дудова зауважыла:

— Źem dobrze krowy chowała, Pan Bog mi to dał.

Але то не был аргумент, бо дежбы лем од трьох коров мати тілько молока, на якым всідали ся на додаток аж дві сметаны...

Головна судова розправа одбыла ся 25 червця, на якій зобрали уж вшытки провини. Цілий судовий превід, представляны зашмариня сут, мож речы, „клясыком” судів над чарівницями. Маме ту штамповы „переступства”: засушена дітина, спричиніня супружеской зрады (а і вірности), низьня плодів ғаздівского доробку, шкоды в шынку, ци - тото найстрашніше - хуління против Богу.

В завершынку спорядженого документу підкріслено тіж довід

спілки з чортом, то єст факт - же не чула „upałów ogniwych” в часі тортур. Видимым доказом што перебывали в близкости нечисты силы было і того же кед мала быти кату в руки oddана, „zaiąc z kładsi wybiezał koło więzienia gatuszego, widziany od wielu ludzi y od warty”.

O, sancta simplicitas! - О, свята наївності! — хтіло бы ся викрикнити за Гусом. І додати іщи того переконаня:

Анна Дудова была єдном з мудрийших людів свого часу. Часу незмірні трудного в нашій історії (о вісем років збудовано в Мушыні костел з розобраної тылицької церкви). Віща — стала ся жертвою той епохи.

Ци завдякы парапнатуральній силі ожыват в народній памяті? Жебы лем!

Література:

- Akta sądu kryminalnego kresu muszyńskiego 1647-1765, wydał dr Franciszek Piekoszowski, Kraków, Nakładem Akademii Umiejętności, 1889;
- Nietolerancja i zabobon w Polsce w XVII i XVIII w., Wyboru źródeł dokonali i wstępem opatrzyli Bohdan Baranowski i Włodysław Lewandowski, Książka i Wiedza 1987;
- др Теофіль Курилло, Чаровницы и чары в XVII и XVIII століттю, [в:] Календар „Лемка” на р.(...) 1936;
- Іван Красовський, З історії та культури лемків (14) - Ганна Дудиха, „Наше Слово” 30/1977;
- Księga sądowa kresu klimkowskiego 1600-1762, opracował i wydał Ludwik Łysiak, Wrocław-Warszawa-Kraków, Ossolineum 1965.

Confessata Annę Dudzichy czarownice, anno 1678 d. 10 Junij

Z rozkazania JEM. pana Zygmunta z Przyborowa Przyborowskiego podwojewodzkiego sendomirskiego y starosty muszynskiego Mci pana. Prawo obojga sessiey zasiadło przez starostnych Mikolaja Piechowskiego na ten czas wójta. Jana Panka podwojyciego. Walentego Bełdowicza. Jana Radzinowskiego. Stanisława Homiaka. Terensa Nowaka. Stanisława Małskiego. ławników przysięgłyib. orzecu radzieckiego: starostni Szymon Pobrecki na ten czas burmistrz. Stanisław Łyskowicz. Michał Krocławski. Andrzej Pawłowski. a to za sprawę Annę Dudzichy zagrodnice podeamkowej y na wyjaśnienie inquiziciei względem czarów. które się na nią pokazują. iako nitzej informacia.

Ucciaty Walenty Bełdowicz ławnik starszy inquisitus zeznał. iż idąc z Starego Miasta. od Jana Koguta zagrodnika podeamkowego. słyszał gdy o sycie rozmawiali. ze deszcz p. Bog nie daie. rekt Jan Kogut: iż dlatego deszcz nie masz. że białogłówka jedna dziecie ususzyła y u bontów zaniesiła. a gdy się na deszcz zaniesie. to tym dziecięciem chwieje. az sie chmury rozejdą.

Jan Kogut będąc powany przed urząd pomieniony zeznał. iż idąc zarębować pasieki z Fedorem synem Annę Dudzichy. rozmawiali z sobą koło deszczu. o który deszcz pana Boga prosił Jan Kogut a Fedor Dudzik odpowiedział: nie wiem czy deszcz będzie; Jan Kogut spytał: dlaczegoby nie miał bydż deszcz. on odpowiedział. iż od matki swojej słyszał. iakoby miała jedna niewiąsto ususzyć dziecie. a gdy się chmura. to nim chwieje. az się chmury rozejdą. Znowu Jan Kogut pytał sie. a matka twoia od kogo słyszała. odpowiedział: nie wiem.

Jakub Barnas zagrodnik powany inquisitus eadem formalia. co Jan Kogut zeznał. że na pasiekach ter słowa od Fedora Dudzika słyszał.

Fedor Dudzik syn Annę Dudzichy przyznał się do pomienionych słów. a od matki swojej słyszał.

Anna Dudzicha powana przed sąd. inquirowana. od kogoby te słowa słyszała o tym dziecięciu ususzym, odpowiedziała. iż od niektórych ludzi słyszała w Muszynie o tym ususzym dziecięciu. ale nie pamięta.

D. 13 Junij. Zatrzymano w więzieniu a pytana, od kogody te słowa miota, odpowiedziała, ze sobie przypomniała, iż to od Anny Sliwiny wdowy słyszała.

Pozwana Anna Sliwinia i pytana, skąd ma te słowa, rzekła, iż od ludzi idących z Starego Miasta słyszała, ale żeby miota Dudzina od niej słyszeć albo z nią rozmawiać, daremnie to udało y nigdy z Dudziką na rozmowę nie była.

Anno quo supra d. 20 Junij. Pozwana będąc Regina Barnaska zeznała, iż od Fenny Dudziniey niewiasta, ze musiota przyjść do męża, którego była odessała, dla tego, że się groziła matka iey męża, postać po nią latowcom alias chowaniców.

Tenna Dudzianka niewiasta Anny Dudzikby zeznała, iż odszedłszy męża swego dla niezgody y skrętności malczyney, przyszedł Fedor mąż iey na Krzyze po nią do krewnych, aby się do domu powróciła, mówiąc podz do domu po dobrej wolcie, bo matka po ciebie poszła chowaniców alias latowców; o czym gdy usłyszała, rzekła mężowi: niedarmo wczorajszey nocy coś mnie brać chcieli, zaledwieś sie mogła przegonić. W tym Fedor Dudzik wymówił zaledwieś matki uprosić, ze po ciebie nie postała chowaniców.

Ucciw Jan Krzysztofik y Stanisław Małski ławnicy przysięgli postani na reuiscią nabiaów, zeznali, ze 11 garnków mleka znaleźli, między którymi garkami sięgneli warzęba, wprzod zebrały z wierzchu smietanę, znaleźli na spodku drugą smietanę.

Tasz Anna Dudzikba gdy była zkorana na dolne więzienie, opominat ią orząd, aby się polecała p. Bogu y nas. Pannie odpowiedziała: Bog mi nict nie pomoże.

Tasz Anna Dudzikba, gdy ią p. woył inquirował, iżeli iakich czarów nie dodawano mieszkom, odpowiedziała, dawałam rozne zioła na pomoc szynkom y garcom gorączecznym, ale iako nie pomogło, tak tesz nie szkodziło.

Anno quo supra, die vero 22 Junij Jan Gąsior zagrodnik inquisitus zeznał, iż pod czas starostwa M. Woyciecha Bedlienskiego obora bardzo na pozytku szwankowała, zaczym Jego Miłość kazał zrewidować zagrodnice mleka, gdzie u iey Anny Dudziny największy pozytek nałożył się. Zaczym więcila była do więzienia, kazał ią postraszyć Jego Miłość, iż postał po kato, i rzekła: iżeli ja będę ginęła, wieczej sie ieb zaayazie. Naprawiła połym oborę, ze daleko sie większy pozytek po krowach pokazał, niż przedtym.

Postani do domu Anny Dudzikby Jan Radzanowski y Jan Krzysztofik ławnicy dla szukania latowca zeznali, ze nie znaleźli, tylko przy płocie była podwika, koniec zwieńziony węzłem, wziąwszy tą podwijkę, która była sucha, lubo gesty deszcz szedł.

Anno niewiasta ieyze Dudzikby inquirowana, iżeli cokolwiek nie wie na matkę nieboszczyka męża swego, zeznała, ze przez lat pięć mieszkając z nieboszczykiem Ślęcem iey

signem w domu, przez ten czas nigdy ią do komory ani do nabiatu, gdy robiła smietanę, nie przypuszczała, lubo też iey krowę pospolu dojęła, y lubo ią potym odłączyla, nigdy do robienia masła nie puszczała.

Anna Dudzieba gdy była pytana, komu ziela dodawała, zeznała, ze Janowę Radzanowską dała dla szynku, a gdy Jan Radzanowski o tym usłyszał, chciał żonę bić, w tym prosił pana burmistrza, aby dla inquisitecji poszedł do niej, która pytana odpowiedziała, że świeczki ziela dała dla strachu dzieci, Jan Radzanowski rzekł: żeś niedawała bylika jednego; ona rzekła: cyt, milcz, nie ieden ale trzy. Drugiego zaś dnia prosiła pana burmistrza do siebie y przyniosła, że się omylita, iż to nie Radzanowski dała, ale gdy siedzącą widziała panią Kowalską chorą, pytała się, co iey jest, odpowiedziała Kowalska, że ią powietrze zaraziło; Dudzieba rzekła, tak leże na Woykowej było, ale tylko weś zogówek, które ja tobie dam, a uwasz ich przy takich drwach, co woda zostawiła, tym gdy się będziesz mita, ozdrowiesz.

Postany Jan Krzysztoffik do pani Kowalski wywiadując się, ze brata ziola od Dudzieby, zeznała, ze iey przyniósł Dudziebu iakiegos ziela oraz y trzasek, co woda zostawiła, y kazała się tym myć. Nie wie, jeżeli iey co pomogło.

Nawiadzając p. burmistrz z collegami swemi Annę Dudziebę y opatruiąc one więzieniem nocnym, prosiła ich, aby na nie byli łaskawi. Rzekli iey: nam nic niwinnaś, p. Bog cie uwolni, o gdyś winna, p. Bog cie wyjawi. Ona rzekła: złodziejów siedzią y wiezią; a p. burmistrz rzekł: my ciebie nie obiesmy; ona rzekła: nie obiesicie ale spalicie.

Inquirowana Anna Dudzieba, aby powiedziała, czym się wieczej bawiła, odpowiedziała, że za młodych lat swoich do corzyny wyskokowała, dla czego znać, ze mnie teraz pan Bog karze.

Jan Gęsior sąsiad podleboczy zeznał, że Anna Dudzieba co raz opowiadała mu, że się nigdy nie dorobi, mówiąc: czorla ziesz co się dorobisz.

Sub eodem acty d. 25 Junij. Pomieniona Anna Dudzieba przynosiła się ze rosnym dziewczynom ziela dodawata, one kapota, aby za mają poszyć y aby dzieci nie miały.

Anna Dudzieba z więzienia przyprowadzona, ad interrogata inquirowana zeznała benevolę ratione ususzonego dzieciectwa, że od Anny Sliwiny słyszała, iakoby to w Gorlicach miało być.

Co o postanie latwów po synowę swoię, zeznała, że raz y drugi posyłała po nię, gdy była męża odeszła, a gdy do domu z mężem przyszła, rzekła iey to: mogłabym ja też tak znaleść chowanców, iako seothy Horodicki po swoię żonę postał, ale się nie ucieszyła

z mieszkania, bo y roku niedoczekała, ale mi nie o ciebie szło, tylko o dziecie.

Co względem dwoistey smietany y tak obfitości mleka garków 11 y pucharu garka smietany po trzech krowach y twaroga świeżego, odpowiedziała: żem dobrze krowy chowata, p. Bog mi to dał, ale czemu do ronic nie przyniesiono mleka.

Aby to rzec miało, że mnie p. Bog nic nie pomaga, tego neguje, lecz prząd pomieniony pp. raycy, przysiężnicy y pisarze zeznały, co y sługa mieski styszał, czorta mi! Bog dopomoże.

O ziela komu dawata do szynku y garków, odpowiedziała, że nieboszce Ziębiance dawały bryzgawianu, a pani Kowalskiej jako opisano, do szynku nie pomagała, oprócz gdy ziela dała, ale nie wie, iżżeli co pomagało.

Co ratione zepsowanej obory we dworze zeznała, że inquirowana o mleko y ze wszystkimi zagrodnikami, neguje aby miała mówić: iżżeli to będę ginęła, to więcej ich będzie ginąć.

Ratione podwiski węzłem związanej o suchy gdy deszcz szedł, neguje, że to nieprawda, aby miała bydzie na deszczu sucha podwiska.

Anny niewiasty ze nie puszczała do komory do nabiałów ani robienia smietany, odpowiedziała, żem ja swoje komorkę miałam na nabiał osobną, ani ter iey krowy nie dajełam.

Ratione ziela pani Kowalski zeznała, że iey dała, to baczyla w Smakowie, iż tak pomagała matka dziecięciu, ale nie wie ktora.

Inquirowana, czemu wymawiała: mnie nie obiessicie ale spalicie, tego negowała a jest kilkanascie osób.

Zeznała, że z młodych lat swoich była cudzożonnicą, mając męża, bo trupem był.

Aby Gąsiorowi miała mówić, że się nigdy nie dorobi, tego neguje.

Ad punctum Zoffiey Szwarczanki negał. Punctum Anny Samborskiej oraz Kołanki negował.

Produkowano iey cbleba suchego kawatka, drugi paski, jaie kacze na pszenicy znalezione y ziela koszyk, nie przyznawała się tylko do paski, a do jaia kaczego, które u Gayki w Muszynie kupowała.

Pytana, iżżeli komu inzemu nie dawała ziela, odpowiedziała, iż do Legnawy w państwo węgierskie dawała Cbilipance corce Rewitowy, ale nie wie, na co.

Contra Dudisz - Stawetny Bartłomiej Bębnik, rayca starzy zeznał, iż przed Botym Narodzeniem przyszedł w dom iego Wojciech Stelmaszyk, brat żony jego, który uszedł byt z cudzą żoną z Muszyny przed lat 32, powróciłszy jako iadmienik do tezy

Bębnikowej siostry swojej, stroffowany, że ocieć twoj y moy z matką poszli z tego świata z frasunku dla ciebie, odpowiedział, że nikt mu temu nie winien, tylko Dudzicba, bo jak mnie skapota u Muranski z Fedorką, muślałem z nią pojść praez y rozłączyć się nie mogłem, odrwiodłszy ja od męża, az żywoż ze mną dokonczyła. Których słów przysięge potwierdził Bartosz Bębnik.

Anna Dudzicba pytana w tej sprawie, negowała, żeby go miała znać, ale Fedorkę znała: do kapiele nie przyznała się.

Sententia Iuris primaria. - *Ad instantiam insigilatora occiwego Jana Tyssowicza y Walentego Złotnickiego, mieszkańców muszyńskich. Prawo zasiadło na sprawę ewyss opisaną przez erząd radziecki y wojskowy z miasta przysiadzionych ryców storzych. Słepiana Krenickiego, Sebastiana Barana, Wojciecha Mikire, Wojciech Szabolowskiego, Walentego Stobnickiego, Thomasza Walewicza, przed które Prawo przyszedłszy pomienieni insigilatorowie Jan Tyszkowicz, Walenty Złotnicki y Jerzy Samborski obrani od całego miasta ratione opisanych punktów, które są przeciwko Annie Dudzicze, ządali z niej sprawiedliwości świętej.*

Prawo tedy niniejsze bacząc Anne Dudzicbę tak uporczywą, że się dobrowolnie znać nie chce, będąc od kilkudziestu lat o czary podeyzerzaną, której się baowała y sama się ostawiała umiejętnościami opisanymi, które są naprzeciw p. Bogu y ludziom obrzeszcianskim, której umiejętnościami nie powinna się była obchodzić, tedy ma bydż osobami opisanymi poprzysiężona, a potym pro ulteriori fassione podług artikulu 14 o czarowniach na quæstio mistrzowi oddana y ogniem probowana.

Rotba iuramentorum. - Ja Bartosz Bębnik przysięgam p. Bogu etc. etc. izem io styszał od Wojciecha Stelmaszyka swogra mego, że ni przez nikogo innego poszedł z cudeż toną z Muszyny, tylko przez Dudzicbę, która go w iednej beczce u Muranski kapata.

In eandem iuramenti rotbam. Jan Kogut o styszenie ususzzonego dziecięcia od Fedora Dudzika iuramentum proestilit.

Jerzy Samborski, że iego żonę namawiała do kapiele, także jurauit.

Jan Gąsior jako szyszał od Anny Dudzicby: jeżeli ja będę ginęła, więcej ich będzie ginęło, jurauit.

Post proestilita super se iuramenta, oddana mistrzowi na tortury. - *Ad locum torturaram przymyśdziona, o łalawca inqiriowana negauit, że o nim nie wie, ani go chowała, że niewiastę swoją tylko straszyła.*

Bartosz Bębnik przysiągł, że Woyciecha Stelmachyka u Muranski kapała, tego
in torturis negat.

Janowi Gąsiorowi, za nie szkodziła, negat.

Malbiora Pawłowskiego żonie, ze nie dodawała rady, negat.

Zofią Szwaszczankę ze kapała, dory, świece, dziewięciomiku dodawała, confirmat.

Od Zosi Szwaszczanki słyszała, że Drzydżance Susidczycho za mąż pójść po-
mogła, Kozłankę od Ostudy brysztwanem omylała.

O dziecię ususzone słyszała od Sliwiny.

O smietanę dwuistą y obfitość nabiciu mówi, że iey to pan Bog dał.

Do szynku, że nie pomagała, nagonił.

O dzieci rodziu, że nie szkodziła, negat.

Idne axaminata nil recognouit. Secundo tracto znała, iako y w pierwszych torturach
spała. Igne secundo examinata nil recognouit, quoniam dormiuit.

Tertio tracto znała. Szwaszczancę y Kozłance dawała brysztwanu, aby dzieci
nie miały.

Item znała, że kłagiem smarując grzonkę dwa razy w miesiącu na cblebie cieplym
oraz y koprem, będzie dość mleka, dając to krowom ieść.

Naprawiała szynk, ale nie pomni komu: zamiatając wspanik dom, a te śmieci między
akcje usypać, będzie gości jak psczoł z głową.

Stan małzenski tak naprawiała, dać iey moczu wypić z miodem, to będzie kochała męża.

Na oblanie domu kwią, nelerią y koprem kazała omylać.

Spuszczona będąc z tortur benevolie to wszyscy znała.

Sąd tedy niniejszy bacząc Anny Dudziebę confessata tak beniuole zeznane, iako tese
per torturas exquisila, ponieważ się naprzod p. Bogu równać chciała zabobonami swemi,
młodych biatyckich płody traciela, z których dusze czesz y chwala p. Bogu byde mogła,
do czego niebawem sie przyznać az do oblicznego wymowienia podług iuramentów opiso-
nych, przeto ze na torturach będąca opałow ogniotowych nie czuła, a pokonana o czary, ma
byde na stossie drew ogniem spalona. Co się wszylko spełnilo podług dekreto y zaslugi iey.

Finis operis. - W tenże dzień, gdy miota byde katu w rece oddana, zaicząc zkłady
wybiezał koto więzienia ratuszowego, widziany od wielu ludzi y od warty.

Gdy iuse z tortur była spuszczona o sądzona na stos drew, gnotu legosz zaicząc gmin
gonił, lecz zaicząc zniknął.

Stanislaus Godefridus Segiedy iuratus notarius ciostolis Mussiniensis mppria.

ТЕОФІЛЬ КУРИЛЛО

О. ТЕОДОР КУРИЛЛО

Теодор Курилло родил ся 21 лютого 1818 р в Высові Ґорлицького повіту. Отец його Штефан і мати Анна з дому Смерек мали ґаздівку.

Гімназию і університет (виділ теольгічний) кінчыл на Уграх разом з інчими Лемками і там хотіл остати. Понеже єднак єпископ Перемышльський не хотіл його зо своєї звязи єпахіальної выпустити, вернул він до Галичыны і 1847 рока был принятый на четвертий рік теольгії в Перемышли, де дополнил свої знання богословскы.

На священника высвячено го в 1848 році. О. Теодор Курилло был сотрудником в Сторонній, капеляном в Липю коло Турки, а пізніше парохом в Хащові. Яко такій был деканом турчанского деканату, одпоручником консисторії при австрійской сервітутовій комісії, шкільным ординариятским комісаром для надзору науки релігії, членом повітової Рады і єй делегатом до асентерунковой комісії в Турці.

О. Теодор оженил ся з Юліянною Таворском з Перемышля. Він помер дня 25 липця 1881 року в Хащові. Там коло церкви стоїт до тепер його камінний памятник (допис з 1934 р. - ред. „ЛК“).

О. Теодор іщи в гімназії і семінарії писал вершы по малоруськы і по латині. Латином володіл він прекрасно. Дуже вершів затратило ся по його смерти, част находит ся в рукописах в родині помершого, а мала част была напечатана.

Медже другими трудами заховали ся слідуючи:

I. „Carmen quod... Gregorio Jachimowicz, nominato Episcopo... cecinit Theodorus Kuryllo“. Єст то піснь, которую уложил о. Теодор Курилло в честь єпископа, номіната, Григория Яхимовича. Верш написаний по латині в гексаметрах, обнимат 48 вершів, был напечатаний в Перемышли в 1848 році. О. Курилло, яко нововысвячений священник, написал тот верш в чест упомянутого єпископа, который дуже доброго зробил для Лемковины. Верш зачынат ся словами: „Surgas e luctu iam, moesta Premislia! Surgas!, что значит: „Піднес ся з жалю смутний Перемышлю! Піднес ся!“

II. „Quomasticon quod... Ioanni Th. Snigurski... cecinit Theodorus Kuryllo“, что значит рід жычыня, зложеного єпископови Йоанови Снігурскому. Верш тот написал О. Курилло в маю 1847 рока в Пере-

ВАСИЛЬ СОЧКА-БОРЖАВИН

ПИСАТЕЛЬ І БУДІТЕЛЬ

Медже писателями і будителями Підкарпатських Русинів другої половини XIX і початку ХХ століття барз солідне місце занимав прозаїк, поета, публіциста, фольклориста і церковний повідник Іван Сильвай, що часто виступувал під літературним псевдонімом Урил Метеор. Тот писатель належав до другого покоління будителів русинського народу, які продовжували просвітительські традиції Михаїла Лучкай, Александра Духновича, Адольфа Добрянського, Йоана Раковського.

Вродил ся Іван Сильвай, як і Духнович, Добрянський, Павлович,

Митрак, Ставровський-Попрадов в родині сільського священника. Датом його народження є 15 березня 1838 року, а колиском село Сусково — в жывописній долині верхньої Латориці.

Народну школу закінчил в Ужгороді, на Цегольни в 1847 році, де його учительом був Юрий Репай - найстарший син давного русинського поета Йоана Репая.

До гімназії молодий Сильвай ходил в Ужгороді і в Сатмарі (тепер місто в Румунії), де колиси вчилася і Александр Митрак. Тєольоїчны студії закінчил в Центральній Богословській Семінарії при Будапештенським Університеті — в 1860 році.

Долгій час був священником на Свалявщині — в селі Сускові, а єден рік в Дусині. Од березня 1881 рока аж до травня 1899 жив в Турти-Реметах на Перечинщині і був благочинним (деканом - ред. „ЛК") турянського церковного округу. А од 20 травня 1899 рока аж до своєї смерті 13 лютого 1904 року служив священником в Новому Давидкові, де його і похоронили.

Подібні до Духновича, Кралицького, Євгенія Фенцика, Урил Метеор був енциклопедичні освіченом личністю, знал добре окрем

рідного русинського языка — мадярський, руский, латинський, словацький і німецький языки. Любив клясики рускої, мадярської і східної літератур, особливі Миколая Гоголя, Михаїла Салтикова-Щедрина, Шандора Петефія і Яноша Араня, Александра Пушкіна і Йоганна Вольфганга Гете. Был членом заряду Підкарпатського Літературного Общества Св. Василя Великого, інтересувався роботами Матіце Словенської в Мартині, знали сатиричні твори клясика словацької літератури Йонаша Заборського. Утримував товариські контакти з Александром Митраком, Євгенієм Фенциком, Андrijом Репаком, з котрими ся і переписували.

Свої твори публикували в тогасних ужгородських печатних органах - в часописах „Світ” (1867-1870), „Новий Світ” (1871-1872), „Карпат” (1873-1886) і в духовно-літературним журналі „Листок” (1885-1903), а також в календарях „Місяцесловах”. Але появлялися публіцистичні артикули і фольклорно-етнографічні дослідження Івана Сильвайї в Росії — в „Славянському Сборнику” (Санкт-Петербург, 1875) і в „Нової Старині” (1891).

По і східній війні дакоти твори писателя нашли своє місце на страничках мукачівського рускоязичного журналу „Карпатський край” (1924, № 3-10), в „Науковому сборнику” в честь президента Т. Г. Масарика (1931), в підручниках

для горожанських шкіл і гімназій. Та були напечатані і окремими виданнями таки книги І. Сильвайї: „Автобіографія” (Ужгород, вид-во „Письмена”, 1938, сторін 130); „Собраніє сочиненій”, Бібліотека угро-руссійських писателей, том I (Ужгород, 1941, стор. 160); „Ізбранные произведения” (Братислава-Пряшев, Словачке изд-во худож. л-ри, 1957, стор. 407). Окрім того шість його вершів включено до антології „Поети Закарпаття”, що була видана в Пряшеві в 1965 році. А три верші, єдна повіст і єдно сатиричне оповідання, хоч і доста пізно, але з'явилися на Україні в збірнику „На Верховині” (Ужгород, „Карпати”, 1984).

Діапазон літературного наслідства Юрила Метеора широкий і ріжкорідний. Написав дуде верші, медже якима находимо баляди з соціальним тематикою, церковні пісні, верші з фільософічними медитаціями і поезія з елегійно-смутним підтекстом. Зас авторським збірником був в 1903 році виданий в Ужгороді його „Пісеннік”.

До найліпших поетичних творів Сильвайї ми були зачислили „Бідну сиротину”, „Із-за гор”, „Горящу свічку”, баладу „Старий Демко”, ліро-епічну баладу „Федор Корятович”. Смутними мыслями навіяни таки рядки „Бідної сиротини”, як:

Боса ходит, от работы
на руках мозолі...

*Боже милый, сердце рвется
в болі от недолі.*

А в верши „Горящая свічка”, перед тым, як одыйти на вічний спочынок, автор так медитувал:

*Догорит огонь светила
и откроется могила,
отнесут нас на покой...*

*И, как жизнь, исчезнет слава,
место заростет мурава...
Так-то, друг мой дорогой!*

Але найбільшы заслуги в нашій літературі має Іван Сильвай як автор повісті і оповідань з життя Русинів долин Латориці і Турі, і як сатирик-памфлетиста, што написал таки інтересуючы творы, як „Крайцаровая комедия”, „Люди в железных шляпах”, „Однодневное царство”, „Шестак”. Острій сатиричний памфлет „Крайцаровая комедия” (1870 і оповідання „Люди в железных шляпах” (1869) вказуют ренегатску світу єпископа Штефана Панковича, котрий діял против національного одріджыня Русинів, против русиньского языка в народных школах і в Ужгородській гімназії. І остал єпископ за такы асиміляторськы услуги „Рыцарем ордену Святого Іштвана”, „Дійствительным тайним совітником Його Королевского Величества” і була його єпископска одежда укращена „Великим Крестом ордену Жолтой Короны”. Тому архірейови, што для карієры одорвал ся од свого народу,

посвятил Uriil Метеор выполнений документальными фактами публіцистичний артикул „Положение угорских russkikh под управлением Стефана Панковича, епископа Мукачевского” („Славянский сборник”, том первый, Санкт-Петербург, 1875).

31 грудня 1879 рока під проводом єпископа Штефана Панковича одбуло ся засідання єпархіальної консисторії, на яким під номером 4301 принято в Ужгороді шлідуюче рішення против печатного органу „Підкарпатского Літературного Общества Св. Василия Великого”:

„Единогласно изрекается, что газета „Світ” по направлению своему, так из взора віронравственного, як из взора патріотического есть опасна и осужденія достойна. Вследствие чего епархиальное правительство и консисторія не только отнимает от той же газеты всю моральную подпору свою, но при том воззываются еще и епархиальные душпастиры, чтобы и они из своей стороны як чиновственное, так и всякое приватное отношение з помянутою газетою перервали”.

І тым рішеньном перервало ся видаваня літературного часопису „Світ”, в яким напечатано дуже творів Івана Сильвая, Александра Митрака, Анатолія Кралицкого, Александра Павловича, Євгенія Фенцика і інчых русиньских авторів — членів патріотичного Літературного Общества Св. Василия Великого.

В прозі проявил Сильвай значучы спосібности соціально-бытовыма повістям і оповіданнями „Із-за одной рюмки водки” („Місяцеслов на 1875 год”), „Біда, ніт жида” („Листок”, 1892-94), „Сироты” („М-слов на 1899 г.”), „Міліонер” („М-слов на 1904 г.”) і в інчых прозовых творах, котры уж написал в Туры-Реметах і в Новым Давидкові.

Але лишыл нам писатель-будітель і історичну повіст „Денница между звіздами” (1901), а також такій твір, як „Мати и невіста” (1902).

З великом любовію записувал Сильвай русиньськы народны съпіванкы, обрядовы, весільны пісні і колядкы. Акуратні він, а не хтоси інчий, як то думали дакотры фольклористы, є автором унікальнаго труду „Свадебные обря́ды в Угорской Руси”. Свою фольклорно-этнографічну работу Іван Сильвай переслал через профессора А.Л.Петрова (1852-1932) до Санкт-Петербурга вченому-славісту В.И.Ламанскому (1833-1914) а тот опубликувал ю в „Живой старине” (1891, вып. III, стор. 137-156 і вып. IV, стор. 131-138).

Важным джерелом для вывчыня творчого портрету Івана Сильвая і його епохи може послужыти велика за объятістю „Автобіографія”. А написал ю наш будітель на фарі в Туры-Реметах, колу минуло му уж 60 років. І в Туры-Реметах, де жыли не лем Руснакы, але і Словакы, писатель

тепло споминал село Сусково в Латоричаньской долині. Бо там прорук першы слова милозвучном бесідом русиньского народа і полюбил обычай своіх краян. Але хоц і хіснувал при стрічах в селі і дома нашу русиньскую бесіду, літературны творы писал в більшости рускым языком. І свою „Автобіографію” написал в языку Александра Пушкіна, як то робил і Тарас Шевченко, коли писал „Дневник” і рускоязычны повісті. (...)

В Туры-Реметах Іван Сильвай зложыл великий рукописний трьохтомник своіх творів, яким пізнійше похіснували ся літературны критики Євгеній Недзельскій і Петро Лінтур. Они дуже шырше проаналізували творчіст Урила Метеора як, напримір, Володимир Бірчак в „Літературних стремліннях Підкарпатської Русі” (Ужгород, 1937). Перший з названих літературных критиків опубликувал аналітычний артыкул о нашым будітелю в книзі „Очерк карпаторусской литературы” (Ужгород, 1932, стор. 210-220) і монографію в „Избранных произведениях” И.А.Сильвая (Братислава-Пряшев, 1957, стор. 13-76). А П. Лінтур проаналізувал основны творы того клясыка нашей літературы в 1938 році на сторонах газеты „Русский Народный Голос” (Нрр. 49-54 і 96-103). Лем за шлідами тых вченых-карпатольоў писали пізнійше о Івані Сильваю украінскы літературны критики В. Мікитась, О.Мишанич і інчы.

Аж в середині 60-ых років ХХ століття найдено і викуплено в Мукачеві шість рукописних томів творів того нашого писателя, в завершальній редакції автора, котру Сильвай зробил уж в Новим Давидкові по 1899 році. І пролежали однайдені унікальны рукописни томы уж в Ужгороді, в єднім з прыватных мешкань, бо не могли быти выданы при тоталітарным режімі.

Не могли похіснувати ся тыма рукописам українськы радянскы літературны критыки Василь Мікитась, Іван Вишневський, Павло Лісовий і Олекса Мишанич, бо не вірили в іх чесніст тоты русинськы інтекігенты, котры знали о 6-томнику Урила Метеора і о інчых унікальных памятниках нашой давнай национальной писменности. Акуратні з такої причины спомненны марксистовско-радянскы вчены были змушены операти ся не на органіальных афтографах, а лем на тых літературно криртычных публікациях, авторами котрых были уж перед Мілітасьом, Вишневськым, Лісовым і Мишаничом - Евменій Сабов, Є.Фенцик, Павел Федор, Є.Недзельський, В.Бірчак, П.Лінтур. А тоты домашні літературны критыки тіж не виділи, окрем П.Лінтура, автора тых

рядків і іщи двох Русинів виштыкі рукописны томы, што заповнил своім характерным почерком, перед одходом до вічності, Іван Сильвай.

О 6-томнику будителя першій раз опублікувал артыкул під наголовком „Нові літературні знахідки автора тых рядків в пряшівській газеті „Нове життя“ 27 мая 1967 року. В tym артыкулі были конкретні названы, але і проаналізуваны тоты творы писателя, о яких не могли знати марксистовско-українськы доценты і професоры. (...)

Вывчуочы новодавидковські рукописы Івана Сильвая, нас і то, то інтересувало, же які творы написал будитель перед своім смертью. А были то: вершы на соціальну тему „Шкварка“ (18 листопада 1903), басня „Волк и волы“ (19 листопада 1903), „Памяты Владимира“ (На смерт Евгенія Фенцика, 16 грудня 1903). (...)

Наш допис о жытю і творчости великого будителя мы бы закінчыли словами самого Івана Сильвая: „Мы жыєме не для ёдных себе, але і для будучых поколінь“.

Таке было просвітительське кредо того вірного продолжателя ідей Александра Духновича.

Текст взято з книжкы Автора „Будителі Підкарпатских Русинів“ (Ужгород, 1995). Незначны скорочыня означено дужками - Редакция „ЛК“.

ОЛЕНА ДУЦЬ-ФАЙФЕР

АЛЕКСІЙ ТОРОНЬСКІЙ

Серед припадаючих на 1998 рік ювілеїв, празднуємо і 160-ту річницю народоджиння Алексія Тороньского - одного з барже акtyвних і значучих в релігійно-культурним життю Галицької Руси другої половини XIX століття Лемків.

Алексій Тороньский вродився в 1838 р. в родині грецокатолицького пароха Іоанна в Завадці (Морохівський?). Згідно з обовязуючом іщи в тым часі практиком Алексій вивчил ся тіж на священника. В 1862 році був рукоположений. През довгі роком катехитом (учительством релігії) в гімназії в Дрогобичі, пак в Академіцькій Гімназії во Львові. Был долголітнім спілредактором церковного часопису „Рускій Сіонъ”, автором великої часті заміщаних в тым двохъ юденнику матеріалів. Активні ангажувал ся в ріжны громадско-освітови акції. Был щырым рускым патріотом, знаным і ціненім церковно-культурно-просвітительським діячом. Вмер в 1901 році.

Тороньский лишыл по собі багатий писменничий доробок - свідоцтво шыроких заінтересувань автора, його трудолюбивости і гідного писательського таланту. Найбільша част його творчости входить в рамы релігійной літера-

тури. Але зазначыл він тіж в немалій ступени свою участ в ділі белетристичної прозы, фізіологічного ескізу, есеїстики, дыдактычно-освітового писменництва.

Найшыршу популярніст принюс Тороньскому знаний історично-етнографічний ескіз *Русины-Лемкы*. Опублікований в 1860 р. в альбомовym виданю „Зоры Галицкой” быв він ци не першим припадком послужыня ся в літературі своім етнічним меном през самих Лемків. Ескіз тот, подібні як і дуже інчых того роду творів лемківських авторів, котры появили ся в тамтим часі в галицьких часописах, свідчыт о возникніню потребы окрісліня специфікі і неповторности лемківского культурного простору. Ескіз Тороньского може будити дуже контрверсій. Незаперечні, своіма стверджынями о „зопсутым” рускым языку Лемків, тлумачыньом іх культуровой специфікі обычма вплывами, причынил ся тот автор до послугуваня ся і до днешншого дня подібными аргументами для доведіння „нижшости” лемківской культуры, до створіння комплексу „меньшой вартости” серед самих Лемків. Але треба тіж достеречи велику етнографічну вартість про-

веденых описів характеристык, до-
кладне спрекізувааня тых примет,
якима Лемкы выріжняют ся од
сусідів, високу оціну морально-
сти, традиций і обычаів Лемків.
Мож засчитувати декотры ствер-
джыня автора, котры свідчат о
стремлінію до індывідуалізацыі, вы-
окремлінія характеризуваной гру-
пи: „По различному вліяню различ-
ныхъ обстоятельствъ віншнихъ
характер и способъ мышленія человѣка и народа различно образуеся Уже сама природа иначе говорить до Горняка, чѣмъ до Подолянина иначе она говорить до Лемка, чѣмъ до Гуцула (...) Важную часть в знаніи обычасъ и житъя народного занимас одежда, въ ней бо, як и въ обрядахъ и пѣсняхъ, понятіе и духъ народа пробиваются (...). Лемки, уже якъ горняки, должны своимъ короткимъ, легкимъ одѣніемъ отъ Подолянъ различатися; но они и отъ прочихъ горнякбов одеждою различаются...” (Русины-Лемки, с. 401, 418). И хоц сучасний чытатель напевно дастереже дистанс нарратора-інтелігента до описуваного народу, то находиме ту і яв-
не выражыня емоцыйного звязку з тым нарodom: „И дѣйствительно подивляти нужно у людей тѣхъ, хотя майже не образованныхъ, такъ рѣчъ, якъ и разумъ, и тую обзорность, съ якою они дѣла разбирають...” (Русины-Лемки, с.418) „Я имѣль случай видѣти тое въ селѣ Завадиѣ, и воистину подивляти быль должен духа народа - хотя такъ бідного.” (с.399) На сам конец

автор зазначат: „Предлагаемъ Читателямъ все то въ увѣреніи, что и она малая вѣтвь народа руского не чуждывавшаяся никогда своего кореня, уваженія достойна” (с.428).

Белетристыка Алексия Тороньского може не ест так знана, як його ескіз, але напевно заслугує на увагу і популяризацію. Тороньский лишил по собі пару обычаево-моралізаторских оповісти, невелькых оповідань і нарысів. Найчастійше хыбаль в біографічно-критичных нарысах вымініяна ест Ганця. Повѣсть зъ житя побескыдского народа (Лемковъ) („Галичанин” - Літературный сборникъ, 1862, с. 57-98). Ей інтересуюча, дакус сенсацийна фабула ест основом для створіння през автора цінного культурowego образу з жытія Лемків, богатого в до-
кладны, дрібничковы, здраджаю-
чи етнографічну пасию автора, описы звычаів, обрядів, пресудів, традиций, громадской ситуациі підбескідского народа. Початкова апострофа до персоніфікуваного Бескіду показує звязок нарратора (автора) з землью і культуром, в якій діют ся описуваны выдарінія, підкрислят символічне значынія гір в лемківской культурі:
„Бескиде! - сѣдый Бескиде! Ты опа-
саль нашу землю, смотришь поважно на жизненные нивы и долины, на густы боры и просторныи степы, и освѣжасашь ихъ своими водами. Не одна уже туча и не одинъ громъ перешовъ понадъ твою голову, а ты стоишъ все твердо и непоколебимо.

*Не разъ ты уже засумувался, видя-
чи народъ, на котрый смотришъ, въ
кровавой нуждѣ, - а однакъ ты все
веселый, и все з весною новая зелень
покрыває тебе, новый цветъ прозя-
бає на тебѣ и новая вонь роздається
отъ тебе. Не диво про тое, що
смотрячи на тебе новыми надїями
наполняются люди.*" (Ганця, с.57)

До обширенійших белетристичних творів Тороньского належить тож моралізаторська повіст *Дубовий крест* („Рускій Сіон 1880 №р 1-10) і повіст *Черниця* („Слово“ 1864, №р 80-85). Перша з них то родинно-уморальняючо-патріотична історія, ведена в духу повідженій: „Кто съ Богомъ, Богъ съ нимъ“ і „Трудись и молись, а Богъ тя не опуститъ“. Цінне в тій повісті єст, подібні як в *Ганці*, вказання безпосередніх культурово-родинних звязків медже пілнічном і полудньовом Лемковином. *Черниця* то родинна історія з головним мотивом нещесної любові, котра кінчить ся пострижиньом дівки в черниці і висвячыньом хlopця в безженнстві.

Можна ту спомнути тож короткий моралізуючий образок *Низложи сильныя съ престоль, а вознесе смиренныя, алчуЩія исполни благъ, и богаттящіяся отпусти тиши* (Лук. 1,52-53) („Рускій Сіонъ“ №р 13, с. 415-418), ілюструючий наголовкову цитату приведіньюм „правдивої історії“ з наполеонських часів. Знаних тож єст пару релігійно-обичаєвих ескізів Тороньского і його короткі приповістки.

Белетристичний доробок Алексія Тороньского не є барз багатий. Мож єднак припустити, же його родинно-уморальняючі повісті тішалися великом популярністю в середовиску родин руских священиків, але тож і серед селян. Іх ясна, проста, а рівночасно порываюча фабула, безпосередньо вилівдані основни моральні правила, живий льюальній кольорыт рішали, же були они легкі і інтересуючі для читателя. Для нас мають они гідну культурологічну цінність з огляду на їх фактографізм, етнографічні описи, вказання ріжких лемківських звичаїв і культурних звязків Лемковини з інчими регіонами. Інтересуючі сут діалоги і безпосередні вилівди героїв з огляду на живий народний язык, яким сут написаны.

Головна част творчої активності Тороньского припадат на релігійне писменництво. Спілредагуючі „Рускій Сіонъ“ мал він велику авторську участ в заміщаным там матеріялі. Публікувал тож в інчих релігійних часописах. Особливі казаня Тороньского часто явили ся на странах „Сіона“, але не лем. Барз охочо занимал ся він в своїх дописах біжучими справами руского священства: Священникъ на кумаши, Гденещо про материальний і моральний быт Духовенства, проблемами педагогіки, шкільництва, науки релігії: Наука релігію супротивъ проектованыхъ реформъ

середныхъ школъ, Духовно-педагогичны письма (цикл), Зъ спра-
возданья ц.к. Министерства вѣ-
роисповѣданій и просвѣты за
рѣкъ 1875, О молитвословії для
мірянъ, ділами історично-культу-
ровыима: Наверненье Словенъ, заміщал інтерпретацию мысли От-
ців Церкви: Описаніе правдивого
богочестія изъ Филотеи св. Ран-
ца Салецкого, Св. Іоаннъ Злато-
уст о священствѣ.

Од літературной страны най-
барже інтересуючы сут проповіди
Тороньского. През 13 років выда-
ваня „Руского Сиона” на його
шпальтах появила ся ци не понад
сотка проповіди того священника.
Сут то так казаня для потреб
сталого чиклу літургічного кален-
даря, як і створены для окріслен-
ной потребы - з нагоды важных
торжеств, свят, обрядів, нп. кер-
мешовы проповіди, проповіди при
посвячынью церкви, похоронны і
інчы. Казаня Тороньского сут лег-
кы і просты в перцепції, переко-
нуочы в аргументациі. Противні
до проповіди теологів-інтелектуа-
лістів тот теолог-педагог концен-
трувал ся головні на справах мо-
ральности, операл ся на безпосе-
редній въкладні основныхъ правд
віры в однесіню до жытя простого
человека. Його проповіди мають ха-
рактер духовныхъ поучынь (наста-
влінь). Мож ся додумати, же іх
автор был любленым і охочо слу-
ханым проповідником і же в таким
характері часто был запрашаний
на ріжны церковны торжество.

В кінци спомнути треба о пе-
дагогічно-освітовій діяльності А-
лексия Тороньского. Як долголіт-
ній учитель релігії, маючи дыдак-
тычны здібности і заинтересуваня,
вписал він ся значучо в тутору
сферу громадскаго жытія Русинів.
Є він автором катехизімів для гім-
назийных учеників. Окрем того в
цілости зредагувал руску чытанку
для выжшой гімназії. Замістил
тіж дуже своіх текстів в інчых чы-
танках для гімназії. Декотры з них
мают гідну літературну реаліозна-
вчу вартіст.

В ділі освіты і популяризатор-
ской діяльности замістити треба
тіж хыбаль есеістыку Тороньско-
го, которая посвящена была головні
культурно-народовым спрарам і
переважні разсмотрювала про-
блемы Русинів на порівнявчым
фоні (Споры о правопись у Руси-
нівъ и у Румунівъ, „Дѣло“ 1888,
Нр 235-239; Лужицко-сербскій на-
родъ, „Дѣло“ 1888, Нр 153). В тым
остатнім есею Тороньский подал
дуже інформаций з історії і сучас-
ной йому ситуациі Лужицкых Сер-
бів головні, як ся здає, по то,
жебы мочы отверто ствердити:
„Коли-жъ такъ малый народецъ, якъ
Лужицане, середъ такъ прикрыхъ
обстановъ боронить своеи народно-
сти, то о сколькѣ бльше мають
право и обовязокъ Русины боронити
свои народности и языка. Коли
такъ до себе зближени нарѣча, от-
гарничени на такъ малу територію
и такъ невелике число людности, не
хотяты уступити одно другому, то

о сколько меньше нарбъ рускій може зрецися свого права до самостійного розвою!" (Лужицко... с.2).

Представленний тут творчий силует Алексія Тороньского вказує всесторонніст, працьовитість, заангажуваність в народни діла, рускій патріотизм того лемківського священника, котрий, хоць высунул тезу о „зопсутым руским языку” Лемків, знал похвальні і солідні оцінити лемківську культуру і розпропагувати єй не лем серед Русинів, але і серед інчих народів. Будучы Лемком діял він на східно-галицькій території і презентував становиско галицько-русского інтелігента. Контроверсійні мож оцінити його гідне дистансування до простого лемківського народа.

До гнєска добрі знамені ефекти той „вижшої свідомості” декотрих наших інтелігентів. Але треба знати, же в тамтим часі особи тыпу Матвія Астряба ци Миколая Малиніяка, були цілковитим винятком. Поділ на громадські станови стоял іщи часто понад етнічним поділом. Лишаючи тяжкі до оціни з нашої днешньої перспективи справи свідомості і культурних преференцій, треба оддати Тороньскому пошану за його великий творчий доробок, заангажування в громадське життя Русинів, пропагування освіти і моральності, передовшытким описання і пропагування в ріжких формах народної культури „Подбескідського народа - Лемків”.

Жк мило сісти під Бескідом, одітхнути свіжим воздухом, напити ся свіжої води з його джерел. Жк мило перейти ся по тых горбках помеже лісами і борами, в которых заховано дуже памяток зо старых щесливих і нещесливих літ. О них разповіст Тобі кождий старець, лем познат, што ты не на сьміх розповідати собі кажеш; а если зачнеш слухати, та слухал быс ден і ніч, і не годен розстарати ся з нима.

Сут почутя нераз чловекови так дорогы, што не може іх выявити, нич ся до болі нима не налюбус.

Осен - то образ старого віку в нашим життю. Она і нудна, і оприкрита своїма слотами і бурями, - а дни коротши, і нигде той веселости, котра літом і весном грає. Єднак і осін не без присмости. (...) І осін не все бурлива і слотна, - сут в осени і красны дни.

...як Бескіди зазеленіють і квітія ся розвие, задудніють конички на тво-го тата риночку... гушлі заграють і буде весіля...

(з повісті „Ганця” А.Тороньского)

В Манастирі

(з повісті „Ганця”)

Під іменом „Манастир” розуміють всі Лемкы і їх сусідове Красний Брід на Угорщыні, зараз за границиом лежачий, де находит ся монастыр оо. Василиянів. Славны там одбывають ся празнуваня, а найславнішє перед Сошествіем Св. Духа, в пятницю. Од середи уж є там дуже руского народа з ріжних сторін Галиції і Угорщины, і осітає він аж до самого Сошествія.

На том одпуст стреміли і обі знаны нам жінки, Марія Шемелова з дівком. Підеме і мы з нима і призриме ся рускому праздникової.

На горбку, з котрого гардй стелит ся вид на ниже лежаче село, на ріку, горы і ліси, стоїт церков з монастырьом чорноризців нашых, обведена муром. Красно она стоїт і величаво, а попри ній, всередині і за мурами, на далеко залегли численны гурмы люди ріжного віку і стану, в найрозмаїтших видах і одежах. Крик і шум всяди. А в церкви так дуже народа, што не пропхає ся там, хоцы не знаєш што; - а добре бы было, брате, зазрити гын, - виділ быс як красні церков устроена, як красні отправляют ся там, а вшытко ведля греко-руского обряду, а черніці - то вшыткы з бородами. Зато так дуже народа під стінами церкви, то молят ся, то крестом лежат, то сповідають ся, то милостыню роздают калікам, што посідали рядом попід мур і чудны нуты выводят. А нарід ту што за розмaitий! От горстка Лемків, - кус дальше Словакы і Спишаки, ту зас Мазуры, дальше Марморощане, Лишакы, пак галицькы Бойки, - а там зас якісь люде з волями, хыбаль деси з полонин, і зас такы, што то мужчины косы плетут. Аж і Циган от і Циганка, крестят ся і обзывають на вшыткы страны, а красні позбераны обое, сорочка біліцька як сніг, та лице як ніч чорне. - А всяди і стары і молоды, і малы і велики, мужчины і жінки, аж і малы і маціцькы діти сут ту.

За муром - то цілий торг. Широко і далеко розложили ся крамаре зо своіма товарами, - єден вывисил басанунки і ріжни полотна і малюванки, другій готовы уж одежы, третій боканчы, то жолты, то червены, то чорны, інчий зас выложыл перстені, спинки, пациоркы і інчы подібны річы. - На боці чуеш дзвонара, котрий неустанні дзвонит, што аж уха болят, і тым способом кличе люди, жебы купували дзвоны і дзвінки. І гончаре розложили свій крам, - і, позерайте, мають найбільший збит, окрем дуганчарів, котрий тіж не забули

ту прийти. А люде - мужчыны і жінкы проходжают ся помеджে товары і купуют, што кому до подобы. А коли уж вшыткого накупили, то іщи ідуть до медівникарів купити медівник ци колач для своїх домашніх, і красну малювану съвічку воскову до церкви. Остало іщи пару крайцарів, - то іщи обовязково піти гу тым, што то порозкладали образы, - купити даякого богомаза, а якнайчервіншого, бо што червене, то найкрасше, чтобы было потім чым стіни і двері церкви зосредини і зодвора обліпити, і чтобы тогто кождому в очы впало.

В тій гурмі народа єст і дуже з вишого стану, панів і пань, паничів і панянок, а єсли хочете то „урсіїв і кысасонок”, - бо так Русини гварят на Угорщыні; - а всі выстроены в праздничны одежды.

Гын, за том гурмом, - позерай: купка люди до купки ся збила. Всередині стоїт старий циган і на гушлях грає, а малий танцує і вытинает голака, што аж за бокы берут ся люде; а циганка - стара і шліпа ходит і просить о нагороду за зришице.

Та час нам вернуты ся назад до церкви і помолити ся, - бо одозвали ся дзвоны, певно кличут на Службу Божу. Наши знаемы уж сут там, стоят они під правым крылом і молят ся, - матери видно заплакана. Ах, бо на тім місци утратила она перед двадцятьма роками трипітнього сына, - як же ій на розплакати ся на тім місци.

Не перешло пару хвиль, - як чути якисий шмер. „Маковичане, Маковичане!” - озвали ся голосы. Выштыки зеернули ся гу тій страні, одкале доходили голосы, а матери брали свої діти на руки. Підышла то група Маковичан, або богомольців з Маковиці. Ішли ту мужчыны і жінкы, стары і молоды, - і было іх всіх до тридцетера числом. На переді - яко провідники ішли два мужы: єден старенький, сивий як голуб, але іщи дост кріпкій, а другій молодий, гардій паробок. Ціла група зеернула на себе увагу, та найбільше сам молодий провідник своїом красном поставом, білим лицьом, в которым сияло чорне око, на котре спадали чорны кудри долгым жмытами. Тож і не диво, што неєдна дівіця - хоц то і на одпусті - так і забыла очы свои на маковицкым парібку, а правду рекши, бо нигде єй діти, - і наша Ганця зирнула пару раз на него.

Уж мы виділи парох циганів на Красным Броді. Єст іх там на празднику іщи більше. Він і крестит ся і молит ся, а вшытко єдно не пришол він там з побожности, лем жебы дашто заробити. А каждый циган - музыкант, зато всякий з них має гушлі зо собом; а скоро скінчыт ся в церкви богослужыня, уж зачне циган ходити помеджে люди і нагварят каждого, чтобы казал собі заграт „свою нуту”. Кед не може никого нагварити, то зачне собі сам грэти, а лем зачал, а

уж купка люди коло него; він грає і в духу ся съміє, бо люди штораз то більше, і уж выдурш пару дудків. Был там єден циган, чорний і осмалений як мурин, - та музикант якого поглядати. - „Як Грицко за-грат — гварили люде — то хоцьбы і деревяний, а підскочит”.

Во вечирни, як уж сонце зачало клонити ся гу заходови, станул собі Грицко - гет за базаром на пляцу, настроїт гушлі, потягнул смыком раз і другій, і зачал грати. „Грицко грає, Грицко грає!” - ішло з уст до уст, а гурма молодых і старых бігла гу нему. Обступили Грицка, а тот грає од серця, а ціла гурма як стоїт, так і рушат ся то в єден бік, то в другий; дехто собі выкрикне і руками плесне. Грицко тotto міркує і грає іщы красніше - аж не годни вистояти ноги. Парібки, кілько іх ту было, кождий ногами рушат, а виступити ся боїт, штоби припадково не пошпотил ся на земли - тай не впал і не наробыл собі сорому перед таким числом люди з рікных сторін. Аж - от, виступил єден паробок на середину, вишмарил ногом то направо, то наліво, - то сой тупне та острогами дзень-дзень, а все злегка і звільна, і перегыбат ся на вшытки боки, і руком поведе, і оберне ся часом і выкрикне сой, і в долони плесне - і по холяві вдариц; быт то угорський танец - так званий мадяр. Так обышол він наоколо - а з боку, неждано - позерат на вшытки страны за красном танечницю. Нараз станул, та острогами задзвонил, і в долони плеснул, і взял собі танечницю. І хто ж тот, такий съмітій і быстрий паробок? - то маковицький провідник, котрого мы уж виділи. Танцує дальше і гарді, - а ніт што гварити, і його танечница, хоч Галичанка - бо то нам знана Ганця - іде рівно і гладко, што аж очи вшытки в ню вліпили. За нима стануло більше пар, бо уж набрали одваги. Скінчыл Грицко, - а пары ся розышли, та і Ганця зас до матері пришла.

— Шумні танцувалас дівусь! — повіл до ней старий Маковичанин, котрого мы виділи на челі маковицької громады, стоявши тут припадково при Марисьці — але-ж бо, вера-Боже, шумне дівча мате — бесідувал дальше до Мариськи.

— Божа ласка — одповіла тота.

— Грицку — крикнул Маковичанин на цигана — ход тут!

— Зараз — одповіл тот же, занятий збераньем гроши — што розкажут? — звідал зближывши ся до него.

— На, маш за тот танец, а тепер заграй мі галицьку — повіл Маковичанин вкладаючи гроши до циганових гушель і зачал ся вивідувати наших жінок, - якы в них танці.

— В нас розмайты — а найбільше коломыйка — одповідали то-

ты. Маковичанин не разуміл - правда - што то є коломыйка; та менше з тым, циган має вишитко знати, мышліл він, бо він съвітовий чловек, і казал грати коломыйку.

Як передше - так і тепер зачал циган грати. Лем потягнув смыком, а старий наш тріс в долоні і крикне: „А то домашня! Ано, хлопці!” І парібоцтво ціле якби зелектризувало. „Домашня - домашня!” - гварши угорські, „коломыйка” - галицькі Русини, і одраз стануло більше парнич до попереднього танця. І зачала ся міла, гладицька коломыйка, - а до такту і з вільніцька, - так, што аж любо було смотрити. Вітцьове і матері позерали на свої діти, і сами плескали в долоні і кивали ся на оба боки, хоц стояли на місци.

І були бы, хто знає як долго, танцували, та озвал ся дзвін великий на церковній вежі, даючи знак, што уж час до одпочинку, бо і сонце уж склонило ся за гору. Грицко перестал грати, а пари розшили ся, і вишитки зачали одходити і смотрити, де бы добре ніч переспати.

Медже тым Войнар - так бо звал ся наш маковицький дідо - деси ся oddalil. Уж мали Мариська і Ганця одходити і лем роззерали ся за своїма людми, щоби разом деси обночувати, надышот Войнар задыханий, тай до Ганці:

— Шумні танцувалас з моїм Янком! Маш тобі на памятку од мене туту стужку — і давал ій гарду басанунку, широку, червону зо златыми цвітами, котру нароком для Ганці тілько што купил в крамі.

Ганця покрасніла і не знала што має почати, ци взяти, ци што повісті.

— Не робте собі шкоды, тото не треба — одповіла Мариська за свою дівку.

Ганця не хотіла приняти, сднак, коли Войнар усердно просип, взяла і подякувала красні.

Як дотепер вишитки були змішаны, так зачали ся зберати до громад вишитки свої і разом одходити на нічліг.

Другого дня уж недолго були наші на Монастырі; іщи були на утреннім богослужынню, а потім пішли домів. Ганця була рада іщи видіти свого танечника, і очі єй глядали го в гурмі люди - але не нашли. І она одышла з матірію.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

ПАНЩИНА В ПИСАНЫМ СЛОВІ

*Але пекло премінит ся уж на рай,
Прото сердец рускых струно в'ячно грай!*

(Александр Павлович)

Сто п'ятдесят років минят од часу, коли розпоряджыњом цисаря Фердинанда I з дня 3 мая 1848 рока скасувано панщину на наших землях. Факт tot глубоко записал ся в народній памяті, дост міцно заакцентувал ся тіж в дорібку наших творців слова.

Панщина, як форма суспільної залежності, полігаюча на примусовій праці селян на пана, появилася на землях прилігаючих до Карпат уж в XIII століттю. По-чатково не була она барз утяжлива і ограничала ся парома днями (до рока) праці на ролі, як тіж дрібними послугами. З часом єднак „повинності“ росли і уж 1520 рока польській сейм усталіл загальнодержавне мінімум праці кметів на 1 ден в тижні, з єдного хлопського лану. В кінці XVI століття вимір tot зрос до 2-3 дні, жебы в століттю XVIII осягнути границю 5-6 дні на тижден.

Панщина стисло лучила ся з організуваньом панських фільварків, зато тіж на самій Лемковині, в горах, де обставини до ґаздування були барз тяжкы, розви-

вала ся она дуже повільнійше і не прибрала николи таких форм як на долинах. Звела ся „лем“ до податків в натурі і в грошиах, котри мали вирівнати „вывабляочу“ окличніст ґеографічного положення.

Не значить то, же не дітхнула панщина наших Руснаків в своєму найпаскуднішому вимірі. На долинах коло Кросна і Санока робили они на панськым во вшытки дни тижня, як - примірні - селяне Дубрівки Рускої, Половців, Костарівець. Подібні було в лемківських селах на передгірю медже Ґорлицями і Змігородом. Та найтяжче, найповсюднійше зазначила ся панщина на долі Русинів по півднівій страні Карпат. І зато за хырбетом Бескіда заховало ся веце народних творів о панщині, як хоцьбы „Піснь о злых панах“:

*Конец свету юж приходит,
Не горазд ся што ден робит.
Панове злыни наставают,
Люд худобный зневоляют.
(...)
Люде в бідах загыбают,
А у журбах изсыхают.*

*Тепер правда оскуділа,
Ненавист ся вкоренила.*

Славну народну баладу „*Коли мурували білу Маковицю*”, знаю і на нашій Лемковині, увіковічнили в своїм творі „*Маковиця*” Александер Павлович. Я мал ю щестя слухати од мамы в дітинстві, але тамту версію стратила пам'ят. Зато мушу привести Павловичову, напевно близьшу джерела — бо записану давніше. Отже:

*Коли будували білу Маковицу,
Гонили на панське убогу вдовицу.
Єдну неділеньку сына на світ дала,
Другу неділеньку мужа поховала.
Третю неділеньку*

*на панське єй гнали,
На панське єй гнали, покоя не дали.
На панське ся брала,*

*горенько плакала,
А в своїх слезоньках
сыночка купала.*

*На єдной рученькі
сыночка тримала,
А з другов рученьков
каміня давала.*

*Каміня давала, озера глядала,
В котром бы навікі сына окупала.
Плавай сыну, плавай*

*в глубоком озері,
Незазнал єс отца, незазнай матері.*

Павлович найкраще зрештом, а бодай найшyrше в нашій літературі осьпівал недолю селянина, „седлака” - панщаря. Його великий епічний твір „*Ци не ѹде ти до плачу, як видиш нужду седлачу*” містит в собі більше як триста стрічок. Є то такий єден з перших

його творів, писаний іщи перед скасуваньом панщины, забытий за життя, а найдений в бані церкви в Біловежы, де Павлович был парохом. Приближме хоц кус тоты, першы стрічки:

*За гору солнце заходить,
З хмар ся новый місяц родит.
Вітрік подуват холодны,
А панщар ѹде голодны.
(...)*

*Вітер вільшынами віс,
Проспівуют соловіс,
Хтіли бы го потішыти,
Жаль го не хоче лишыти.*

*— Мушу нести грозне ярмо
На моіх плечах задармо.
Воліл бы-м в гробі лежати,
Як так окрутні капати.*

Павлович был барз „мягкой души”, осьпіувал сиротиньску долю, хоц належал уж до дакус выжшой суспільной версты — чул біль народу. Та, по правді, в самym народі більше нич болю было хыбаль ненависти. І так як в перший приведений пісні - коли правда оскуділа (збідніла), ненавист ся вкоренила, нарід імал за вилы і ішол не до паньських снопів, а на них самих. Кырвю сплынуло велике повстання під проводом Юрия Довжы уж 1514 рока. Барз неспокійне было наступне, XVII століття. Окрем панщины, розшаліли ся унійны репресии. Народний опір проявлят ся в збійництві, якого інтенсывніст не даст ся ани порівнати в однесіню до

сусідніх народів. Старчыт порівнати судовы городскы книги - бардіївськы, стропківськы, саноцкы, бічськы, мушынськы - з інчым аокличніма, жебы переконати ся што волелюбніст Русинів не ма порівнанной міры. І в тым місци інтересным буде підкріслити, што найславніший наш збійник - Андрий Савка, родом зо Стебника коло Бардійова - переходит діяти на нашу страну. Не місце, не час і не тема застанавляти ся глубоко над тым, чом ся так стало. Єдним речыњом мож лем повісти: ту было більше волі, гніздо порівнанной свободы, а панів до битя в околици тіж дост.

Тоты околичности тлумачыты тіж могут, што на самій Лемковині народных антипанщынных повстань такой не было. Кед на Пряшівщині і Підкарпатской Русі горіло XVII століття, особливі його конец і сам початок наступного століття, в нас стрічаме (окрем прорелігійного радше зрыву, звязаного з повстаньм Хмельницкого) лем єден організуваний народний протест. Акуратні на спомненым ғорлицько-змигородським передгірю селяне з Розділя, в 70-х роках XVIII століття, не дают поменьшыти свойой волі в порівнаню з братами з Гір:

...gromadzie rozdzielskiej gdy się co rozkazuje, zawsze mi wyjeżdżaję ze swoimi prawami i jakimiś wolnościami...

— скаржыл ся липинській (Lipinki) держававця. Зас коли, по ряді інцидентів, опір зачал приберати што-

раз міцнішы міры, писал надрядным властям:

...wszystkie wioski w starostwie lipińskim buntowały, do buntu od wsi do wsi chodząc przymuszali, od posłuszeństwa i płacenia długów za zboże, karczemnych czynszów i stróżnego odwoźili, wójtowi sokolskiemu nie chciało się do tego mieszać 300 kijów obiecali...

Треба было іщи вісемдесяткох такай років, жебы діждати ся волі, свободы. Товды, в нашлідстві реакціі народів цілого цісарства (а не в дорозі ласкы пануючых - хоц так тово повселяндні ся приняло), писано:

Засейтила ясна заря
Фрнц Йосифа царя,...
Ныні радость возсияла,
Свобода настала.
Радует ся господар,
Же не робит урбар.
Десятину уж не дает
І штуку не прядет,
Од куриц, од яйца, масла
Дань му уж угасла.
Весело зріт свої поля,
Не лежит му роля.(...)
Возы не гнут на стороны,
Плуги і бороны
По властной земли плавают,
Весело свивают.
Кривы серпы, остры косы
Раненъко, за росы,
Лем властну пшеничку стріжут,
Свою травку ріжут.
Для себе практиует рука,
Замолк рот гайдука.(...)

Кілко в тым вершы Йоана Ріпі (1764-1851), окрем основного змісту, окрем істинной, автентыч-

ной радости, кілко в ним словесного богатства! Та останнє при тематиці.:

Уж Карпаты рогаты
Без панцирной оплаты
Царю дают подати,
Котрый хранит всі статі.
(...)

Пришол тепер Божий час,
Яким сперва створил нас,
Русин плакал хоть не раз,
То хтож лічыл его сказ?

— вписал ся в народну памят Йоан Добе (не знаме його дня народження ни смерти, хоц знаме же уложыл руско [русињско]-німецко-мадярскій, мадярско-руско-німецкій і німецко-руско-мадярскій словник, та іщи в шестиох томах, в енциклопедычнім укладі „Наславленіс народное для Русинов“.)

Лиш зоренька выходила,
Уж стражжа кричала:
Жени Русина до діла; —
Ах, тогда возвала
Бідна Русь, бо пнимала,
Што жестокіст гостударя
Гыбель ёй хощет.

Уж два года поминули,
Тай в кріпості тихо,
Стражы молчат, поніміли,
Гордости там лихо,
Властным волом завертаєт,
Свою рубанку ділаєт
Русин поволи.

— писал Йоан Вислоцкій, член Літературной Спілкы Пряшівской.

Велика і всенародня была радість по скасуванню панцирни. Як пише — на основі народных пе-

реказів — Семан Мадзелян: „Люде плакали з радости, в церквах дзвонили дзвоны, в подяці одпраляли ся Богослужыня. При церквах, на роздорожах на горбках і горах ставляли ся „Кресты подякы”.

Та радість була передчасна. Скасування панцирни не звільнило цілком селян од залежності. Треба было викупувати поля, ліси. Велика кількість маєтковых операций розвинула лихву. Наш вірний ілюстратор народного жыття, Александер Павлович писал:

У нас всегда біда была,
но і тепер біда:
Прежде люд робил на пана,
днес робит на жыда.

Поступувало, хоц як парадоксальним ся то видит, зубожыня народу. Єдиним ратунком стала ся еміграция. З початку були то лем сезоновы жживування на мадярских долинах. Заробивши дакус зеренця, вертали наше з пісньом:

Уж ся вертаме зас
домів, до наших стран,
Бо уж сме скінчыли,
гей рубац Мадярам.

Пак пришла велика фаля і пірвала тисячи-претисячны народу за Вельку Воду, в далеку Аргентину, Америку. Пішли на превеликий труд, часто на поневірку — жебы поліпшыти свій быт. Але то уж цілком інча, велика карта нашої історії.

Василь Мадзелян, Крест подяки за скасування панцини

ЯРОСЛАВ ВОРГАЧ

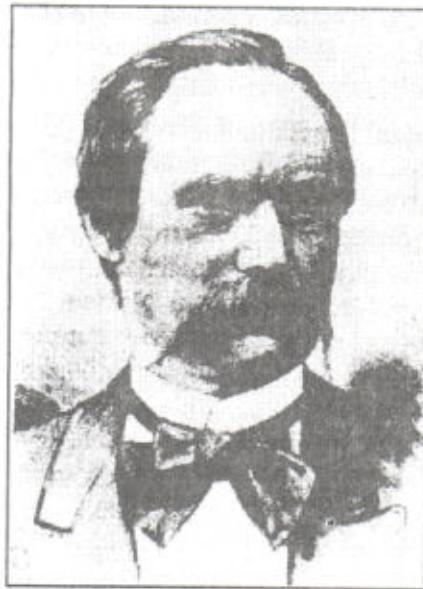
ЛЕМКО - РЕКТОР ЯГАЙЛОНЬСКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Біжучий рік значыт 110-ту річницю смерти видатного Сына Лемковини, Емілияна Чирняньского - долголітнього професора Ягайлонського Університету в Кракові.

Вродил ся Емілиян Чирняньский 20 січня 1824 рока в селі Фльоринка, з родичів - священника Григория і Крестини з Канюків. До начальних шкіл ходил в рідному селі і в Новим Санчы. Так званы „школы нормальны“ кінчыт в Новим Санчы в 1836 році. Там тіж поберал гімназияльны науки до 1842 рока.

Згідні зо звичайом, якій принял ся на Лемковині - Мілько, як сын священника, вступил на теольобічны студіі в Перемышли, котры скінчыл в 1844 році.

Наступний рік принюс Чирняньскому долгу хвороту. В тым часі, як сам гварил, оддавал ся наукам природничим. Може быти же товды наступил в його житю перелом. В 1846 році записал ся до Технічной Академії во Львові, де студиовал математыку і хемію. Был барз здібным студентом, кед в кінци курсу отримал ноты „сеюјасу“ з обох предметів. В Академії скоро звернули на него увагу, кед уж 15 мая 1847 рока по-

кликано Чирняньского на асистента хемії при професорі Рохледері.

В тім рівнож році стає ся він членом Товариства Господарчого во Львові. З того періоду його наукової діяльности лишыла ся єдна праця видана друком в 1849 році, в якій описал він два новы натуральны звязкы хемічны, котры нашол в коріню валерияны.

Розпоряджыњом з 26 вересня 1849 рока, державны власти продолжыли Чирняньскому поса-

ду асистента на два наступні роки, то єст до 1 жолтня 1851 р.

Іщи в тім самим році, під час бомбардування Львова, медже другими, шкоду понесла і Технічна Академія. За позволінном влади, Чирніанський перенос ся до Праги, де в тамтешнім університеті працювал в хемічній лябораторії, під проводом того же професора Рохледера.

Хоц барз молодий, Емілиян Чирніанський дал ся уж познати як барз здібний і вартісний вчений. Міністеряльним декретом з 6 вересня 1851 рока покликано го на надзвичайного професора загальнай хемії в Ягайлонським Університеті. В 27 році життя Чирніанський обнял керівництво кафедри хемії в реченні університеті. З тым науковим закладом звязал він уж ціле своє життя. През наступних 37 років без перерви ним керувал. Викладал там хемію загальну, неорганічну, аналітичну і фармацевтичну.

Од часу, коли обнял кафедру, Чирніанський як пристало на вченого, влучыл ся енергічні до краківського наукового життя, а од листопада 1851 рока брал активну участ в роботах Товариства Наукового Краківського, а особливі в засіданнях Одділу Наук Природничих Виділу Академічного, де 10 листопада покликано го до комісії „*dla ułożenia zasad słownictwa chemicznego*“.

Од перших дні керування кафедром піднял він енергічни ста-

раня, жебы поправити обставини діяня закладу хемії. По уступуючим Фльорияні Савічевським обнял він барз убогу працюю. Вшиткого было там два поміщення, з яких єдно было габінетом і магазином, а друге служило слугжило як саля викладова і музей.

В 1852 році власти Ягайлонського Університету доцінили велике заангажування молодого керівника кафедри і результаты його наукових досліджень і признали му гідност доктора філософії *honoris causa*.

Друга половина XIX століття то період барз видатних діянь Чирніанського, його старання довели в 1855 році до того, же заклад хемії отримал пілплянтурову сальку о двох виглядах для практичних занять студентів фармакії. В тім часі рівнож видал друком праці:

-) *Słownictwo polskie chemiczne*, 1853
-) *Rozbiór chemiczny wody Krynickiej*, 1856 рік.

Перше велике діло вчений опублікувал в 1857 році, була то книжка *Wykład chemii nieorganicznej zastosowany do przemysłu, handlu i medycyny* (на бл. 540 сторін).

В 1858 році выбрано Чирніанського до Комісії Бальнеольичної, яку покликано в в рамках Товариства Наукового Краківського. В рік пізнійше, маючи за собом 35 років життя, др Емілиян Чирніанський отримал міністеряльним декретом з 1 квітня номінацію на професора звичайного

**NDS CURATOR
ET ANTIQUISSIMA AC CELEBERRIMA C.R. UNIVERSITAS
Jagellonica Cracoviensis**

Atenção ao princípio que Universidade Nascem e Novidades ou Patentes de Invenções ou Modelos-Sugestão para a Autenticidade das Patentes e Invenções

CHINESE PHILOSOPHY

affirmation de l'assurance que cette vente fait face à la demande d'acquisition de ce même bien dans les termes

ARMILIAHUM CYTRNIANSKII

professeurs publiques l'Institut de l'orientalité l'Institut des

quale di poliedri piramidali e aperte - oltre 1000 volte - erano più plausibilmente avvenute regolazioni effettuate dopo soluzioni forse un po' troppo sciolte, perciò si è voluti, con un plausibile approccio, dare una spiegazione più razionale alle politiche fiscali europee, che hanno dovuto adattarsi alle circostanze politiche e economiche europee.

Генетичният експеримент на Лоренс и Уолтън

FRANCISCO JOMARTE II

www.vitamain.com | 1-800-222-1848 | Vitamine B6 100 mg - 100 tabletten | Vitamine B6 voor de huid, haren en spieren | Vitamine B6 tabletten voor de gezondheid van de huid, haren en spieren.

ABHILIANUM CYRILLIAE

¹⁴ diverse tytly jomsu Aprilis-Asut 1919-vid Pöllävainion piispanen Jari Ranta.

BRITISH PHILOMATHS

Learn more about the study and tools here [www.sil.org/our-work/missions/missions-research/missions-research-studies/missions-research-studies-2018](#).

© 2008, Pearson Education, Inc.

Förderverein „Jungpfeifer“ Bregenzer

Büro Bürgen der Bevölkerung
 14-16, Rue des Béguines - 75000 Paris - Tel. 01 55 20 00 00 - Fax 01 55 20 00 01
Bürobüro Bürgen der Bevölkerung
 13-15, Rue Sainte-Catherine - 75004 Paris - Tel. 01 55 20 00 00 - Fax 01 55 20 00 01
 E-mail : info@bürobüro.com

Microbiology Division
Sudha Dr. Parasuram Sudha, Ph.D., Prof. Dr. Venkateswaran Balaji, Mysore Director of Parashuram Sudha, Ph.D., Director.

Документ о наданю Еміліянови Чирняньському докторату honoris causa.

хемії загальнай при Ягайлонським Університеті. Незадолго в Відні вирішено концепцію германізації Університету. Професор Чирнянський, подібні як і други вчені, здіцидувані противставил ся тій ідеї. Загрозил, же подаст ся до димісії, кед власти ограничат право польського языка — як офіційного викладового языка в Ягайлонським Університеті.

За свої погляди був він пару раз караний дисциплінарні, а ситуація була напята до той ступені, же мало не дішло до димісії

професора. Дакус інформації в тій мірі вносит документ „Wykaz służby”, списаний в 1872 році руком самого Чирніанського. Дуже місця він там посвячать подіям з того періоду і ріжкним злодіянням против нему. Читаме там:

„W roku dopiero 1857 dnia 17 czerwca Jego C.A. Mość raczyła mnie potwierdzić stale na mej posadzie. To spóźnienie nastąpiło wskutek potwary i niczem nie usprawiedliwionej denuncjacji o czem potwierdza rozporządzenie ministerialne z dnia 18-go lutego 1862 r.”

З того періоду Чирняньський лишыл по собі наступны праці, в якіх оголосил він результаты своїх досліджыń:

- „Rozbiór chemiczny wód siarczanych Lubieńskiej i Swoszowickiej”,
- „Sposób wyrabiania ługów i soli z wód Iwonickich”,

обі опублікуваны в 1860 році.

Окрем досьвідчыń веде він рівнож теоретычны роботы, якіх результаты оголошує 13 червця 1862 рока на засіданю Товариства Наукового Краківського. Выголосил там професор вýклад в якым представил свою нову наукову теорию „...dotyczacząc tworzenia się połączeń chemicznych przez właściwy atom ruch wirowy”.

З того засіданя заховал ся протокіл, в якым записано:

„Po skończeniu swej rzeczy prosił o wyznaczenie Komisji do ocenienia swego pomysłu, a jeżeli wartość jaka przyznana mu będzie o wyliczanie powinna tej jego przyczy, pośpiech zaś dlatego wydawał mu się w ogłoszeniu nieodzowny, iżby pragnął pierszeństwo w tym względzie Towarzystwu Naukowemu Krakowskiemu zapewnić (...) Przychylono się do żądania autora, a gdy wyznaczeni do Komisji członkowie zgodzili się ze zdaniem kolegi Piotrowskiego, który oświadczył, że rozważały szys dobrze znaną dokładnie, poprzez autora udzieloną, a dziś wyłożoną teorię, jest przekonanym, że zwróci w nyskim stopniu na siebie uwagę wszystkich chemików Europy”.

Повело ся довести діло до кінця, бо ішы в 1862 році накла-

дом Ягайлонского Університету видано в Кракові друком працю: „Teoria tworzenia się połączeń chemicznych na podstawie ruchu wirowego atomów przez dra Czerniańskiego, profesora chemii w Uniwersyteci Jagiellońskim”.

По тім сукцесі професор Чирняньський дальше веде свої досліджыња, які зродили нову теорию, выголосяну в 1865 році і видану під наголовком: „Teoria chemiczna oparta na ruchach wirowych niedziałek”. Од того тіж рока бере він участ в роботах Комісії Фізиографічній Товариства Наукового Краківського.

В 1866 році професора Чирняньского покликано на декана Вýділу Фільософічного Ягайлонського Університету, а рік пізніше остал членом новой Секції Хемічной Комісії Фізиографічной. В тім тіж році видав наступне свое діло — книжку: „Chemia organiczna zastosowana do przemysłu, rolnictwa i lekarstwa” (на бл. 560 сторін). Быти може, приготовлюючи тути книжку, перепроваджал експеримент, під час якого наступила експлозия газу. Тот припадок довьюл го до ушкоджыња зору, по чым мусіл ограничыти праці експериментальны.

Наступны роки професор розвивал свої хемічны теории і боронил іх перед критиком декотрых вченых. През цілий tot час окрем досліджыња інтенсывні діє для поправы обставин роботы закладу хемії. В кінци, в 1873 році, ре-

Data i Miejsce	Data i Miejsce zapisu	Właściwości stalej metodyki preparatu na pierwiastek miedzi, z przygotowaniem dla analizy wysokich stopni i zastosowaniem w badaniach
 <i>Emil Czarnyński</i> 1874	2.08 <i>W Krakowie</i> 1874	<p>W 1872 wykonałem metodę przygotowania stalej miedzi, z której zostały otrzymane wysokie stopnie i zastosowane w badaniach.</p> <p>W 1873 wykonałem metodę przygotowania stalej miedzi, z której zostały otrzymane wysokie stopnie i zastosowane w badaniach.</p> <p>W 1874 wykonałem metodę przygotowania stalej miedzi, z której zostały otrzymane wysokie stopnie i zastosowane w badaniach.</p>

Перша карта „Выказу службы”
Еміліяна Чирнянського

зультатом веденых більше як 20 років старань, повело ся му здобити новы поміщиця для закладу якій перенесено до новой будівлі. Занимал він там дві кондынажі. На партері было 8 поміщиць предназначенах на працювні для студентів а на першым поверху містили ся: сала викладова, працювня дыректора і його мешкання. В таких обставинах мож уж было свободніше вести дослідницьку роботу — до чого тіж заохочувал Чирнянській своїх студентів, медже якима вyrжнили ся Кароль Кшижановскі, Кароль Трохановскі, а передовшытким Кароль Ольшевскі (тот, котрий пізнійше скроплив азот).

Завдякы професорови Чирнянському Ягайлонскому Університет діждал ся в 70-ых роках XIX століття єдной з найбарже новочасных хемічных працівень.

7 липця 1873 рока повстала Академія Знань (*Umiętności*), якой Чирнянський был спілзаложительом. Покликано го на члена чынного Выділу III Математично-Природничого, де был він аж до смерти ведучым Секціі Хемічной Комісіі Фізиографічной, а в наступным році остал членом чынным Товариства Рільничого в Кракові. Наступны працо оголосил в 1874 році:

- „*Chemia nieorganiczna mniejsza ułożona dla szkół realnych* (347 сторін),
- „*Przewodnik przy rozbiorach jakościowych ciał nieorganicznych*”,
- „*Chemia nieorganiczna ułożona dla Uniwersytetów i Akademii technicznych* (на 490 сторін, діждала ся аж трьох видань).

Наслідством великого заангажуваня в працю наукову і організацийну, яке внос професор Чирнянський — было покликаня го в 1874 році на ректора Ягайлонского Університету, зас рік пізнійше покликано професора на присяглого хеміка судового для Західної Галичыны.

О мериторичну поміч звертали ся тіж до Чирнянського ріжны інституції, як на примір в 1881 році Рада Міста Кракова, коли розсмотрювано справу контрактів на освітління міста ғазом — запрошено го, запрошено го жебы

Еміліян Чирніцький в шатах ректора Ягайлонського Університету.

допоміг Раді підняти
властиву деци-
зию.

Хоць занять бы-
ло моц, не перестал Чырнянський
діяти і думати про
свій заклад, якого
був цілий час ке-
рівником. Успіхом
тих старань було
отворіння в 1883 ро-
ці працювальні низьких
температур. Завдя-
ки тому Кароль
Ольшевський мал змо-
гу вести пізнійше
свої дослідження.

Однесіння Чыр-
нянського до своїх
асистентів довод-
дит, же професор
був барз добрым
учителем, помагал
здібним людям.
Можливості
ку тому мал што-
раз векши, кед од
1884 рока засідал
він в Раді стипен-
діальний Фонду ім.
Сынядецьких. Мал
тіж великий вплив
на добір люди до
трудної учитель-
ської праці — од 1884 рока покли-
каній був през міністра відомства
і освіти на члена Ц.К. Комісії
єгзамінаторії Краківської для
кандидатів на Учителі в гімназіях
і школах реальних в Кракові.

EMIL CZYRNIAŃSKI

Doktor filozofii, c. k. Radca Dworu, Profesor zwyczajny
chemii i b. Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Członek
czynny Akademii Umiejętności w Krakowie, itd.

urodzony dnia 20 Stycznia 1824 r., po krótkiej
chorobie, opatrzonzy ŚŚ. Sakramentami, zmarł
dnia 14 Kwietnia 1888 roku.

W smuiku pogrzebowym zaprasza na wyprowa-
dzenie zwłok w Poniedziałek dnia 16 b. m. o godz. 4
popołudnia z gmachu chemicznego przy Plantacyach
wprost na miejsce wiecznego spoczynku.

NABOŻEŃSTWO ŻAŁOBNE

odprawi się we Wtorek dnia 17 b. m. o godzinie 10
rano w cerkwi św. Norberta przy ul. Wiślanej.

Клепсьцьдра о смерти Е. Чырнянського, в тым інформація
о похоронним богослужінні в церкви св. Норберта

В пошані для його доробку
Товариство Алтык Галицьких
признало вченому в 1885 році
грамоту гонорового члена в То-
варистві, зас в 1887 році діжал
ся гідності Радці Двору.

Вмер Чырняньскій несподівано на поражыня серця 14 квітня 1888 рока, пережывши 64 роки. Чын похорону одправлено в церкви св. Норберта при ул. Вісланій в Krakові. Лишыл по собі з жены Marii з Стельзгаммерів троє діти, єдного сына і дві дівкы. Спосеред діти — найвеце відомо о Юлияні Тадею (20.01.1860 - 29.04.1921), якій пішол шлідом вітця і 19 червня 1877 рока достиг гідности доктора медицины на Ягайлоньским Університеті. О молодшій з дівок не знаме ничего, зато сынове старшой нашли свое місце в історії, і так: Юліуш Маріян Ретінгер (15.05.1885 - 7.10.1931) был професором хемії лікарской університетів в Вільні і в Чікаро. Видно, старший внук пренял по діду здібності до наук природничых. Зас його молодшій брат Юзеф Геронім Ретінгер oddal ся політыци, а істория памятат го як спілпрацівника ген. Владислава Сікорского.

В памяти студентів і спілпрацівників професор Емілян Чырняньскій остал як знаменитий педагог, чловек барз популярний серед молодежы. Науковий доробок вченого — то парудесят прац, серед яких были величы діла і меньшы опрацована. Деякы пропозиціі вченого перетырвали пробу часу і сут актуальны до гнеска.

Література:

- 1) Andrzej Śródka, *Uczenni polscy XIX-XX stulecie*, том I, A-G, Warszawa 1994,
- 2) Stanisław Konopka, *Polska bibliografia lekarska dziewiętnastego wieku, 1801-1900*, том XI, Warszawa 1982,
- 3) A. Śródka, Andrzej Szczawiński, *Biogramy uczonych polskich*, Część III, Nauki ścisłe, Warszawa 1986,
- 4) *Polski Słownik Biograficzny*, том IX, Kraków, 1938,
- 5) *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1804 do r. 1887*, Kraków 1887,
- 6) *Roczniki Towarzystwa Naukowego Krakowskiego*.
- 7) *Roczniki Akademii Umiejętności*.

KATALOG

zwyczajnych i nadzwyczajnych uczniów

której się zapisały na odczyty Wgo

D^os. Czernianowskiego

Chemia nieorganiczna godzin 5.	5.
Chemia farmaceutyczna "	5.
Chemia analityczna "	3.
Lekarstwa w laboratorji i w chemiseon j.d.	10.
w I półroczu roku szkolnego 186	6%.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

СВЯЩЕННИК ІНЧИЙ ОД ІНЧЫХ

Кажде жыття трудне єст до зрозумління, бо — як повідали дідове — „єден чловек в другым не сідит”, але жыття того чловека, о котрым тепер замірюю даусі написати, представлят ся особыливі таємничо.

Вродил ся в Баници, давнога грибівскаго повіту, 1888 рока, дня 20 січня. Понеже было то дораз по сьвяті Йордану, родиче - Поляньскі, Тевдор і Марія дали му ім'я Йоан, в чест св. Йоана Крестителя. Ріс малий Ванцьо з братом Митром і трьома сестрами — як сам споминает — „весело при родичах”. Та недолго было того веселого дітинства. Уж в осьмым році взял го нянько за ручку і зо словамі: „Ід сыну до школы і вчий ся, жэбыс в жытлю не бідувал так тяжко як я” — попровадил до школы в повітовым місті.

„Тяжко было — напиші о 70 років в своїх спомінах о. Йоан Поляньскій — привыкнути до іншого tryбу жыття, в чужым домі, далеко ад родичів. Натоміст до шкільного ригору прудко ём привык і в школі чул ём ся добре. // Учытеле обсыпували мя похвалами і позвалиши од другого пілріча перейти до другой клясы. (...) Понеже в тім році отворено

в Новым Санчи бурсу для побераючай науки бідной сельской молодежы, з початком наступнаго шкільнаго рока, отец помістил мя в бурсі, одкале ходил ём до третьей і четвертой клясы. // По закінчыню четвертой клясы зложыл ём вступний егзамін до гімназіі...”

Гімназіяльны роцы были тяжкыма, зо взгляду на шовіністичне наставління сандецкых професорів

до учеників непольської народності (шырше о тым чытай в дописі о Рускій Бурсі в Новым Санчи). З того взгляду Йоан Поляньський кінчыл гімназию аж на антиподах Лемковини - в Саноку,

В жолтни 1911 рока записался на богословський виділ Львівського Університету. Замешкаль в грекокатолицькій духовній семінарі. Події звязаны з тым остатнім фактом не буде мило споминал: „Жыття в семінарі было кошмаром для руских алюмнів. На воловій скорі не списал бы вшыткіх хуліганських выбриків алюмнів українських в однесіню до своїх товариши.” Трафила ся і така ситуація, што 11 „твірдых Русинів” серед зимової ночы нашло ся на бруку міста Львова. Діяльніст семінарії розвязано провізоричні на єден місяц. Пак вшытко вернуло „до нормы”, адже Австрої треба було дбати передовшытким о свої інтересы, котры - як ся внет вкаже - бывали згідны з інтересами опонентів „рускости”.

Початок I сувітової війни, репресії австрійської державной маxіны в однесіню до проруско наставленых Галичан, в тым і Лемків, добре знаме. Натоміст губить ся нам певніст што до тогочасного періоду в біографії Йоана Поляньского. Сам він в „Терністій дорозі священника” пише, што арештувано го 8 вересня 1914 рока і вивезено до Талергофу. Дальши його пережыття - за

тым сувідchyньом - подібны сут до долі інчых молодых Лемків - студентів, учеників і абсолювентів гімназий, которых (кед Франц-Йосифови зачало убывать вояків) мобілізувано... просто з Талергофу. Така доля мала стрітити і Поляньского. І ту трафлят ся в його біографії епізод (най мі выбачыт Його чесна памят) подібний до... пригоды Швейка. Во Львові стратил свій реїмент. На щестя не глядал го так долго як Швейк, лем - знаючы Львів як свою кышеню - забезпечыл ся в духовных власти в потрібны документы і вернул до Баниці, тут родичом. В 1915/16 академічним році скінчыл богословськы науки і 19 грудня тогож 1916 рока, в трудным, скомплікуваним часі, приняв священничий сан.

Был Йоан Поляньский в Талергофі, ци ніт? Чом задаю таке зъвідання? Отже в списку вязнів Талергофу з Лемковини, спорядженым через о. Василия Кириллу, а опублікованим в III томі „Талергофского Альманаху” (Львів, 1930) го неє. Правда, під списком читаме аднотацію: „Розуміє ся, што тут список все іщи не полний”, але ци міг о.Кирилло (парох Фльоринки) поминути сусіда з недалекої Баниці, кед посписувал талергофців з далеких сіл коло Санока?

П. Когутов, пишучы („Наше Слово”, 1988, №р ??) о о.Поляньским з нагоды сотнай річниці його

народжиня, потверджат що було він вязнений в Талергофі. Я лишам туту справу отвореном...

Першом парафійом о. Поляньского були Тулиголови коло Судової Вишні, пак Смільник, де душпастырювал, починаючи од 1918 р., через 16 років. В 1935-ым покликано го до праці в новоствореній Апостольській Адміністрації Лемковини, приділюючи му високе становиско Канцлеря ААЛ. Сьвідчило то о утвердженій уж позиції 46-літнього товдь о. Поляньского серед численного преці духовенства Лемковини, як тіж і о тым, що Апостольський Адміністратор, кир Василий Масциох, Лемко з Нової Весі, зберал попри собі люди близких му во всяких аспектах. Тото остатне не на вельо ся здало, бо уж 10 (12?) березня 1936 рока отруто кир Василия Масциоха (за сьвідчаньм самого Канцлеря — „злочинна українська рука всунула му до іджиня отрову”), о чим було голосно і відомо, хоц неофіційні. Уж 14 березня на руки о. Поляньского надышла депеша од папського нунция в Варшаві повідомлююча о номінації го на Регента ААЛ на час „sede vacante”. І зас - УЖ - 13 липця того ж горячого 1936 рока покликано на Адміністратора ААЛ о. Якова Медвецького (уж не Лемка), колишнього дімового пралата папи Пія XI.

Ціла зрештом справа Апостольської Адміністрації Лемковини була великим політичним

гром. Покликано ю, жебы затримати поступуюче одроджиня православія (церковна автономія була гордістю грекокатолицьких, але дале проруських Лемків), а коли ся туто в значній мірі повело, „уложено ся” з Грекокатолицьким Галицьким Митрополітом, в тым з „боліочим” по втраті Лемковини Перемишльським Єпископом Й. Коциловським, і oddano ААЛ в руки міцнішого партнера - найробить з ньом што хце. Якоже і вистъ, особливі в часі адміністрации о. Малиновського - за гітлерівського періоду (уж за адміністрации о. Я. Медвецького перенесено резиденцію з Рыманова до Санока).

Лишили мы о. Й. Поляньского при початках ААЛ. Треба додати, що в коротким часі, окрем становиска канцлеря, надано му інчи важни функції - Радці ААЛ, Судді Просинодального ААЛ, Егзамінатора Просинодального ААЛ. Окрем того, од січня 1936 рока полнил обовязки пароха Вороблика Королівського і Шляхотського. І тата остатня функція стала му базом до життя, коли пришло уступити з Рыманова. Не було то щесливє місце. Недалеке од запальних польсько-українських пунктів, наражало го на прикорости з ріжких боків. Коли зас пришла окупація, коли численни з наших східніх братів дістали вітер в крила, тяжко було пережити ден до дня. Кед чытат ся спомини о. Й. Поляньского, волосы ся іжат. Не

буду єднак цитувал, не буду ят-
рил справы, хоц може уж і час,
хоц може бы і треба было...

Гестапо інтернувало о. Й. Поляньского до Кельц, де пересідил штырі роки, враз з передовом нашом інтелігенційом (м.ін. з др. Т. Кириллом і М.Трохановським). По закінченню війни і повороті до Вороблика, жити не давали зас польськи шайки (зерез гречніст не назву їх інакше), терроризуючи насеління в цілі змушення го до "добровільного" виїзду на схід.

А пак пришол 47-ий. Описал го о. Йоан, як і вшытко інче, описал в працях і розповідях, прозом і вершом:

...Ціле пекло ся озвало,
Людям разум помішало.
Єдны летят, як шалені,
Як бы Богом потуплені,
Гевсом кричим,
тамтот плаче,
А ворона все лем краче....

Выгнанчий період життя о. Поляньского, мало не сорок символічних, біблійних вавилонських років - то єдна, до кінця непонята, незглублена бездна. І, здається, николи не буде нам судженним познати що пережыла, як направду пережывала тота душа. Свої спомини - „Тернисту дорогу священника” скінчил о. Поляньский писати в 1972 році, будучи 84-літнім старцем, обезвладненим на обі ноги і ліву руку (права заховала доля до писаня)...

Цільма днями нерухомо сіджу на креслі, перенесений з постелі і одітій чужими руками — писал, зближаючи ся до края, о. Поляньський. — На своє тілесне каліцтво не нарікам, а радше дякую Богу, же дарує мі здоровий розум... (...).

Ніт, того доправди не даст ся поняти... Як чоловек, котрий до кінця своїх днів остал вірним греко-католиком, причим - чоловек, якій єдночасні проявил нестрічану в даній історичній ситуації симпатію до православія, якоже тот чоловек - великий патріота - через парudeсят остатніх років житя міг служити як латинський духовний, далеко од центрів народного життя (в Рогах на Опольщині, де і вмер)? Кілько в тым вшытком було істинності, і кілько в ній внутрішнього бунту? Адже на тым остатнім пості, серед цілком чужого собі сьвіта зродила ся і „Істория Лемковини”, яку видал в 1969 році... в американським Лемко-Союзі, організації о добрі нам знаным сьвітогляді.

Зачынаючи же свою „Історию Лемковини”, просил:

Приймай, люба, тото писмо
Кровью написане,
З горя, з туги, болю серця -
Слезами обляне.

Ци є нашом повинністю заховати о. Йоана Поляньского во вдячній памяті? Ци є сенс задавати таке зъвідання?!

Ци є такій Лемко котрий не чул о Димитрию Вислоцьким - Ваню Гунянці? Хъбаль ні! Ци то значит, што написати його біографію є легко? Абсолютні ні! Вислоцький мал своє поняття лемківських справ і робил вшyтко щтоби довести до зреалізування своїх плянів. Нераз мусіли інчи уступувати з дороги, бо він ужкіш зарядил і так мало быти. Тоти, котрии не поділяли його поглядів прогривали з ним і одходили в забуття. Гунянка все ішол до переду. Маючи великий талант до писання (особливі до журналістички) і великий талант ораторський - Вислоцький знал як зъеднати собі люди і все мал дост прихильників. То головні завдання його старанням і тяжкій праці Лемко-Союз Америки і Канады стал ся могучом організаційом. Та правдом є тіж, што комунізм, введений головні через Вислоцького до ідеольгії Лемко-Союза, стал ся цвяком до труни той організації. Ідея пересеління Лемків до Сovieцького Союза (на Сибір, як хотіл того Дуркот) приводит в нас гнєска лем безсильне порушыня раменами. Та ци маме гнєска забыти Вислоцького і вышмарити го з нашої історії, як того хтіли декотри Лемкі в шістдесятых роках. Я не думам! Гунянкова віра в комуністичну ідею не була чымси, чым не захопляли ся інчи люде. Українці не вышмарили зо своєї історії Івана Франка, а преці він тіж мал лівіцьзови погляди. Знаме преці добрі што були тисячы люди, котрии автентичні - так як і Вислоцький - вірили в нови систему. З другої страни - ци мож Вислоцькому одобрати тото посъяччина, з яким неомало через ціле своє жыття забивал ся для і за Лемків, де лем міг. Ци можна забыти о чловеку, котрий кождом минутом своєго жыття дыхал для Лемків? Не спосіб! Не знаме докладні околичності написання через Вислоцького неславного допису „Што треба знати Лемкам в Америці”. Кед написал він його сам і в добрий вірі - то хъбаль не тяжко зрозуміти чом (але абсолютні не згодити ся з ним). Так як в часі пересеління Лемків на Україну спротивлял ся інтервенції в Москві, бо віріл што гын знають што робят і для Лемків вийде тото на корист, так і в початку шістдесятых років правдоподібні далі хотіл підперати тоту дечизию.

О жытю Вислоцького мож бы съміло написати не малу книжку і на-дієме ся, што хтоси тото колиси зробит. Гнєска з жыття Гунянки треба нам брати лекцию. Треба звернути увагу на тето, што лишилося ся з його діяльности, што перетирвало, а што загинуло, бо було ясли зроблене, або ішло не там де ішол народ. Не спосіб прикладом Вислоцького нерозумні поборювати Церков і съвященишків, бо прецін Лемко без Бога ани до порога. З другої страни - мож съміло повісти, што Гунянкове стреміння до писання по лемківски, його творы написаны по лемківски сут найкрасишима шлідами його долголітньої діяльности. Не даст ся перцини-

ти значыня „Нашай книжкы”, котра для несдного Лемка была долгыма роками ёдиным шлідом нашаго. Гулянковий заклік до корыстання з рідной бесіды, шанування і зберігання ей - є том ідейом, котра перетырвала його бурливе жыття і гнеска є зас з нами.

(БГ)

БОГДАН ГОРБАЛЬ

ДИМИТРИЙ ВІСЛОЦКІЙ

(4 листопада 1888, Лабова - 28 грудня 1968, Львів)

Суспільно-культурний і політичний лемківський діяч на Лемковині, в Чехо-Словаччині, Канаді, З'єднаних Державах Америки і на Україні. Писменник і журналіста. Сын Івана, котрий вмер на тиф в Лабовій 1920 рока. Гімназию скінчыл в Новым Санчы і зачал студиевати право во Львові. Не маючи дост гроши на передолжаня науки - поіхал до Буча-

ча, де повірено йому заряджаня „Руском Бурсом”. В роках 1912 (Новий Санч) і 1913 (Горлиці) робил в редакції „Лемка”. Пізнійше переіхал до Перемышля, де зачал печатати газету „Русская Земля” (1914 рік). І сьвітова війна перервала totу діяльніст. Вісло茨кого арештувано і вивезено до Талергофу. Одтамале перенесений был до Відня (липец 1915 рока), на процес. Засуджений на смерть, разом з 17 інчымі підсудными (17 лютого 1917 рока), пізнійше ощаджений заряджаньом цисаря Карла - Вісло茨кій вернул на Лемковину.

Спілорганізатор перших стріч лемківських (галицьких і угорських) діячи, котры мали місце в селах: Остурня (округ Стара Весь), Якубяны (Стара Любовня), Бокша (Стропків), Шляхтова, Явірки, Гладышів, Крениця, Фльоринка (конец 1918 рока). Гляданий через Поляків, не міг долго оставати по північній страні Карпат. Переіхал до Пряшова (груден 1918 рока), де разом зо съвяць. Рома-

ном Прислопським (1866 - 194?) печатал *політическо-просвітитель* еженедельник „Голос Русского Народа”, тіж по словацькы - „Hlas Ruskeho Lida” (конец 1918 - початок 1920). Был членом Карпато-Русской Народной Рады в Пряшові, которая послала го (3 лютого 1919 рока) в зоставі делегації (др Николай Бескид, о.Іоанн Кизак, Николай Петрик) до Ужгорода, з цілю навязання стислої спілпраці з існуючом гын Радом. Вислоцького выбрано секретарем зорганізованої товды Центральной Карпато-Русской Народной Рады в Ужгороді. Разом з другим галицьким Лемком в тій Раді - др Андрийом Гагатком (1884-1944). Вислоцькій цілий час припоминал о Русинах мешкаючых по пілнічній страні гір. Переконаний был что найважнійшом справом не є токо, в границях якой державы найде ся Лемковина, лем того, чтобы лишыла ся в цілости, нерозорвана колишньом австро-угорском границьом. Зато хотіл чтобы Рада натискала на уряд Чехо-Словакії з цілю обняття галицької Лемковини властю той державы і прилучила до Прикарпатской Руси. На зіданю 9 мая 1919 рока ЦК-РНР в Ужгороді Дмитрий Вислоцький зас прибувал піднести тулу справу, але інчы члены Рады одшмарили його прошияня. Іщы в вересни того рока Д. Вислоцький зас шріувал підносити справу будучности галицької Лемковини, але члены Рады

ствердили что мают дост своїх проблемів, не можут тепер помочь Лемкам і не будут уж вертати до того проблему.

Свої погляди на лемківські справы Д. Вислоцький передставил в 1920 році так:

По моему, Лемковина то полудньова част повітів: Новий Торг, Новий Санч, Горлиці, Яспло, Коросно і Санок, по ріку Сан, а по другій страні колишньої галицько-мадярської границі - пілнічна част комітатів: Спиш, Шарош і Земплин, по ріку Уг, за котром створено автономічну Прикарпатську Русь. (...) То власні є Лемковина, західня част Карпатської Руси. (...) Такой од Татер по Сан і Уж живе в компактній масі 500 тисячі люди рускої національності (...), котры хотят быти злучены з Російом. Хоц я сам Лемко галицький то і так не разумію Лемковини без полудньової - угорської часті. Адже то є ток сам народ. Єдна лем ріжниця існує. Геєса інтелігенция є мадярска, цілковито збортачена. Тым барже народу розділяти не годен. (...) Є то по моему справом абсолютні підставовом, што Лемковина не повинна быти розділена габсбургском границьом, на дві часті. Аж наступним проблемом є - до кого має быти прилучена. Безспоречне є токто, што вшытки без вынятків Лемки мріють о прилуччыю до Росії. Ани не є што о тым бе-

сідувати. Адже ціла Європа постарається добре, підперераючи ся хитростю і грожанням, щоби лем не впустити Росії за Карпати, під Татри. (...)

Коли бы Росія побідила своїх ворогів і потім мусіли бы одати їй вшытко, чого зажадат — добре бы было щоби Росія стояла на такм рівни національної съвідомости якій мають Французы ци Німці, котры рахуют своіх родаків што до єдного. Отже кед хтоси зна руску інтелігенцию, то не буде дивоты для нього коли Росія ани не спомне о Лемках. А коли хтоси з нас припомне їй о тій справі, то руски політики готовы будут „якысьих Лемків” уступити за Нову Землю, де мешкат пару Ескімосів і білі медведі.

Тепер пару слів на мою оборону. Декотры бесідують што я чехофіль. Дивит мене пото, бо Чехи нарічут на мене за русофільство і до гнеска не хотят мі дати ческо- словацького громадянства! Річ в тым, же я не хотіл щоби Лемковина била розорвана на часті. Каждий хто хоц кус думат, дішол до внеску што угорска Лемковина буде прилучена до Чехо-Словакії. А коли знал географічне положыння і слабіст інтелігенції, з чого виходить слабіст народу, міг передповісти національне падіння наших братів. Отже гнеска уж пото видно. Нашы братя сло-

вакізуют ся не протягом дни, а протягом годин. Такого чогоси не было за мадярской власти — ани іх рускыма не зовут, лем всяди Словакамами. Не дали ім выбрати ани єдного посла до центрального парляменту, хоц належить ся ім місце для трьох, і двох сенаторів. Видно з того што Словаки не признают руского народу на захід од Ужа. Коли бы Лемковина била прилучена, то автономічна Карпатска Русь была бы двараз векша. Мали бы сме в ческо- словацьким парляменті штой найменше десятьох послів і парох руских сенаторів, котры вказали бы съвіту што народ рускій жые од Татер по Сан і Уж. При підписуваню мирного договору не могли бы обйти нас а мусіли бы зъвідати ся чого хочеме. І зато вшытки на Мирній Конференції били против прилучыня галицької Лемковини до Чехо-Словакії. Здає мі ся же кождий гнеска мусит розуміти што діяло ся для інтересу руского народу, а што для інтересу Чехів, ци когоси інчого. (...)

Вшытко што могли сме дотепер зробити для Карпатской Руси — то лем розповісти съвіту о нас, щоби о нас знал коли дійде до правдивої конференції, з Російом і правдивого миру. Тепер залежить уж од кождого осібно — як буде розповідал съвіту о наших справах. Іщи раз хочу

повторити і прошу в імені добра Лемковини, звернути увагу на того що Лемковина не сьміє бити розділена старом габсбурзьким границюм. Каждий хто до того допустить, буде убийцем полудньових Карпато-Русинів, мешкаючих по ріку Уж.

За збораны через американських Лемків гроши Вислоцькій зачал печатати в 1921 році в Пряшові народно просвітительну газету „Русь”, котра не доходила через границю до галицьких Лемків і зато зашмарено єй вдавати в 1923 році. На странах той газеты Вислоцькій корыстал з псевдонімів Ванью Гунянка і Іван Політика. Підносил він національний проблем Карпатських Русинів і боронил інтересів сільської бідоти. Гын тіж зачал на добре свою просвітительну діяльніст, пишучи уж в першим номері:

*Учте ся братя мої,
Новинки чытайте,
Ци „Науку”, ци хоц яку,
Лем свій розум майте, -*

В 1920 році нагварял до вступлювання в ряды білогвардійської армії і сам поїхал до полудньової Росії, щоби бороти ся, але скоро вернул до Чехо-Словаччині. Через два роки (1920-1922) вчыл в школі в селі Чырч (Шарышска жупа, Липянський округ). Одтамале дописувал до газети „Русская Земля”, основаної і печатаної в Ужгороді. Перед виїздом до Ка-

нады зложыл іщи „Карпато-Рускій Календар Лемко” на 1922 і 1923 рік.

По п'ятьох роках переживання в Канаді, Димитрий Вислоцькій переїхал до ЗДА (1927). Ту повіreno йому одновління газети „Лемковина”, печатаної в Нью Йорку через Лемковський Комітет (1922-1923). Уж наступного рока в Філадельфії зачал печатати „Лемка” (перший номер вищол 1 квітня 1928 рока). Скоро газету перенесено до Клівленду. Рік пізніше завязал ся Лемко Союз Америки і Канади (перший oddіл той організації, званої Лемківським Радом завязал ся в канадським місті Вінніпег — 9 січня 1929 рока, наступний уж в З'єднаних Державах Америки, в Клівленді — 24 березня, 1929). Організаторы уж 1 лютого 1929 рока признали „Лемка” своїм пресовим органом і Вислоцькій втягнул ся цілом душом в діяльніст той організації, будучи не лем редактором, але і секретарем в тимчасовим заряді Лемко Союза. То власні Вислоцькій організувал Перший Зыїзд Лемко Союза (22.02.1931 в Клівленді), де офіційні назначено го редактором пресового органу організації. Подібні було на Другым Зыїзді (11-13.02.1933, Пітсбург).

В „Карпаторускым Календарі на 1931 рік” Вислоцькій помістил ряд дописів на національны, релігійни і едукаційны темы. О цілях Лемко Союза писал гын так:

(...) В руского Лемка не може бути інчого рішыня, лем такс, што ми мame остати частином руского народу. А коли так, то нам треба забрати ся до народної оборони тепер, треба забрати ся до народної організації, треба нам одложити на бік вшытки нашы релігійны сварні, треба нам зъєднати ся з обох стран польсько-словацької границі гев в Америці в єдно організацію, де бы не было ни „угорщына” ни „залицянна”, ни православного, ни греко-католика (...) і зачати народну будову, зачати роботу, бо лем робота, обща, народна будова даст нам народне жыття і оборону. Мы мусиме штоси будувати вшытки разом, штобы мы вшытки разом могли сохранити там наше покоління. Тота будова має бути фундаментом нашого народного, руского жыття. (...)

Завдяки стараням Вислоцького і його горячым намовам заряд Лемко Союза приняв постанову о збераню гроши серед Лемків на Желізний Фонд. До 1931 рока зібрано 2000 дулярів і зainвестувано в Акроні, Клівленді і Детроїті. Гроши тых не мало ся рушати, а лем зроблений на них зыск мал служыти народним цілям.

Погляди Вислоцького на справу языка Лемків были приняты і впроваджені в жыття через Лемко Союз. Сам Вислоцький писал (1931) о тай справі так:

(...) Нас Лемків в старым краю може спасти од народной смерти лем своя, народна бесіда. I зато хоронме тоту свою бесіду, бесідуиме лем по свойому, пишме по свойому, не „щокайме”, або „цокайме” бо то не наше народне. Хто з нас може, най ся вчыт i руского, книжного, літературного языка — дай Боже, жебы сме його вшытки знали, але тіж не сыміме забыти свою народну бесіду, свою пісню, бо тата наша бесіда тіж руска. (...)

В Клівленді, де Вислоцький пережыл сім перших років в Америці, мешкало початком тридцетих років уж барз дуже Лемків, котры в векшости вернули до православія. Православний парох Джейсон Капанадзе (1873-196?) початково поперал діяльніст Лемко Союза, што допровадило до створіння гын барз сильного oddilu (180 осіб). Скорс єднак стартил він зainteresування том організацийом, коли дізнал ся што она не буде наступном церквіном організацийом, а лем сьвітском і то ішы прокомуністичном (яком творил ёй Вислоцький). На Гунянку посыпали ся громы в часі проповіди, а число членів впало до 60. Тоты противности примусіли Вислоцького перенести редакцию газеты до Нью Йорка (cічен 1936).

В тым часі Гунянка спілпрацювал уж зо знаменитым лемківским еміграцыйным діячом — Штефаном Шкымбом, котрий зо-

брал групу съпіваків і музикантів і награл з ним „Лемковське весілля” (пізніше тіж такі самий фільм). Великі дискусії на тему місця поставління народного центра закінчено згодом на вибір міста Йонкерс, в штейті Нью Йорк. Гин нашло ся тіж місце на типографію „Лемка” і бюро редакції. Вислоцький був передовим організатором будови Американського Карпаторуського Центра в Йонкерсі.

Уж од часу своєго приїзду до Америки стався Гунянка сильним прихильником комунізму. В 1934 році іздил він до СРСР Союзу. По повороті до Америки одвиджал Лемків в ріжких частях краю славлячи того, що діє ся в СРСР Союзі. Десятки дописів поміщаних в ріжких газетах повтаряло його захоплення комуністичном системом. Розуміючи, що СРСР Союз не обыйме своєю владою Лемковину, Вислоцький зачал оповідати ся за переселінським. Писал він товдь:

(...) Треба нам все памятати, що ратунок Лемковини в еміграції, що еміграція Лемків не може быти до жадної інчої держави, лем до СРСР Союза. В тым керунку треба нам трудити ся, трудити ся зо вшыткых сил. (...)

Під впливом такої пропаганди Лемко Союз приняв з задово-лінськом книжку Сергія Дуркота (1901-1944) *Лемковина - Сибир*

(1934). Післано навіть делегацію до совітської амбасади з цілю вспертия пропозиції пересеління Лемків на Сибир! Цілий акції спротивилися єднак Москва.

Комуністична пропаганда Вислоцького доходила тіж до Лемків в Європі, головні зерез „Лемка”. Вислоцький утримувал стислий звязок з комунізуючими русняцькими діячами. Юрко Прекста з села Руска Воля (Шарішська жупа, Гуцульський округ) діставал „Лемка” і таємні переносил го до Польщы, де 40 примірників одбирали і розпроваджали: В. Пирог з Леплюхова і В. Теліщак з Поворозника. 5 жолтня 1936 рока, знамій Вислоцького зо села Чирч і діючий під сильним його впливом - К. Бескид, основав в Бардеїві *Фронт Руських Земледільців і Робітників*. Організація тата мала бороти ся так за соціальні, як і національні права Карпатських Русинів. Перша стріча комунізуючих руснацьких народовців мала місце в селі Чирч. На перший номер печатаной через *Фронт* газети „Зоря” Гунянка післал з Америки 1200 корон. Другій номер був уж конфіскуваний, а хотячи одяті полудньових Карпатських Русинів од контактів з Америкою - заборонено тіж посылати „Лемка” до Чехо-Словакії.

На передодни II съвітової воїни, Вислоцький разом з Симеоном Пижком був єдним з головних організаторів *Карпаторуського На-*

НАША КНИЖКА

ПЕЧАТАНО В ТЕХНОГРАФІЇ ЛЕМКО-СОЮЗУ В ЙОНЕКРС, Н. І.
ПОД РЕДАКЦІЕЙ Д. Ф. ВІСЛОЦЬКОГО,
— 1946 —

Наша Книжка Дмитрия Вислоцкого,
незамінне джерело нашого „я“
для вигнанного покоління Лемків

родного Комітету (9 жовтня 1938, Нью Йорк) котрий хотіл зъєднання земель Карпатських Русинів і даня ім можливости децидування о своїй будучності. КНК скликав Карпаторуський Народний Конгрес (11-12.02.1939, Нью Йорк), котрий протестувал против фашизму, нагварял еміграцію помагати Русинам в Европі і декларувал, що зъєднана Карпатска Русь може свободні розвивати ся лем в границях Сovieтского Союза. Вислоцький остал єдним з містопредсідателям поваженого на конгресі КНК, котрий зачал печатати в Нью

Йорку газету „Карпатска Русь“. Осмий Зъїзд ЛСА (28-30.12.1939, Йонкерс) зарадил злучити газеты „Лемко“ і „Карпатска Русь“ в єдину, носячу звання „Карпатска Русь“. Редактором получених газет назначено Симеона Пыжа, зо взгляду на тото, што Вислоцького (з Т.Шуфлятом) выбрано на членів делегації Лемко Союза до Сovieтского Союза. Выїзд делегатів был стриманий через Американців (роблено проблеми з пашпортаами). Зато Вислоцький дале, разом з Симеоном Пыжом, редактувал „Карпатскую Русь“. В 1945 році зложил він „Нашу Книжку“, збірку літерацьких і публіцистичних творів, головні його самого і Івана Русенка. Декотри примірники той книжки дісталися в руки лемківських переселенців і одограли неоцінену роль в збереженню лемківського етосу.

На Дванадцятим Зъїзді Лемко Союза (23 - 24. 12. 1945, Йонкерс), Вислоцький оголосил що він хоче переселити ся до Сovieтского Союза. Делегати зарядили, що в місце того поїде він на Лемковину як представитель той організації і кореспондент „Карпатской Руси“. Вислоцький приїхал на Лемковину в маю 1946 рока, коли вже Лемків виїхала уж на Україну. Зато і він переселил ся на Закарпаття, а пізніше до Львова. Одтамале дописувал до календарів і „Карпатской Руси“ про життя Лемків на Україні.

Іщи перед до Европы Вислоцкій спротивил ся натисканю на Москву (пропонуваним через декотрых Лемків) в справі запобіжності переселінню Лемків. Його безkritична віра в комунізм (а може тіж поміч декотрих союзних тайних інституцій) [підкр. ред.] довела го до написання (1961) статті: *Што треба знати Лемкам в Америці*. Напечетана она была в газетах: „Українські вісті” (ЗДА), „Українське життя” (Канада) і „Наше Слово” (Польща). В статті тій своє обясніння лемківських справ Гунянка підпорядкувал комуністичній ідеології і підпер „радянським патріотизмом”, котрий (...) означат дружбу, братство і вічний мир на земли (...). Уж на самим початку писал він: (...) Лемкам в Америці треба знати, што той старий Лемковини в Польщі, яка була до Другої Світової Війни - більше уж не є і николи не буде. *Нихто єй одбудувати не є в силі.* (...)" О переселінні писал так: (...) По переведінню границі і переселінню - на Україні (Східній Галичині) і Білоруси не є веце польських міст і сел, не є якьсой „польської землі”. I так само по польській страні, в новій наросній Польщі не є ниякой радянської [??] - Б.Г.] землі — української, русской альбо білоруської — ціла теперішня Польща є тепер польська земля. (...) Так погодили ся народны правитель-

ства, што до Сяну і Бугу радянска земля, а за Сяном Бугом польска, і кождий правдивий патріот з єдної і другої страны погодит ся з тым. Не годят ся лем фашисты. (...) Чом лемківські села остали ся поза новом радянско-польском границьом? Тому, што тоты села были положены на польскій земли! (...)" Про тых Лемків, котры лишилися в Польщі Вислоцкій писал так: (...) Хто лишил ся в Польщі? Найвеце тоты менше свідомы і менше культурны од тых, котры переселили ся. Они веце цінили собі свої хъожы, кичеры і грунты од свойой национальной державы. Але тоты люде, котры лишили ся в Польщі, не лишили ся зо взгляду на якьсий „лемківський патріотим”, - бо такого патріотизму не є. (...)" Як што ходит о друге пересеління, Акцію Вісла - то Вислоцкій цілковито підпер офіційне єй вytлумачыня пишучы: (...) Но як бы не рахувати, то вшyткых не лишило ся на ціloy Лемковині до 20 тисячи душ. Они, як відомо, були переселены польским урядом на західні землі по той причині, што на тій території загніздили ся бандерівці і всяky інчы недобиткы і вооруженны фашисты і жили тым, што дістали альбо награбили у оставшого ся населенія. (...)" Того вytлумачыня было єднак мало і за-

то Вислоцкій додал: „(...) Але треба Лемкам розуміти, що коли польське правительство переселяло залишившихся Лемків, то оно не брало *их* з даякої „русской”, „української” ци „лемківської” землі - а зо своєї польської землі переселило *их* на інчу польську землю. (...)”.

Так то Лемків в Америці і не лем там дізналися, що в середніх віках пришли они як кольонізаторы на польську землю, которую в 1947 році справедливі одобрили Поляки. Належить тата земля до Польщі і Лемків не мають ніяких прав ани до ньой, ани на ній. Місце Лемків є на Україні, бо сут они частином української нації. Tot зворот в поглядах Ваня Гунянки, колишнього великого противника Українців і Поляків, затряс Лемками на цілым сьвіті. В Америці писано медже інчима так: „(...) Сут на съвіті народны діячы, которых том народ вышмарят на съміття. До таких і Вы належыте. Вас Лемкы вышмарили за то, что для Вас Лемковины не є і не буде. Вы пишете, что Лемковина то польска земля - то таке може лем польскій слуга писати! (...) Подумайте, минуло 1000 років як Поляки стратили Одру, а николи не перестали о ньой бесідувати. (...) Зъвідусме ся Вас чом мы маме одвертати ся од землі наших дідів? Але Вы Димитре зашили

сте іщи далі з Вашом писанином і твердите, што Лемкы, в давних часах, одобрили Полякам - польську землю і оселили ся на ньой в Карпатах. (...) Вы рахуєте переселення Лемків в 1947 році найліпшим розвязаньем польско-лемківського проблему. (...)”. Лемкы, мешкаючи на Україні, так писали: „(...) Та який Вы можете быти лідер Лемків, Вы генерал без армії, маняк без лица. (...) Зиши-сте на дітчий розум. (...) Ганьба запроданцо рідної землі і рідної матері. (...)”

Продолжаючи прокомунистичну політыку Лемко Союз дале рахувал Вислоцького великим лідером Лемків. Так о ним писано в „Карпатській Русі” і як такого одвиджала го во Львові делегация Лемко Союза в 1968 році, на пару місяци перед смертю.

Димитрий Вислоцький є похоронений на Янівським Цмынтарі во Львові. В Одрехівські зробил його погрудя, котре передано Лемко Союзові в дарі і подяці за так великого лемківського діяча, котрий трудил ся о переселення Лемків до СРСР Союза і не лем діждал ся того, але і сам добровільно лишил Америку і в тот спосіб довьюл до здійсніння своєї політыки.

Бібліографія:

— Американский Лемко од Горлиц, Советскіи Лемкы грозят Гунянц, *

„Правда”, LX, 9 (1962), с.2;

- Ванат Іван, *Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини*, Книга перша, Братислава-Пряшів, 1979, с. 268-267;
- Вархоляк Василій, *До Істории Лемко-Союза в США и Канаді в 40-ліття Його Существования*, „Карпаторуський Календар Лемко Союза 1970, Yonkers, N.Y., 1970, с. 58-62;
- Вислоцій Димитрій, редактор, *Наша Книжка*, Йонкерс, 1945;
- Вислоцій Димитрій, *Што треба зна-ти Лемкам в Америці?*, „Наше Слово”, VI, 44-46 (1961), с. 5;
- Дуць-Файфер Олена, *Димитрій Вислоцій*, в: „Голос Ватри”, № 5 (1988), с.2-4;
- Гунянка Ваньо, *Желізний фонд „Карпаторуський Календар Лемко Союза 1931”*, Cleveland, OH, 1931, с.17-21;
- Гунянка Ваньо, *Народна бесіда*, ibidem, с. 52-60;
- Коротка Істория Лемко-Союза, в: *Ювілейний Альманах 50-ліття Лемко Союза в США и Канаді*, [Yonkers, NY, 1979?], с. 8-33;
- Лемко [Димитрій Вислоцій], *Лемковщина, „Правда”*, XVIII, 58 (1920), с. 3;
- Мушинка Микола, *До 100-річчя з дня народження та 20-річчя з дня смерті Дмитра Вислоцького / Ваня Гунянки*, в: „Репертуарн. збірник”, № 2, Пряшів, 1969;
- О прометстві соєтських Лемків, „Правда”, LX, 9 (1962), с. 2;
- Отголоски польського террора на Лемковщині, „Правда”, XIX, 51 (1920), с.2;
- Рудловчак Олена, *Велика Жоєтнієва Соціаліст. Революція і розвиток журналістики українців Чехословаччини*, „Наукові Записки КСУГ”, № 7 (1979), с. 135-37;
- Саміло Р.Н., *Американський Русський Карпаторуський Союз*, в: „Ювілейний Ка-лендар Общества Русских Брацтв 1900-1950”, Philadelphia, 1950, с. 161-170.

Творы: Проза і драма -

- Стары и молоды. Оповідання с часу Первої Світової Войни, 1925, в: „Наша Книшка” (дале - НК), Йонкерс, Н.Й.: Типографія Лемко-Союза, 1945, с. 10-80,
- За віру, (оповідання), 1923, в: НК, с.81-87,
- Марко Богач (оповідання), 1932, в: НК, с. 88-99,
- Лешко Мирна (оповідання) 1932, в: НК, с. 100-109,
- Агенты (оповідання), 1928, в: НК, с. 110-115,
- За Счастьром (оповідання), 19??, в: НК, 116-122,
- В Америці (оповідання), 19??, в: НК, с. 123-131,
- Шоптыс. Драма В єдином Акті Зо Життя На Лемковщині, 1935, в: НК, с. 183-207,
- Петро Павлик. Драма в 3-х Актах, 1937, в: НК, с. 208-241,
- Німецька Україна, Комедія-Сатира В 1-ом Акті, 1938, в: НК, с. 265-271,
- Дея Натуры. Сценичний Жарт С Часов Прохібиции в Америці, 19??, в: НК, с. 272-276.

З публіцистики -

- Лемковщина, „Правда”, Р: 18, № 58, Oliphant, PA, August 3, 1920, с. 3,
- Старий Край, Картины Иль Жизни Карпаторусского Народа въ Прикарпатыи Для Карпаторусского Народа въ Америці, Philadelphia, PA: Типографія „Правди”, 1924, с. 64,
- Правда о России (...), в: НК, с.278-307,
- За Народну Правду, 1935, в: НК, с.308-
- Славянске Братство, 19??, в: НК, с. 420-421,
- О Лемках (исторично-економічне описання краю і люди), 19??, в: НК, с.442-509.

Богдан Горбаль

Сідит во мі терен, так чую!

„А все-таки жаль, что в Москве больше нету извозчиков, хотя б одного, и не будет отныне, а жаль”

(Булат Окуджава)

Впали остатні фразы допису Богдана Горбала о Димитрио Вислоцькым - Гуняці, прозвучали роздеряючим душу дисонансом і завісилися в съвідомості немолкнучим звуком, болячым...

І здавало бы ся, нич не в сили взяти зо съвідомости того болю, аж білого од горячости і, што гірше (для душы), - безсильного в обличу фактів. Сухих, не оживаних в баволну, таких - як два а два то штыри (еднак не пять). Чус ся чловек так як бы по долгым ораню на хлібусь насущній, діля гамць діточок, застал в своїй постели власну кохану жену з інчым, і то - на додаток - не з листонюшом, а зо сусідом...

Во вступі до головного тексту пише Горбаль, барз гарді пише о великий ціні Гунянки в нашій культурі, але в моїм, чловечым одчутию, вильтко тутото нікне як роса на сонці, - при тым кіщьовим завішенням звуку. То так, як з коровом, або з дітшном (выбач, Боже, за тутото зоставлення). Погласак ю, а потім збій, столч, стреп... Што буде памятала - гласка, ци?.. А спрібуй по битю, вильтко єдно, погласкати...

Ци Гунянку треба гласкати? Треба! Зробил тутото і Богдан; лем кус не в тым місци, котре могло бы лишыти серед болю і теплій шлід любові.

Ци Гунянку треба любити? Треба! Треба го кохати, ненавидіти і... зас кохати.

I так в істоті є з ним. Так чула моя мати, котра читала Гунянку з „Лемка” іщи перед I съвітовом війном, так чул отець, брат. Так одбирала го родина, сусідове, Лемкы - конец-кінцем.

Так чую я. I хоц николи - попри вильтковых дописах Богдана Горбала, што взріс денне съвітло в „ЛК” і „Бесіді” - як редактор не мал см ніяких „але”, гнеска тутото мос генетычне „чутя” не позваляют мі лишыти справы самій собі, як Руски повідають - „на произвол”. Не мож сій выложыти в крамі для вільнорынковой продажсы без видимой ціны.

Богдан надмінят во вступі, же о Гуняці мож бы написати немалу книжку і має надію, же даколи дахто тутото зробит. I видит ся мі, же нич тутото все іщи пред нами, не можеме бесідувати о Гуняці в катеторіях дефінітівности, аж і в однесіню до епізодів.

Дотычні нещесного Гуняцкого „Што треба знати Лемкам в Америці”, позволил ем сой підкріслити в Богдановым тексті його цілком слушне зауважыння однієї написаня той гібриди (цитую): „Його безkritичча віра в комунізм (а може теж поміч декотрых советских інституций) довела його до написання (1961) статії (...).”

Трудно сой вуобразити, жесбы тот чловек, котрий за свою любов до Лемковини тілько в жытю перенос і тілько для ней ся потрудил, жесбы тот чловек зо свойой власной і непримушеної волі міг бесідувати же тата земля не є його рідном земльом. То не містит ся в чловечын понятю, особливі, коли сяде ся до чытання його творів. Возме от хоц бы таій епізод з оповідання „Стары і молоды” (сцена з Галергофу):

„Коли так єдного рана Герасим проходил ся пред своим бараком, смотрит, а там коло другого бараку долга старосвітска лемківска гуна.

— Такж то гуна діда Николая Щербы! — крикнул голосно Герасим і пустил ся, што сил, ку пятому бараку. — Николай! А вас ту што пригнало?!

Обнял Герасим діда Николая і почул од його гуні запах рідного села.”

Кілько ту любови, тугы, выраженой через тот найпростіший символ - лемківську гуню!

„Так, — повіст дахто — але в тым самым оповіданню айтіуе Гунянка за виїздом на Сибір!”

А ци застанавляте ся над тым, же третя част нашого народу выемітувала з рідного краю, передовыштыким до Північної Америки?! Така була абсолютна конечність. Ци мате в памяти - яку гесну, яке пекло прешли там, нич ся дачого доробили? А і товды, кед стояли уж добрі на ногах, пришла прогібція, великий економічний кризис. Не знатя было як Америка порадит сой з ним.

Ци таким великим гріхом була думка зверніня еміграції (дальне конечні) на Схід - котрий кохали покоління, о котрым чуда оповідали пілінни з I сусітової війны, де не треба було в такій мірі вчыти ся бесіди, што для простих люди не було обоятним?

Гунянка - комуніста?! Очывидні так. І мі, особливі мі, барз глупо прібувати го боронити. Вишытко єдно предложу ішы єдну його думку з оповідання „Стары і молоды”:

„Сконал тихо... А його чиста добра душа полетіла ку Всевышньому, штобы поскаржыти ся на всю біду, на всі кривды, яких дознал (...).”

Гунянка - комуніста?! А ци не знате тых оповідань з дідовых часів о похоронах, в яких зараз за труном ішла корова - як заплата для ітогомостя. Было то єдном з причин (повідан - єдном з...) вертання до православія, але і релігійной війни, котра роздерла наш народ - на вікі-вічни.

Гунянка хтіл залічыти тому рану. Вибрал хыбну в консеквенції дорогу. Затратил душу, о котру му може і не ходило. Взял на ся великій гріх. А шкода. Бо терен того гріху сідит в нас. До днес!

Ци годни сме выбачыти? Во імя інчого добра, котре нам заховал. И во імя християнскай любови - тіж?!

Петро Трохановець

Дале, для одпружыння хвилі, друкусме Гунянковы „Две натуры”

Дві натури

(Сценічний жарт з часів прогібців в Америці)

ОСОБЫ:

МАЙК ШПЫРКА, покутний салуніста, 45 літ,
ФРЕД МОКРИЙ, високий, міцний, червений, 40 літ,
СЕМ СУХІЙ, низкий, худий, блідий, 40 літ.

(Сцена представляє покутний салун. Маленька бара, за баром салуніста Майк Шпирка - гладкий, папуллятий, прилизаний, лиця і очи червено-ніс синявий. При запертих вікнах розливат муншайн (самогонку) з бляшанки до фляшок).

СЦЕНА 1.

ШПЫРКА (сам)

ШПЫРКА: Тота буде монреальска, тота канадска, тота французка, тота польска, тота американська, а тота фармерска... Хоць она вшытка з фарми од Катрены, але затонич! Люде гнеска страшили смак. А Катрена варит добру. (коштує). Кус завельо ядлівеца дала - пребрало... Затонич, дахто таку любить... Монреальску треба заружовіти строуберрами, другу, канадску, зазеленіти лемоном, французку запахніти перфумом, до американської кус „циу“ треба примішати, а фармерска най буде уж чиста, лем води доляти.

(Вшытко того робит: примішує, коштує, пахат, потім ховат фляшки під бару і одмывают двері).

ШПЫРКА (розсуджат дальше): Тота прогібція була бы барз добра інституція, жебы то американськы полисманы на знали так смаку виски, як нашы люде. Но того не ошукаш! Почестуй го муншайном, то-с пропал! Хоцьбы як підмалювал, то бестстия полисман дораз по-знат, з якой фарми. І прото чловек мусит все тримати „батлу рил штофу“ про них. А зните, што рил штоф стоїт центов тепер. Было бы ище пол біды, штобы тоты полисманы не зміняли ся так часто, но каждого тыжня другий под окнами... Думате, што тотонич не коштує? Не лем выпити треба дати, але и в руку всунути...

СЦЕНА 2.

ШПЫРКА, ФРЕД МОКРИЙ и СЕМ СУХІЙ

(Фред влече Сема за гудра, на силу, Сем уперат ся з цілої сили).

ФРЕД: Пóд, куме, бо ся погнівам! Ани тя на очы не хочу видіти, як не выпьеш! Лем єдного дринка, правдивої канадської. Я буд-яку тых не пью! Присям Богу, лем єдного дринка! Дораз векший вроснеш і жено престанеш ся бояти.

СЕМ: Куме, кумичку, я не пью! Я ся зарюк, што до ґамбы той отруї не возму веце, бо мі не служит. Хоц я і так мало пил, бо мі не служит. Моя натура така, што коли выпью, то авантому роблю, жену бью...

ФРЕД: Чудна твоя натура! А моя натура така, што як выпью, то єм такий, як дітина. Не лем жена, але і мала дітина мя дрyllit. Але затонич. Ми лем по дринку канадської, а єден дринк канадської нич на нашу натуру не вплыне. Дай-ле, Майку, по дринку канадської.

СЕМ: Для мене напій соди!

ФРЕД: Соду лем дітиска пьют. Напій два канадської. Я свого кума отрути не хочу.

ШПЫРКА (наливат): Скоро лийте, бо так стояти не може. Новий кал.

СЕМ: Але я...

ФРЕД: Пий, бо ти влію!

Дринк 1.

(Выпили, запили содом).

ФРЕД: Предо мном кождый мусит мати рeшпект и каждый мусит отдать мі чест, бо я ситизин, розумію, як съєйт іде і другого поучу. В Австрії я был капральом. Просили мя, сам майор мя просип, жебым остал на жупу, же мя зробят штабс фельдфебльом. Такого другого капрала, як я, не было веце в цілом регіменті, жебы так знал морес войсковый, и жебы мали пред ним такий решпект. Над австрійского вояка во съєйті не было ліпшого. Што то такий хлоп, як ты, куме! Двома пальцями задушу! Так, о! (Вказує). Но што робити, коли ты кум! А же ты мой кум, то я тя ту припровадил и честую. Гей, Шпырка!

Дринк 2.

(Выпили, запили содом)

ФРЕД: Я вшыткого лем єдну хыбу мам. Голову мам слабу. Вилью пару дринков, то уж ниякой потіхи з мене ніт. В голові ся мі закрутит, ослабну и ходити не можу. Гдеси як бы по цілом тілі ся розышло, а найвеце в голову и ноги вдарит. Але три мі на пошкодят. Гей, Шпырка!

СЕМ: Куме, не казуйте уж веце, бо я мам дост! Або почкай, куме, та я тепер кажу третього.

ФРЕД: Но, што того, то уж ніт! Ты мене ту припровадил, ци я тебе?

СЕМ: Як так, та буде уж дост, бо я чую, што мі приходить моя натура.

ФРЕД: В Тройці Бог Отец! При трьох дринках ни моя, ни твоя натура не приде. Я пото знам! Шпырка!

Дринк 3.

(Выпили, запили содом)

(Сем до третього дринка покірний, похилений, боячий - тепер выпростил ся, як бы виріс, засвітили ся му очи. Фред по третім дринку уж пяний, хвіє ся, не може стояти на ногах, горбить ся і совіє)

СЕМ: Ты ся лем хвалиш, куме! Я таких хлопов, як ты, бью дев'ятьо! Выпил три дринки, и уж лем купа мяса! А я лем тепер силы набрал, бо пришла моя натура. И твоя натура пришла, куме. Уж єс доничого. А я хлоп, чую, як наберам силы и сміlosti. Ты вып'єш, то-с пропал, забыл єс о світі. Ты кажеш дринка, коли єс терезив, а коли вып'єш, то ся жены боиш. (Дрылят Фреда і притримує, жебы не впал). Я, коли выпью, то остатню кошелю oddам, и жены ся не бою! Шпырка! Дай дринка на мене!

Дринк 4.

СЕМ: Пий!

ФРЕД: Не можу, кумичку, недобрі мі...

СЕМ: Пий, бо мое п'єш! Я твого не хочу! (Пьют).

ФРЕД (стрясло ним): Бррр...

СЕМ: Мусиш ищи два. В Тройці Бог Отец! Я твого не хочу. Остатню кошелю здойму, а твою чест ти отдаш.

ФРЕД (белькоче): Кумичку, не можу...

СЕМ: Зато, же-с кум! Коли бы-с не був мой кум, я би тя не просил. Але ти кум, так само мі дорогий, як я тобі. Што Бог нам дал дві натури, то зато нич, мы и так ся обходиме. Ты ся не буй, што я тя ту лишу. Ты мене ту привлюк, а я тя одтале вывлечу. Майк дринка! И столець ми дай, най сяде.

ФРЕД (шепче): Н-е м-о-ж-у, Недобрі мі, кумичку. Як я такий дому приду? Што повіст стара?

СЕМ: Лем выпий! Нич ти не поможе. Твого не хочу. (Пьют) Ты мя учили, и я тя учити хочу! А што ся тычим старой, то нич ся не буй, я тя' одведу и обороню! Ты мя оборониш од жены, як єм был терезбый, а я тя обороню п'янога. А што ся тычим мене, то я, коли собі выпью, то ниякой бабы ся не бою! Десяткох ся не бою! Уж така моя натура. Но, Майк, ище по єдному.

(Фред уж нич не бесідує, лем руками махат і головом крутит).

Дринк 6.

СЕМ (вливат Фредови дринка насилиу): Видиш, Шпирко, якы то Бог вшелякы натуры на світ сотворил, жебы єдни другим помогали, не дали єдни другим марно пропасти. Фред пропал бы тепер, бо бы-с го дагде на ярд вышмарил, жебы го псы лизали. Але його кумови Бог дал таку натуру, што му не даст пропасти по п'яному. А його натура не даст мі пропасти по терезбому. Под, куме, я тя вывлечу! Ты мене привлюк, а я тя вывлечу! (Бере Фреда за стільця).

ШПЫРКА: Не забудте своє, але за дринки належить ся девять долларов. Шіст раз по три дринки.

СЕМ (пустил Фреда, тот падат на землю): Што ся належить, то заплачу! За кума и за себе! Остатню кошелю! На, маш десятку! Доллара собі воз за соду... Бог добрый, и чудны його діла! Дал людям вшелякы натуры, жебы собі в біді помогали. (Підносит за землі Фреда і влече за двері).

(ЗАНАВІС)

Увага: Най не чудує Шановного Чытача правопис в „Двох натурах”. Такий такій він був в виданнях Лемко-Союза, і ту його основы заховано. Цільово - жебы заховати автентичний смак, абсолютні потрібний в представлінню. Америцькі Лемки, особливі totы, што мали ся за інтелігентів так і бесідували. В Білцаревій жартувано з єдного реєміранта, што: „он чытал газету”.

Мысли

Многи з нас не знали цінити свободу, цінили єй фальшиво, бо так іх навчили ей цінити. Нашых братів Поляків, Чехів, Словаків вчили, што свобода для них означат пануваня над Руснаками, Українцями, Білорусами. Нас нашы стары патріоты вчили, што свобода для нас означат пануваня Руских над другими Славянами.

Наш Лемко вшытко того, што його душы дороге, вшытко того, што творить його душу, чым она жыє — зве „віром”. (...) Словом, што по вченому называют ідея, то в нашого Лемка селянина называют ся того віром. В каждого своя віра: в Німца своя німецька, в Мадяра мадярска, в Поляка польська, а в Руснака — руска віра.

Я не винен, а винуватий мій отець, дідо, мої предки, винувата істория. За што, звідусі? За віру! Розумієш ты того? Винуваты мої предки, што були руской віри і передали єй нам, виховали в рускій вірі і нас.

Дахто повіст: „Та нашто мі богатства? До гробу зо собом не возму!” Не вірте му. Він лем так повідат, а інакше думат. Він хоче богатство мати, бо не зна, як му далеко до смерти. А тут видит, што бідны бідують, пропадают, голодують, ходят босы, мерзнут, хворіють частіше, як богаты. Та і всі обходят ся ліпше з богатыма: дохторе ліпше лічат, адвокаты ліпше оборонают, духовники ліпше сповідають, ліпше за богатых молят ся, ліпше хороняют. Най же никто не гварит, што не стоїт о богатство.

Щестя для каждого деси єст, деси оно го чекат, лем єден здыват своє щестя, а другий, нешыковиний, не може го здывати. Бідны, то лем тоты нешыковны, што не можут здывати свого щестя.

Каждий человек, який родил ся на тулу свою природно землю, повинен мати право до своей частки на жыття, бо земля, природно, маєток цілого людства.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКИЙ

КУРА, ШТО ЗНОСИЛА ЗЛАТЫ ЯЙЦЯ

(до сотній річниці основання Новосандецької Руської Бурси)

Заправди — лем до дачого байкового порівнати мож феномен сандецької Руської Бурси. Ничого подібного, в сенсі інституції, не було на Лемковині ани перед ньом, ани по ній. А коли взяти під увагу, же істнувала лем 16 років, од котрих одняти бы на домір першы, організаційны роки, які не дають іщи жнів (в виді абсолвентів) — вірити ся не хце, же видала таку плеяду тузів, особовости, без надбань котрих трудно вобразити сой вперте тырваня, попри вшыткіх катаклізмах, нашого народного „я“.

Приличме іх до памяті, так одраз, на початку, перечислийме бодай тых найвидачнішых — для усьвідомління сой, ци тіж потверджыня съвідомости, што названя сандецької Бурсы златоніском має свої основы. Отже виплекали ся в ній:

— Священномуученик Максим (Сандович), який стал ся загальному святістю одраз за теплим шлідом смерти (о кілько шлід смерти може быти теплим). Стал ся символом нашої долі, символом вказуючым реальніст пізріння тій долі просто в очы. Православний священник, котрий удос-

тоїл ся аж і од консеквентного до края грекокатолицького священника о. Йоана Поляньского таких слів: „Священник Максим Сандович — то Ангел доброти, побожності і златого серця (...)“.

— о. Йоан Поляньский, свого часу перша персона Апостольської Адміністрації Лемковини, великий борець за поверніння Лемків до Гр, автор випаданої в 1969 році (під псевдонімом И.Ф.Лемкін) „Історії Лемковини“ і обширного спомину „Терниста дорога священника“ (в машинописі),

— Дмитрий Вислоцький (Ваньо Гунянка), отець сучасного писаного лемківського языка, писменник, публіцист і випадавець. Заслуг його для нашої культури, помимо великих політичних поховзінь, вимазати ся не даст..

— Іван Русенко, наш Учитель, о котрим ани писати велько не треба - бо не зна го лем тот, котрий уж як Лемко не істніє.,

— Михал Нестерак, найздібніший поета в нашій давнійший літературі, котрого познаєме аж в сучасных часах лем зато, же воєнний час, який забрал його молода життя (1916), не служил і захованню таких „дрібниць“ як поезия.

— Іван Андрейко, редактор новосандецького „Лемка”, першої нашої газети писаної рідном бесідом, котра - окрім самого того факту, - сповняла в трудним австрійським передвоєнним часі важну консолідаційну ролю..

— Тит Богачык, народний діяч, педагог, а уж найздібніший як диригент, до військового хору котрого, як під опікунчы крыла горнули ся споневераны (найперше Талергофом) нашы хлопці в час I сувітової війни.

Перестану перечислювати на тым завітнім числі „сім”. А кілько-ж выплекало ся в сандецькій Бурсі учители, котри пішли в народ і чесно - так як казала Alma Mater - пополнили свою нелегку просвітительську ролю?!

+ + +

Статутове товариство під назвом „Руска Бурса в Новом Санчи” основано в 1898 році, а членами-основателями були: о. Теофіль Качмарчык, парох Білцаревої, о. Гавриїл Гнатышак - парох Крениці, о. Йосиф Мохнацький - парох Лабової, о. Йоан Дуркот - парох Шляхтової, о. Мирон Черлюнчакевич - парох Баниці, о. Еміліян Венгринович - парох Матієвої, Василий Яворський - властитель нафтових шybів і посол до австрійського парламенту, Петро Лінинський - начальник суду в Новому Санчи, Йоан Черкавський - гімназіальний учитель в Новому Санчи, Йоан Іванишов і Василий

Твардієвич - урядники в Новому Санчи.

Шмарят ся о очы, коли зверне ся увагу на остатні, съвітські назвиска, великий уділ „обчого” елементу. Та не був то аж так барз обчий елемент, зато і пишуг через ввідник („-“). Були то по часті Галичане, а припомнити сой треба, же хоц час был уж горячий, поділ на фракції, орєнтації і всяки інчы „-и” не був іщи такій дефінітівний, як то стане ся пізнійше. На Лемковині неподільні панувала опція староруска, котра міцно іщи тримала ся і в самій столиці Галичыны - Львові. Але Лемковина, як і ціла Карпатска Русь мала внутрішнє почуття культурового автономізму. Окрес „єдиной, великої, неподільної і съвятой Руси” жило ту поняття, як спомненої Карпатской Руси, так — аж і Руси Сандецької. Потверджуя тога автономізму находиме як в часі покликування до житя сандецької Рускої Бурсы, так і перед ним і (што уж менше заска��уюче [довід - лемківський „Лемко”]) дораз по ним.

На стражы того автономізму стоял заступ своїх, твердых священників, а проводил ім нестор (хоц не старий іщи в 1898 році, бо 55-літній) о. Теофіль Качмарчык. Дораз за ним мал своє місце о. Гавриїл Гнатышак, так як зазначено в списку, так — як в каноні.

О. Теофіль Качмарчык придбали сой окріснену позицію завдяки съмілым публікациям в галиц-

кій пресі, як і публичним виступленням та твердому становиску в однесію до льокальних адміністраційних влади. Хоц Поляки зо своїм языком од парудесяткох років мали утверждений статус в Галичині, Качмарчык заєдно писал урядовы писма по рускы, выходячы з заложыня же во власний добрий справі урядникові лежыт квестия зрозумліня того, што до них пишут петенты. Становиско таксে акцептувало вшытке такой духовенство Сандецкой Руси, на таких принципах старалося будувати народну будучніст.

І в такій атмосфері, повісти мож, - в розквіті, якій свого часу назвал ём Інтенсивним 50-літтю, зродила ся ідея покликаня сандецкой Руской Бурсы. Перший ей річник вмістил в собі двадцятьох вихованків, а были то: Йоан Богускі і Василий Дзюба з Верхомлі, Віктор Хорощак і Димитрій Кобаній з Богушы, Юリアн і Штефан Тыміньськы з Грибова, Александр Чичило з Мохначкы, Йоан Русиняк з Матієвой, Симеон Хома зо Ставиши, Тит Богачык з Бортного, Василий Милянич зо Щавника, Владімір Греняк з Брунар, Ігнатій Поляньський з Лабової, Йоан Поляньський з Баниці, Юリアн Острівський з Жефестова, Пимен Костельник з Білцаревой, Софроній Лукачын зо Смереківця, Григорій Пирог з Ганчової, Ярослав Перфецкій з Ярослава і Стефан Лавровський з Перемышля. Як видиме, лем двох остатніх походило

споза Лемковины, а більшист бывала за самой Сандаччины.

Уж о два рокы, то є в 1900 році число бурсаків звекшыло ся до 60 осіб. З організаційной стороны можливе то было завдякі фінансовій помочы краянів з Америки а і домашнім жертвам, та передовшыткым завдякі великому, - „княжому”, як го названо - дарови Венедикта Мійского, старшого інженера при Намістництві во Львові, родом з Верхомлі, якій пожертувал на туто ціль 6.000 австрійских рињскых. За зображені гроши закуплено при головній сандецкій улиці - Ягеллоньскій - два дост обширны партеровы будинки з прилеглым до них 1-морговым ареалом.

Ситуация здавала ся быти чудова. І була, хоц выдарила ся єдна важка подія, яка перше ци пізнійше выдарити ся і так мусіла. Стало ся то першенич пізнійше, бо уж на загальних зборах Товариства в липци 1901 рока.

На пропозицию о. Теофіля Качмарчыка, члены зображення выдалили з Товариства Петра Лінінського. Уял ся за ним (як бы ся не уял?) Василь Яворський і на знак протесту виписал ся з членів Товариства. Оба внет основали конкурентную Українскую Бурсу, яка дала опіку (в своєчасным оптимальным вимірі) 50 бурсакам, в більшості „імпортованым”, што для нафтового бізнесмена, яким был Яворський, не представляло веќшой трудности.

Позначыло ся то єднак выразні на фінансах „Руской Бурсы ім. Венедикта Мійского в Новым Санчи” (яку то офіційну назуву приняло Товариство в подяці для свого недавного спонсора).

Трудно днес судити о причині роздору. О. Йоан Поляньскій тлумачить ю особистом уразом о. Т. Качмарчыка до П. Ліниньского. З другої зас страни тот же о. Й. Поляньскій, бесідуючы о ріжноракых нашлідках конфлікту, повідат:

„Сумнійши послідствия не тілько для бурсы, але для цілої Лемковини показалися в тім, што в українській бурсі виховувано ренегатів і конфідентів для австрійского правителства. Українска бурса стала ся гніздом українізації і провокації Лемків, а овочы той українізації дали ся увидіти з початком I війни світової.”

З днешнього пункту виджыня, хоцьбы сме проблем уняли дакус деликатнішє, прібували розуміти інтересы Українців (хоць не тлумачат они способу діяння), мусиме ствердити іщи раз - што роздір в Рускій Бурсі при таким укладі членских сил был неуникнений, а особисты уразы на ленії Качмарчык - Ліниньскій были лем прозаічным причынком, котрий, і так неминуче, приспішыл. Tot „колец” в нашій спільній історії вкликує єднак до днес дискусії, які ведут нераз до абсурдальних висновків. I так - для приміру - п. Іван Красовскій в циклю „З історії та культури лемків” з єдной сторо-

ны, згідні з історичном правдом пише, што: „Серед організаторів Товариства кілька священників (T. Качмарчык, Г.Гнатишак...), а також (підкр. наше — „ЛК“) промисловець і посол парламенту Василь Яворський...”, в інчым зас місци сам собі противоречыт в бздурами стверджыню: „У 1901 р. керівництво бурсою захопили москофільські діячі”. Од кого захопили? Од того што был „також” організатором?. Та дост уж о тым!

Пізрийме дакус на жытя са-
мых бурсаків, адже они в тым до-
писі ци не найважнішы.

Бурса была другим іх домом, ту спали, живили ся в фізичным сенсі, та кормили ся духовом народьом стравом, через організу-
ваны ріжны занята в тым ділі. Та на штоден были учениками („сту-
дентами” - як ся гварило) ріжных сандецьких шкіл, сперва вищых кляс основного рівня, пак шкіл середніх, головні же гімназії. Як же бывало в тій гімназії? Пізрий-
ме до споминів незаступленого в тім ділі (коли ходит о джерела) о. Й. Поляньскаго:

„По закінчыню четвертої кля-
сы зложыл ся вступний егзамін до гімназії і записал ся до кляси I гімназіяльной в Новым Санчи. Там закінчыл ся першу і другу клясу, зас в третій клясі „спалил” мя при егза-
міні славний з садизму професор іс-
торії Блажей Гавор (secundo voto)
Славомірскі. Професор, тын шалін-
ця, одзначал ся стихійном ненавис-
тю до учеників інчої народності.

Заряд Русской Бурсы в Новом Санчи і сїй выхованки з 1913 рока.

Сідат од лівої сторони: о.Т.Качмарчык, о.В.Козловскій (парох Поврозника), п.Марія Качмарчык, о.Г.Гнатышак, п.Михалина Іванишов, о.Йоан Дуркот (Лабова), пл. Александра Войтіхович і Пльга Гнатышак; стоят в первым ряді: Іван Руценко, Тит Богачык, Н.Гавран, Методій Трохановскій, др Александр Гассай, др Орест Гнатышак, ?.Пилат, Іван Андрейко, Димитрій Вислоцкій, ?.Твардисевич; дальше стоят гімназийны ученики - бурсакы.

Найліпшого ученика чужої народності не перепустил до наступної кляси ("Терниста дорога...")

В інчым джерелі о.Поляньський повідат што назвиско Блажея Гавор-Славомірского „записане чорными буквами в душы тогдашнього сандецького бурсака”. Барз критичні выражат ся і о самым дыректорі гімназіі — Станіславі Жепіньськым (Rzepiński). Ученикі втікаючы перед перешлідуваннями тых „педагогів”, або лишали шко-

лу, або переносили ся до гімназій в інчых містах (головні в Саноку і Яслі), як зробил і сам автор цитуваних ту матеріалів - о. Йоан Поляньський.

В однесіню до Бурсы вартат іщи спомнити, што настоятелями (префектами) сїй были за порядком: Михаіл Секунда, др Йоан Черлюнакевич, Теофіль Костецкій і Йоан Гассай. Бурса проістнувала до серпня 1914 рока, коли то розпочали ся загальны репресії

в однесію до нашого народу. Рескриптом Намісництва во Львові з дня 4 серпня розвязано Товариство „Руска Бурса ім. В. Мійского” а його членів і старших бурсаків арештовано і вивезено до Талергофу і Відня (де проведено знаны два Віденськи Процеси).

По I сьвітовій війні, на внесіня містецького староства, повітовий суд в Новим Санчи установил для оборони маєткових справ Товариства куратором адвоката Маврикія Кербеля, котрий - не по-відомлюючы о своїх діяннях жуючих іщы членів - звернул ся до того-ж суду з внесіньом о позвоління на продаж цілої реальністі Товариства. Очывидні, позвоління такс отримал і цілий нерухомий маєток Руской Бурсы набыл на власніст магістрат міста Новий Санч контрактом купна-продажы з дня 30 вересня 1921 рока за ціну 935634 марок польських, што становило товды рівновартість... єдного пуделка патычок (за о. Й. Поляньским), ци двох хлібів (за о.Р.Прислопським).

О зворот реальности внесло Товариство судовий позов, найперше о саму судову легітимацию процесову т.е о право Руской Бурсы упомнути ся судово о свою реальністі, котрого то права не уздавало місто. Як пише з виданій в 1930 р. летучі (1 кар-тка А4 - 2 сторони) о. Роман Прислопскій, парох Жефестова - протоколярний ведучий Товариства: „*Операло ся оно в процесі на тым, што часі вой-*

ны, коли члены Руской Бурсы были выарештуваны і за граници краю вывезены, што товды австрійськы власти, на стараня т.зв. „українців” - oddali Руску Бурсу в Новим Санчи „українцям”, а поты перемінили статут Руской Бурсы на українській, перемінили назву „Руска Бурса ім. В. Мійского” на назву „Українска Бурса ім. Васілія Яворского” і перенітабуловали реальніст Руской Бурсы на „українську” Просвіту, а потім тота реальніст перешла на місто Новий Санч і на него ест заінтабулована. Місто отже Новий Санч стояло в процесі на тім, што Руской Бурсы... в Санчи уж ніт, а если ей ніт, то она не може упоминати ся о бывшу свою реальністі”.

Процес о судову легітимацию тягнул ся 5 років, обышол вшытки можливи інстанції, влучні з Генеральному Прокуратуром, Адміністраційним Трибуналом і Найвищим Судом в Варшаві, котрий вирішив остаточні процесову легітимацию на користь Руской Бурсы, то значыт признал ей правне істнування, а тым самым право до стараня ся о свій маєток.

Выявило ся єднак, што саме „право до стараня ся” то іщы мало, жебы ся вистарати. Польськы милостивы власти за своіма інстанциями на встигли ся прихильнити до нашого болю за ціле такой наступне десятиліття.

А потім війна, а потім... Але хоц вшытко плыне, не вшытко перемінят. Дух сандецькай Руской Бурсы загріват нас до житя все іщы.

В публікаціях остатніх парунадцетох років посвячали ми місце справі Лемківської Народної Республіки 1918-1920 років. І в нашим першим „Лемківським Календарі” (на 1993 рік) поміщено допис п. Богдана Горбала „Лемківська Народна Республіка” і цінний документ дотычний того часу. Можеме отже повісти, що предметова тема не є уж для нас цілком обча. Прото тіж зреагували ми з поміщення в тогорічним „ЛК” окремого допису, тымбарже що:

Зшалого рока вийшла друком цінна книжка Богдана Горбала — найвиadtнішого знавці того нашого історичного періоду: „Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921”. Виймком з той наукової праці хочеме припомнити 80-ту річницю події. Лем єдним, і то скорооченим вýмком, — жебы не позбавляти познавальної приемності тих, котри не мали інци щестя читати книжку.

Дальше публікуєме літературну пародійку о фльоринським віче 1918 рока, взяту з трильогії „Украдені гори” Дмитра Бедзика. В тім році припадат акуратні сотна річниця народження того українського писменника, уродженця села Вільхівці к/Санока. Думаме, що через туту публікацію оддаме Бедзикові чест достаточну в однесінню до заслуг для своєї рідної землі, яку лишыл в молодості і ціле творче життя посвятив укріпленню соцреалозму. Наголовки обох текстів надаємо одредакції. (pm)

BOGDAN HORBAL

FLORYNKA

Najsłynniejszy i najważniejszy z początkowych wieców miał miejsce we Florynce 5 grudnia 1918 roku. W przeddzień wiecu jego komitet organizacyjny (Jarosław Kaczmarczyk, ks. Wasylij Kuryło, gospodarz z Krynicy Mykołaj Gromosiak (1846-1924), nauczyciel z Krynicy Metodyj Trochanowski (1885-1947), ks. Dymytryj Chylak) zebrał się w celu omówienia przebiegu wiecu, spraw które powinny być przedyskutowane, a także przygotowania propozycji uchwał. Wiec rozpoczął ks. Wasylij Kuryło. Przywitał on zebranych z ganku swojej plebanii (skąd później przemawiali także inni mówcy), zaprosił do owocnych obrad, jednocześnie podkreślając, iż zebranie to ma pierwszorzędne znaczenie dla przyszłości Łemkowszczyzny. Ks. Dymytryj Chylak znany z nieprzeciętnej wiedzy mówił na temat historii

Łemkowszczyzny, podkreślając, iż Łemkowie żyli tam od stuleci i są autochtonami na tym obszarze. Dr Jarosław Kaczmarczyk mówił o rewolucyjnych przemianach w Rosji oraz o sytuacji na Ukrainie. Analizował on także sytuację, w jakiej znalazły się narody byłych Austro-Węgier i omawiał wilsonowską zasadę samookreślenia się narodów.

Zebrani (ok. 500 osób ze 130 wsi) wyrazili wielką radość z powodu upadku Niemiec i Austro-Węgier oraz swoją wdzięczność narodom koalicji za trud i ofiary poniesione na rzecz zwycięstwa zasad demokratycznych. Przesłali oni także swoje braterskie pozdrowienie wszystkim oswobodzonym narodom. W dokumencie końcowym wiecu stwierdzono, że: „(...) *Naród ruski, który zamieszkuje terytorium Galicji po San, Poprad i Dunajec, południowe stoki Karpat i Bukowinę na północ od Seretu uroczyście wyraża wolę należeć do wspólnego organizmu politycznego, a protestuje przeciwko pretensjom Polaków i Węgrów do wymienionych obszarów.* (...)”. Przebywający na wiecu nieznany z imienia przedstawiciel Rusinów z Zakarpacia potwierdził to mówiąc: (...) *Chcemy żyć w jedności z całym narodem russkim. To jest także hasło całego chrześcijańskiego narodu russkiego z [byłych - B.H.] Węgier. Nie chcemy ani Węgrów, ani Polaków i nie znamy żadnej Ukrainy!* (...). Na wiecu zadeklarowano też, co następuje: „(...) *Mając nadzieję, Kongres Pokojowy rozwiązuje spory międzynarodowe* [to jest decydując o przyszłości spornych obszarów - B.H.] *będzie dokładnie realizować pryncypia prezydenta Stanów Zjednoczonych Woodrow Wilsona, naród ruski byłych Austro-Węgier potępia przemoc i bratobójcze wojny, oddaje w ręce Kongresu rozwiązywanie swego sporu z Polakami i Węgrami oraz żąda uczestnictwa swoich przedstawicieli w obradach Kongresu* (...). Do czasu podjęcia stosownych decyzji przez Konferencję Pokojową zebrani na wiecu we Florynce postanowili utrzymać łemkowską administrację w Karpatach na czele z Naczelną Radą Łemkowszczyzny (kierowaną później, podczas nieobecności ks. Mychaila Jurczakewycza przez dra Aleksandra Cichańskiego). Całą tę strukturę przyjęto nazywać Russką Narodową Republiką (...).

Bogdan Horbal, *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921*, Wrocław 1997, strona 43-44.

Віче

— Волієм свою, Лемківську республіку! — підхопив останні слова оратора величезний людський натовп на сільському майдані Фльоринки. — Чим ми гірші за чехів? — чулися голоси. — Чим ми гірші за поляків! Доста юх жити в приймах!

Оратор, місцевий греко-католицький священник Хилляк, людина, що в своїх політичних поглядах завжди орієнтувалася не на білого російського царя, як це у першій більшості робила нечисленна лемківська інтелігенція, а на республіку Сполучених Штатів, повагом зійшов з трибуни і, дякуючи богові за успіх, сів на своє чільне місце за столом президії. Приємна усмішка не сходила з його чисто поголеного, вже немолодого обличчя з хитруватим блиском розумних очей. Йому продовжували аплодувати за столом президії, його вітали з натовпу, повторюючи кинуті ним два магічні слова „Лемківська республіка”, і він мусив підвістися і, як у церкві при виносі євангелія, еклонитися людям. На такий успіх він не сподіався. Мусив признатися самому собі — він не зовсім був певний, що просте, малоосвічений хлопство так легко підхопить його ідею лемківської державності. Справді-бо, доки лемко буде жити у приймах? Спершу у польських королів, а потім в австрійських цісарів? Чому південні сусіди, зарах же за карпатським хребтом, оголосили себе республікою? і на якій підставі створено в Krakovі Польську ліквідаційну комісію, яка мала стати тимчасовим органом влади над усією Галичиною? Дякувати богу, він зумів намалювати людям привабливий образ президента Сполучених Штатів Вудро Вільсона, котрий не дозволить скривдити лемків на мирній конференції двадцяти семи держав у Паризі. Із близьких і далеких сіл зійшлися люди, з різних поєднів Лемківщини прийшли на своє всенародне віче, хоч ніхто не засипав їм делаш, ніхто не скликав. Лемко серцем відчув, що настає його історичний час, що з іменем бога він на диво всім великим народам створить свою хоч і невелику, а проте без гноблення і визиску, демократичну державу.

— Прошу слово! — раптом долинув чийсь вимогливий голос до слуху отця Хилляка. Повернув голову на вигук і здивувався: серед рудуватих селянських гуњок та білих овечих кожухів побачив непутешню людину в міському одязі, що, енергійно допомагаючи собі ліктями, пробігався крізь натовп до трибуни. Хилляк пильно приглядався, намагаючись пізнати когось із своїх знайомих, на надарено — цього інтелігента з волосом блиском темних очей він уперше видів. Не зводив з нього погляду, з цікавістю стежив, як той рішуче

ліднімався на трибуну, як вільно, ніби своїм друзям, вклонився людям. І мова полілась у нього просто, без вигуків, лемківська. Про долю цього забутого богом краю говорив так красно, що, певне, не одне лемківське серце стислося од жалю. Сам високий, статурний, навіть шрам на лівій щоці не спотворив його вольового, енергійного лиця, а ще більше підкреслив його темперамент і силу. Звичайно, подумав Хіляк, цьому ще малодому освіченому лемкові більш ласусे промовляти з трибуни, ніж йому, вже підтоптаному священниківі. Інтелігента не стідно було б послати до самого Парижа на мирну конференцію, най би пани дипломати побачили, хто такі лемки. Такий міг би і очолити республіку. Бігме, лішого президента гді собі бажати! Слова крилаті, а думкою сягає вище Бескидів. Такому чоловікові сам Вільсон гречно подав би руку...

І ераз отець Хіляк спинив своє вихваляння, не повірив тому, що почув. Саме про Вільсона заговорив той чоловік на трибуні. Лем що це за слова? В них повно блюзірства і хлопської неповаги до державного мужа, яким може пишатися увесь цивілізований світ.

— Чий привабний образ, отче Хіляк, — звертався до нього Михайло Щерба, — чий портрет ви так майстерно, з любов'ю намалювали нам? Ви, панотче, ще забули повісти людям, що той самий Вудро Вільсон, президент Сполучених Штатів, демократ і мало не соціаліст, на підтримку якого ви, отче, так сподіваетесь, що він разом з Плойд-Джорджем та французьким прем'єр-міністром Клемансо послав свої війська до Радянської Росії!

Народ не ворухнувся, ніде не скрипнув сніг під ногами, тиша від цих слів залягла на майдані така, що, здавалося, чути було, як вилітала з людських уст пара і тут же, обертаючись у снігові кристали, дзвеніла над головами притихлого натовпу.

— Армії інтервенції, у тому числі і Сполучених Штатів, допомагають царським генералам душити революцію, — продовжував Щерба, — допомагають розправлятися з такими, як ви, газдове. Вже плетьється кров робітників та селян і в Сибіру, і в Архангельську, і на півдні України...

— І що ви радите, добродію? — водівівшись з-за столу, спітав отець Хіляк. — До кого нам за підтримкою звертатися?

— Туди, — Щерба скинув рукою на схід, — до Радянської Росії звертайтеся, до Леніна, а не до Вільсона!

Хіляк безпорадно розвів руками. Він знов, що слова невідомого йому промовця потрапили не в одне серце, таж переважна більшість лемків навіть при Австрії не приховували своїх симпатій до Росії. Але ж він знов з пастирських послань святого римського престолу, що вій далекій Росії скинули не лем царя, а заодно намагаються розправитися і з релігією. Не може ж він, слуга божий, орієн-

туватися на країну, в котрій заперечують бога...

Щербину мову, що так не подобалась Хиляку, перебив усім відомий серед лемків адвокат Кочмарик, який сидів за столом президії поряд із священиком. Він ревучко склонився на ноги, відкинув на плечі пухнастий комір теплого пальта, підбив на потилицю рудувату котикову шапку.

— Перепрошую, пане добродію, — промовив голосно, піднявши над головою руку. — Вам, певно, мусить бути відомо, що Росія від нас дуже далеко. Наші землі не мають спільногого кордону. Та й не до нас тепер Росії, коли її саму свідусюди шарпають вороги!

— Тоді надіймось, газдове, на самих себе! — відповів Щерба, звертаючись до народу. — На свої власні сили надіймось! Берім до рук зброю! Згадаймо, товариші, наших прославлених у піснях і легендах лемківських збойників. Згадаймо, як вони брали високі мури сяніцького замку, як у братнім союзі з польським героям Наперським загрожували велиможній шляхті у самому Krakovі. Зброя, лем зброя надасть нам сили на великий подвиг!

Його останні слова могли б вкрити оплески, принаймні вчоращені австрійські жовніри дружньо, з захопленням забили у долоні та закричали „славно”, кинута ним патріотична іскра могла б спалахнути полум'ям і в серцях людей усього віча, коли б з-за столу президії не вискочив один з його активних організаторів, учитель Петро Юркович. Розспіваючи на ходу гудзики теплого пальта, він зійшов на трибуну, скинув з голови шапку і замахав нею, звертаючись до народу, а коли люди стихли, повернувся до Щерби, заговорив схвилювано, з глибоким переконанням у справедливості своїх слів:

— Перепрошую, Михайлє, перепрошую і ще раз перепрошую. Наша республіка не потрібє зброї. Ми не зазіхаємо на чужі землі. Ми добре пам'ятаємо євангельську притчу: „Піднявши меч, ві меча і згинеш”. Се буде нашим девізом, сі слова викарбуюмо на нашім державнім гербі, на нашім пропорці. Може, Михайлє, не знайдеться більше такої держави, котра б обходилася без війська і жандармів, а от наша, Лемківська республіка, буде саме такою. Так я гварю, газдове?

— Так, так! — відгукнувся народ. — Ми люди мирні! Ми чужих земель не захочемо! Зброя нам ні до чого!

— Так заповідав нам Христос! — докинув до людського крику отець Хиляк. — I по сemu слову амінь, — закінчив він, підвівши, і, широким жестом вклонившись народу, перехрестився.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

МАЛЯР ЛЕМКІВСКОЇ ПРИРОДЫ

О Івані Головчаку строїли ми ся помістити солідну, на яку заслугує, статтю на другій рік. Пізрийте бо лем до двох антольогій, які вийшли в остатніх роках, до діточої антольогії *Мамко*, кул мі книжку і до антольогії поезії Русинів, що вийшла в Югославії зышлого літа, пізрийте, а при біографічних нотках Івана Головчака одчытате рік народження - 1929.

Які було мое зачудування, коли початком того року вступил до мя п.Іван Красовський і принюс мі Лемківський календар на 1998 рік, в яким взріл єм статтю о Івані Го-

ловчаку - написану через тогоже п. Красовского з нагоды 70-ої річниці народження поети.

— Но, та як то, пане Іване — повідам — та я уж мало не од Адама і Єви все єм памятал що Іван Головчак вродил ся в 1929 році, а ту?..

— Ну, та до того року і я так само думав, але виявилось інакше, штоси там било попутане в документах і аж сам Головчак то-то віправив.

Застарал єм ся, бо Лемківський Календар 1998 був уж такої підредагуваній (в нас то вже ся не лем з головном редакційом, але всяком інчом роботом, поза самим „голым“ друком), а яюже го до сьвіта пустити без одзначиня ювілею так популярного лемківського поети?! Та зараз зачнут люде попліти: „Ого! Головчак викристалізувал свою орєнтацію і уж го „стоваришений“ редактор не зауважат!“

О, ні, дороги, о, ні! Так вам не дам нагоды речи. Мене, коли ходит о творчіст, не „рушают“ ніяки особисти орєнтації автора. А коли уж і до поезії вкрадут ся: політика, пропаганда, масова продукція похвальних ораторій, товдь глядам того, що было добре,

чисте, неконюнктуральне, — колиси, або грію ся надійом — же таксє нераз вродит ся іщи, зачевені осінньом калином, запахне терпким смаком терки, затужыт істинном лемківском тугом...

Адже і тым вшытким, што оділ в рідну красу, до чого вдыхнул серенчливу, але і горду душу Іван Головчак *vel* Афтан Берестя, тым вшытким кормил єм ся роками, болячо, але і пышні носил на денци серця. Ходили за мном Головчаковы вершы і съпівали:

Здає мі ся же-м смеречок в лісі,
Што я квітка в лузі,
травка і зеренце,
І што вічно жью в ріжних формах,
Же во вшытким мої думы,
моє серце.
Здає мі ся же я кlapтик неба
І што грудка ґрунту
і росичка в полі,
Здає мі ся, же хоц ляжу в землю, —
Все во вшытким буду
і не вмру николи.

...І треба было взяти з денця серця слово, што вколысало ся в пісню, і підписати го під нотами. Жебы съпівало і людям. Котри не могли го найти, котрим не суджено было самим для ся го придбати... Уж третє покоління шкільной молодежы, учеників моїх, проспівuje зроджене в душы Головчака, молодіцькима устами несе гу грядущим дням його слова-вершы, оживалят іх своїом молодістю. Бо тому, што добре, што прекрасне, што є предметом гордости нашей,

грох затихати на пожолкlyх шпальтах Лемківской Сторінки і всяких інчых барз шануваних сторінок.

* * *

Іван Головчак, первородний сын Петра і Емілії, вродил ся 21 липця 1928 рока в Тыличы, славним нашим містечку. Славным, передовшытким смутном словом народных страдань в XVII століттю, але і побіди, о кілько не повело ся недругам нашим зламати до кінця духа народу. Гнано тыличан, змушувано *ix wyprzedać się do pół roku*, а они перетримали біду, захранили, іщи бодай на три століття, руску народну стихію.

Надміням малым словом історию рідного гнізда Івана Головчака, бо — так гварит мі мысель — доля предків позначила ся о 300 років і на долі нашого поети. Нелегко складало ся його життя. На порозі, в дітинстві, загріло лагідним сонцем, так нibly для заохоты, а пак припекло — в тих найціннійших человечьих роках до зреваючої молодості — припекло до болю.

Дахто бы повіл: „Преці не він єден вольом-невольом лишил в 1945 році рідний дім, чудовий съвіт і пішол в далеку, чужу страну. Не він єден, в превеликій поневірці вертал місяцями з-за того „края землі“ до місц, якы годни знести серце і очы Лемка.“

„Гей-бо так — одречу, — але не кождому бракло матері в 14-ым році життя“. Коли мал років 21, вмér му і отец. І нibly то уж роки,

в яких сой чловек може сам добрі рады дати. В нормальних обстанинах, в своїй страні, де і медвід братом - гей! Але там, але товды? — Барз бы ся придало іщи вітцьове слово і серце матері... Дал сой рады, бо ци был інчий вихід?

Першы творы опубликувал уж в 1951-53 роках, м.ін. в „Прикарпатській Правді”, областній газеті м. Івано-Франківска (д.Станіслав). Серцем писал од давна, але ци тоты опубликованы вершы писаны были серцем? Ци понятя „серце”, окрем анатомічного, мало товды даякє значыня? Жыти! Тот самозахававчий інстинкт был передовштыкым в ціні.

Рокы ішли, рокы ся покус ліпшили, але хто раз потрактувал дакус престіжово того што для тырваня є лем епізодом, тому не даст ся уж стратити привычки. Од 1971 рока зачал Головчак публікувати своі вершы на Лемківскій Сторінці тижденноїка „Наше Слово”, котре было ци не найліпшим українським часописом в товдышнім соц-комуністичним сьвіті. В тым „златым часі“ ЛС, продоляючым ся парунадцет років, занимал Головчак достойне місце. Мал свій стиль (і під псевдонімом ся не скрыл), а найціннішом была все його описова лірика. В інчих вершах кус пахло „періодом”.

♦ ♦ ♦

Наша уж доля така, што не маме великої можности „издаватъ, перевыдаватъ” своіх майстрів слова, але преці припомнити ся годит што і мы в остатніх роках выдали три антольгії (споминаючы мимоходом о тым передше, забыл ём о польскомовній збірці *Łemkowie piszą*). І в кождий з них нашпол ся Іван Головчак зо своіма вершами, бо вартат того. А і на сторінках наших періодиків, Голосу *Ватры*, што тихо втих, ци днешньой *Бесіды* і *Лемківской Ластівочки* бесідували до нас на ново, і все з новом силом одчути, Головчаком выплеканы образы Вітчыны нашей - Лемковины.

Литавром мідним сонце ся сковало
За перевалы в сині хмар вереты
І златий обрус днини сой змоттало,
Надівшы горам тіні на хырбеты...

Все, коли зазрит нам в очы туга, — а зазерала буде, о тім добрі знаме — зоцне ся нам за Головчаковыми вершами. За том Лемковином одмалюваном на його кольоровій палітрі, осьпіваном дньом, што гасне, і нічком — што несе тени-непокої. Але і сон спокійний. І надію, же річка (што) в крячках блудит, розбудит сонце до роботи.

На хосен людьом, для зрозумління брата — братом.

♦ ♦ ♦

* * *

Осіння калина

Стойт розблечена, полна уж печалі:
Зняли люде оген з ней - коралі.
Пограбали в кулку поруділе листя -
Засмучена не находит собі місця.
Вітер часто гне єй,
остро на ню дыхат,
Та калина гордо стоїт,
хоч сой вздыхат.
Приховала літа теплу силу в груди,
Жебы весном квітъом
зас тішити люди.

До ліса

Не по гриби та не по малини
Я понаглям ся до храму ліса,
Але по забыты днія години,
Што іх тримат ліс, як воду миса.
Напризерам ся на церкви ялиць,
На квітчасты милых лук кадила,
Кус жывиці возму сой на палец,
Нюхну, жебы душа не боліла.
Там помолю ся до грабів, дубів...
Може з серця камін ся зослизне,
Там почытам книгу літа в зрубі,
Покля ніч на горы тьмом не брызне.
А як добрі піде, преноочую,
Буду з своїом звіздом розмовляти...
При місяци горы обцілую,
Аж до рана буду іх кохати.

* * *

Сніг, вітриско! Так на сеци тяжко.
Сіла сой на танку ззябла пташка.
Тихо-тихо шмарил я зеренця...
Зіла. Тяжкий тягар впал мі з серця.

Літа сонце з неба ся призерат
На долини та на горы,
Злотом приодівом край приберат,
Мече в очы сто кольорів.
Отверають очы свіжы квітки -
Кажда в неба світ позерат,
А край ліса яфырове літко
До кошика штоси зберат.
Вишло з кричків на горбочок олень,
Як тот цар горбатых горів,
Взял на роги неба плахту й коле -
Такий рад спокійний пори!

Мій тылицькій лісе

Лісе мій тылицькій, лісе,
Будеш пышним виростати.
Вітер тебе поколыше,
Як ласкава рідна мати.

А як будеш мати спрагу,
Прийдуть хмары води дати,
Будеш лукам ты шуміти,
Зелен листом накривати.
Змерзнеш - сонце тебе згріс,
В листя пощілує промін.
Хоч далеко я од тебе,
Чую твій чарівний гомін.

Лісе мій карпатській, лісе,
Чую спів твій, шум смолистий.
Мало серце не заплаче,
Люблю тебе так огністо.

Жаль

Ношу в собі жаль великий.
Якби жаль я тот розхлюпаль,
Были б полны вишитки рікы.
Такий жаль лем люде мають
Як навікі ся розходят,
Та рідненькій край втрачают.

Огник молодості

Червений огнику, огнику...
Ты цілком так скачеш, кудлатий,
Як грива на моїм конику,
Так ніжно мня ласкат поломін...
Од тебе я беру ясноту
Та тепло у зязблы долоні.
Зогрівал не єдну ты осін
Як груди, так ноги босеньки,
Бо холод іх щыпал, як оси.
Так вдячний я тобі, огнику,
За горяч, дыханя іскристе.
Огнику, червений конику,
Приスマжу я сала кавальчики,
Компери напечу у тобі
Та зім, аж оближсу сой пальчики.
А іду вечером додому -
Прекрещу тя три раз по звычці
И повім: нач не спаль никому.

В наше літо

Сивісме, сивісме, братя мили,
Нибы в приморозках луки.
А недавно іщи сме блазнами были,
Брала мама нас на руки.
Несла в зелень поля, на поляны,
Несла у булане жыто.
Но, а тепер, ровесники вы коханы,
У розгари наше літо.
Што скосиме, поскладаме,
збережеме,
Буде наше, буде діткам.
А як посіяне заняхаме, не збереме,
Нас осудит саме жыто.

* * *

Каждий чловек жыто вечер красний
Бы помінял на полуние -

Таке жыто міле и прекрасне,
Хоц и часом дуже трудне.
На землиці-мамі сіро-чорний
Нихто не хтіл бы гмерати,
Якби можна было власну старіст
На молодіст поміняті.

* * *

Справедливости мила, Боже мій!
Я завсе твій, до скону вірно твій.
Я слухам тебе днями и ночами...
Я поступ твій вихвалим
свіж-врогами.

Я славлю тя за чесний, добрий труд
Та за спокійний, теплий жыто кут.
За того, як одважно можу в очы
Повісти правду злотодньови, ночи.
Я люблю тебе за гігантський ріст,
За променістий

жывотворний вміст.
Поважам тебе я за мудрий розум,
За прихильності привабливу дозу.
Так прагну, жебы-с ты
обняла світ.

Но й жебы в руках твоїх
садом квіт!
О як досягнеш ты бажаня того -
Не зроблят веце люде людям злого.
Справедливості люба, Боже мій!
Сумління родит тебе, а не змій.
А хто сумління родит?

Лем сумлінни,
У котрих душа - весна
в дні промінни,
У котрих серце - літо
й творит рай.
Як творит нива золотых зерен гай.
На втіху людству жый,
справедливості,
Та грій, як яре сонце з високости.

Течут, втічут роки

Здає ся, не так барз давно дішла нас вістка, яку ніяк не хтіло ся прияти до съвідомості, — вістка о смерти Никифора. Може і зато, же тяжко было погодити ся в тамту теплу осін 68-го з няк невымірном втратом в нашій культурі, а може зато, же — наперекір — факт, о яким вічні забываем — що великі не вмерают, — потвердил ся іщи раз, і Никифор заедно був і з нами, зато може видити нам що тамта осін цілком недавно одшуміла.

Але то неправда! То уж направду тридцет років, то уж такой піл человечого жыття. І одзначыти треба тоту наступну десятку, бодай малым словом, бодай спомином — потверджыньом памяти. І она старчыт. Адже о Епифані Дровняку, о Никифорі написано так дуже, в тым і на шальтах наших выдань. Його біографію, а бодай основны з ней факты, знае кожедай, чыя лем душа мае такы запотрібування. Што товды іщи додати? Хыбалъ лем заохочыня — прочытати (сднак) наступны страны, видіти пізрія поеты на тото жыття што одышло, але жысе. (пт)

I. Крислач, Никифор

НИКЫФОР

ДУМА

1.

Час нам, братя,
Думу зачати,
Никифора Дровняка
Пора ослівати.

То о ним нам горы,
Рікы повідали,
То они му слушу
Незміруму дали.

Нужда сірого
Стома цілами била,
Лем не забила,
В души не згасила

Ясной надії:
Што сонце даколи
І такым засьвітит,
Огріє...

2.

Не в шолковы пеленки,
Не в мягку перину
Мати го повивала,
А в стару ряндину.

В дорозі по скыбку хліба,
Під мосток хлопя прятала,
Бо гнізда свого не мала —
Як зозуля сива,
Мати нещеслива.

3.

Была она прачка,
Не княгиня

Німа жебрачка,
Убога Лемкыня..
Дровняцкого роду.

Дала ій мати уроду,
Ta ne dala dolí,
Адже єй сама не мала;

Чужу ниву жала
I —.зовъяла.
I отец —Дровняк —
Зовъял неборак.

Не хворіл, не квиліп,
Не дуб в лісі приваліп,
А австрійски шандаре,
Гнобителі люду
Повісили невинного
Лемка без суду.

А сиротина осталася,
Як пальчык на съвіті білым,
Іщи — на нещестя —
Німом ся вродила.

4.

Дніє...
Царіночка дрімле,
Пишалочка не грат,
А сиротка сонна
Двигат тяжкы відра.

Ставлят іх на цямрині
I слезом,
Як росом, вмыват очы сині.

Хылит ся од вітру,
Як булина в полі...
Дала мати красу,
Та не дала долі,
Бо сама не мала,
Чужу нівею жала.

5.

О съвіте лукавий,
О съвіте неправий,
Давно бы тебе прокляла,
Та яюже,
Кед... німа.

І красу бы свою прокляла, —
Бо про ню ся натерпіла,
Коли ся в лісі з вандраком
На біду стрітила.

Не знала кричати,
Не знала благати...
І на єй лихо, на недолю
Дітинча нешлюбне
Росло, як зілля в полі.

6.

Під мостком лежало,
Окрайчык цицало
І молчало,
Не кричало;
Може, бідне, знало,
Што мамины груди
В тоты дни тыревожны
Так были сухи, порожні,
Як тата нива,
Што ю серед липця
Злива не кормила;

Лем тепла материнського,
Любови і ласки полни.

7.

Гу серцю тулим,
цілус, лелис,
Выречы дашто забагне,
Та, яюже?..

Порушым беззвучні
Німыма устами
І зас ся заліс
Пркима слезами.

8.

Од віка жые на съвіті пісня:
Кольскова,
Серенчліва,
Задумліва,
Свята...

Та не чул єй нигда Никифор,
Бо уста мамины безмовны.
Лем в грудьох чул битя спленне,
Лем в очах зріл сині озерця,
І кольор тых очи уж навсе
Зберюг на денци серця.

І товдьи уж ачи
В душы ся му лишыл
Образ той Мадонны,
Што до сну кольшие.

9.

Але днес іщи
Люлі-люлі...
Колышучы сына, сама здрімне...

10.

Затыркочут колеса,
Острахнут сон-мрії...

Оджене сон мати,
переповис надію,
Двигне відра і зас дріндані
Од хыжы до хыжы,
З подвірця в подворец,
А за ньом тени ся іжат
І смутку море...

11.

Осін,
Слома...
Січе, чеше дощ,
Мати втікат в ліс зо сынком,
Де ся скрыти мож.

Під смереком на листю
Хлопеня придімне,
Йому з неба русалочка
Сны стрясус срібны.
Кольоры,
Кольоры,
Тихій пошум вітрів, —
Його бесіда
Та його съпів,
Його азбука,
Його гнів...

Синій кольор — то мамины очы,
Чорни обывреи — карпатськы
ночы,
Жолтий спындыз-тулипан —
розлука без кінця,
Біла береза — русалчына пісня.

12.

Білосміжны шаты
Оділи Карпаты,
Встекла задуява
Постіль присыпала.

Ой мати, мати!
Де-ж нам очувати?

13.

Ой сыну, сыну,
За яку провину?

14.

Та съвіт не без люди —
Пригорнут ю, німу,
З дітіном, не саму.
Не счислити ночи,
кілко іх не спала,
В молитві тримтіла,
В сутерині
На скрині
З сынком ся тушила.
Нераз до дзвінницї
Вітры заганяли,
Съвяты православны
В опіку іх брали.

15.

Світаньом вставала,
Сыніги прогартала,
Ярі-весни ждала —
та ся не діждала.
На Съвяту Велию
закашляла кыревью,
Перед джерельцятом,
Крестом на съніг впала
І Богу душу oddала...
Там, де впала служница,
Выплынула креніца.

Най съятістю черчыт
З материных слез джерельце.
Най же міцно бъє,
Сирота з него пъє.

Сирота!

На добре здравя,
На долгы літа.

16.

В посагу не взял
Вола, ни коровы,
Ни пісні,
Ни рідной мовы.

Пішол медже люди
Німий, як і мати,
З дощечком на грудьох,
А на плечах — латы.

На тім дощати напис:
„Я-м
Недолі сын,
Русин”.

Повитий Дровнячком...
Блукал по съвіті з позначком,
Ходил по велькій земли тій,
Де ластівочка стріху має.
А сиротина — ні.

17.

О лісе, ты мій,
О лісе, я твій.

18.

Прозрачными хмарами
Засіяне небо над горами.

В лісі травы росисты,
Ягідки солодкы, сочысты.

І мале хлопеня, nibы заячена
В долині ся пасе,
Здрімне під кущыком —
І рай ся привидит красний,
Бо є што істи,
Є де спати,
Є чым рани залічати.

І ріс так серед квітія,
Байки писало му жытія...
Волк ся му вступлят з путика,
На руку му сідат вовірка.

А выйде на Яворину,
Де небо ся з вершком обнимат, —
Залюбует ся,
Зачудує ся,
Як шугат гірський орел,
Як ся кучерявит, як дымит
Великій карпатській котел...

А гмлы ся стелят,
А гмлы ся телят,
Ягнятками більма розбігают
По ярах,
По гаях.

І сироті ся привидит
На тій земли рай правдивий.

19.

Вітер шумливий дыхнє,
Груди смерека дітхнє,
Што вріс в скалистий сруб,
Зелен-вітка гыдзьне
хлопячий чуб,

І в серце вползне непокій.
І спомнє матір хлопець,
Єй долонь:

Теглу,
Мягку,
Пестливу...
О мамо!

За єдно твоє дітхнія
Цілу бым отдал Солотвину.
О мамо!
І де тебе взяти? —
Ци намалювати?

Ой спишу-намалюю,
Душом-серцем одчулю...

20.

Ставал до схід сонця,
Вітру просил, конче:
Розвій мя цвітом по цілій долині,
По тій Лемковині,
Най виросну дубом,
Листятым, високим,
З коріньюм глубоким,
Штобы бурі чела не хыпилити,
Жебы-м не міг не любити
Піднебесных царинок,
Промінцями сповитых;

Жебым гідний был предків,
Што зо сонцем в грудьох
ся родили,
В неволі росли,
Ta нужді ся не корили;
Під хмарами в поті чела орали,
На поєдинок з медведьом
ставали.
Красом ся вливали несамовито,
А, бывало, вкусит змия ідовита
Сам на кобичі

Палец затровлений рубал,
Лісовій гадині
Данину отдавал.

21.

Молили ся,
На гушельках грали

І кохали, кохали:
Зелену бесіду лісів,
Одголос далеких громів,
Перше дітхнія любови
І „лем” — завітнє, няньове.

Раз пригорщы злота
паниско підсуval,
Жебы того слова
Русин не хіснуval.

Та Лемко завязтий і гордий,
В свою смотрит страну,
І в очы кепкує:
— Та лем дайте, пане!

О, Лемки знают кохати
Свою бесіду, свої шаты,
Керпиц з тороками
І шумны крисані,
Та кресты в леді рубаны
Під час Йордану.

22.

Заворожений рідном красом,
Никифор пензель взял
І...

Малювал,
Малювал...

23.

Вытхнія руки не знали
До съєвта його малюнки,
Як леды в час яри

Плынули ріками,
Диво-дивны,
„Примітивни”,
Чудны і таємничы,
Як місяц в ясну нічку.

24.

На „картониках” розквітали
Церковці з трьома банями,
З трьома куполами.

Оповити ретязками,
Як символ єднання,
Старовини зберіганя,
Красы величаня.

Світаня ся родили,
Потоки черкітливы
І новы хыжы на горбочках,
Далі од мочар, комарів,
Ближше до сонця;
Сут там стежечки
в шырокій съвіт,
І калины одурливий цвіт...

Творец ся тыревожыл,
Творчой зазнавал муки,
Адже не годен ся тішыти,
Опустивши руки.

Душом ся внурил в поезию
Красы, творіння,
Без того не виділ бы сонця
В росы краплинах.

25.

„Никифоры” по съвіті
Орлами кружили,
Музей за них
Прецирким златом платили.

А він:
Своє добро, своє творіння
Дарувал, як сонце проміння.

26.

Слід обирви розъяреных
Тихій съвіт променів.
Та в очах являл ся гнів,
Кед бы го Криницкым
звати дахто съміл.
Адже він — Дроевняк,
З діда-прадіда так,
Лемковини сын,
Русин...

27.

Одквітило біле літо...

Пришла осін розставаня,
З вечырнім сонцем працяні,
Никифор тихій, юродивий
Лебедину пісню досьпівал.

І згас...
З небом синім в очах,
З пензликом в руках,
З іменом Мадонны на устах...
До безсмертя пішол
Маляр-самоцвіт
І зачаруваний його съвіт.

28.

Памятник вічний поставил
Для себе і Лемковини,
Вышткому лемківському роду,
Який ся нигда не мине.

з українського пересулювал П. Мурянка

ОЛЕНА ДУЦЬ-ФАЙФЕР

ІВАН ЖЕЛЕМ

Помалы зачынат одходити в вічніст покоління переселенців на Україну з 1945 рока. Покоління вроджене на рідній землі, вкоренене в Карпати, котрого духове життя, омотане тутом, більше розвивалося в вимірі прошlosti, як теперішності. Покоління специфічне, жуюче в двох птосторах, а през того барже творче, „жаждуще”. Мож бы перерахувати намало назвиск тых, котры пын на Україні

вписали ся творчо в перетырваня лемківського культурово-етнічного феномену по трагедії 1945-1947. Серед них важне місце занимат Іван Желем, котрого памяті в десяту річницю смерти посвячаме тых пару слів — для припомніння фактів з його життя, для короткої презентації творчості, для пошаны од краянів.

Іван Желем вродил ся 3 квітня 1925 рока в селі Вапенне коло Голиц. Початкову школу закінчил в рідnym селі. В 1937 році поступил до гольницької гімназії і замешкал в тамтышній Рускій Бурсі, котра стала ся му другым дном. Ту власні формувал ся світопогляд молодого хлопця, його лемківський патріотизм, знання рідной історії і культури. Друга світова война прерыват Желемову едукацию. Найперше смерт мамы змушат го помочы нянькови в ғаздівці. Скоро Німci заберают го до баудінству, одкале втіче, а пак на примусовы работы до Німеччыны, де остає до кінца войны. В 1945 р. Желем, обняти примусово-добровільным выселіньем выїжджат на Україну, найперше до Ворошиловградской области, потім, подібні як і веќшт виселенців, вертат до Галичыны і осе-

лят ся разом з няньком і сестром в Самборі. Ту, працуючи в торговли, кінчыт середню школу. На студії іде до Львова со Зооветеринарного Інституту. Як раз є тоді період сталінських репресій. Неслушні обвинений в якісних -змаках, остає Желем вивезений на Далеку Пілніч до Комі, де през шість років робить в лісових лаграх. По смерти Сталіна наступує реабілітація. Желем вертат до рідних до Борислава, кінчыт студії во Львові, закладат родину, зачынат фахову роботу ветеринаря. Найперше працює в околицях Львова, потім в мясокомбінаті во Львові. Рівнолегло до фахової роботи розвиваєт Желем літературну творчість. На жаль несподівана смерт заберат го спомедже живых вполони творчых сил, ко-

ІІІ **ВІД ВЛАСНИМ перевідчаню** не написал іщи головного твору своєго життя. Вмерат 6 вересня 1988 рока во Львові. Похованний єст на Янівским цмунтері, де скорше спочыли Ваньо Гунянка, Роман Соболевский і дуже інчых знаменитых Лемків.

Літературний доробок Івана Желема треба зарахувати до найзнаменитших осягнінь сучасної лемківської літератури. Писал він вершы, оповідання, новелі, гуморески, ескізи, публіцистични і критично-літературны дописы. Друкувал их на „Лемківской Сторінці” і в лемківских еміграційных виданях. Част з тых творів написал по лемківски, част по україн-

ськи. Належал до тих виселенців, котри не забыли віднай бесіди і до кінця життя барз вправні послугувал ся ньом, не лем в устній, але тіж в писмовій формі.

Опубликувана през Желема творчіст єст свідоцтвом його органального всестранного літературного таланту. Оддзеркалять вразливіст выплеканої в природним лемківським просторі души, ей любов і тугу за тым простором. Дрібны прозовы формы автора выріжняют ся своєрідним, барз трафні і глубоко одданым кольором лемківского жыття, представленого найчастійше в гумористичных, веселых, несподіваних ситуаціях. Писаны лемківском бесідом, жывом, сочыстом,полном забытых уж гнеска лексикальных і фразеологічных форм, мают они не лем артистичну, але тіж етнографічно-реалізованчу вартіст. Запечатане остало в них на все уж проминуле жыття давной Лемковини. Так власні жыс феномен выгнаня. Докладні затримує давны образы свойой Аркадії, утраченого раю, місця найдорожшого на світі. Найчастійше тоты, што все оставали на рідній землі, николи з ней не виїжджали, не памятают так добрі давних, проминулих часів, як выгнанец з тугом в серци.

Коли в прозі Желема мame до діла головні з жывым, кольоровым спомином, то в поезіі наступило перетворіння тога спомину в безконецьні насычене тугом

възнання ліричного „я“:

Лем єдно мя болит,
Лем єдно
І душу мі трапит
Заєдно, —
За тобом, мій краю,
Розлуга
І туга, што нигда
Не стухат
(„Блудний сын“)

Желем єст основным (нарівни з Іваном Головчаком) творцем напряму „туги за утраченым“ в сучасній лемківській поезії. Напряму котрий послугуючи ся високою артистичною якості модерним вершом, уформувал загальний модель ліризму опертий на почуттю туги, смутку, жалю, любови до утраченої вітчизни. Желемовы вершы вказуют формальне багатство, новаторство і деякє експериментаторство в фонічній сфері. Сут выразом очытаня і літературной ерудиції автора артистичным ґрунті єст то осянгнія високе. Тым ціннійше єст вписаня в тоты небанальнны формы артистичного выслову глубокого болю выгнанця. Не лем індивідуального болю, але болю і туги цілого выгнаного покоління „лем“. Психологічна працьда пробиват з узагальненого образу лемківской туги:

Тисячу років
Збирали каміння
На гірскім полі
Іти бандурки

Й вівсяну
Адзимку
Дякували Богу
Й марили
Про світ
Де ліпше

.....
А як пішли
Од свого порога
В світ
Де ліпше

.....
Ім сниться
До рідної хижі
Дорога
Й знов марять —
Про рідне поле
Каменисте,
Бандурки,
Адзимку
Й тисячу років.
Бо лемки...

(„Лемки“)

Желем єст майстром міцно спунтуваных ліричных форм. Предумана композиция верша оператся на ступнюваню символічных образів вызвалюющих спомин давной Лемковини аж до запертя іх несподіваном пuentом, которая приклийє драматичну реальніст сучасности:

Уж ся мі не снит
Рін над потоком
І гуси на ній гел'отливы
Уж ся мі не снят
Тополі шырокы
Над хыжом мойом сиротливом

Уж ся мі не снит моя Лемкоціна,
Бо спати уж про ню не можу
(„Уж ся мі не снит...”)

...Были тіж лісі,
Зруби і трачы,
Лжыці і мітлы,
Коломаз бродяча,
Дротаре з Шляхтовы,
Ярмакы воловы,
Яфыры і млинці
Тіж были, братове.
А тепер нич неє —
Як хыжу замести, —
Лем стоят декади
Каплички і кресты...

(„Газда”)

Желемова поезия вызвалял глубоку рефлексию над тым, чого досвідчило выгнане покоління і чо-го досвідчилі Лемки взагалі. Выйселися на Україну, противні до того з 1947 рока, мало в собі даяку (хоц може і невелику) частину добровільності. Тым барже болити мусит туга, коли істніє свідомість спілрішня о тым, що ся стало: Таки мішаны емоції цілий час мусіли трапити тых, котры никаки не заадаптували ся вполни на українським ґрунті. До таких, здає ся, належал і Іван Желем. В обчым собі „маленьькым Парыжу сідил як „заяц в тернині” і ча-

сом лем думал „думку рогату” о своїй долі таку, як в верш „Най гофрас”:

... Та сіджу
Як заяц в тернині
І мышлю сой
Думку рогату:
Же была
Хоц-яка а хата
І была
Худоба даяка
І вшытко
В старого бортака
Взял фрас...

Не дане было Іванови Желемови николи по 1945 році приїхати на Лемковину, до рідного Вапенного, до котрого протужыл ціле жытя. Вмер скорше як отворили ся можливості свободного приїзду. Така доля припала тому здібному, вражливому чловекови, котрий хоц окрутні досвідчений през жытя, лишыл по собі тыравайский слід в рідній культурі. Слід тым барже цінний, же преполнений до края любовю до рідної землі. На все остане він свідоцтвом трагічної духовой поневіркы тых синів лемківской землі, котры не знали замінити сей на жадну інчу „землю обіцяну”.

Груба Берта

Но і юж! Юж, кумо, і фертикі! Ани мою тугу не розбивайтє, бо так єм юж забанувала, же-м забанувала... Бо тепер юж кождий пес на мене гавкне, юж кождий жебрак повіст, же Праксеста нич не вартат.

Стратила-м, кумо, свій гонор, як злотий піняз, дочиста-м стратила. Забрала мі го гнеска Секлетта, мій ворог смертельний, документні повідам, же мі забрала. Ищи і публіку з мене зробила, цілий мій рід виставила на встыд-ганьбу. Юж тепер медже люди не вийду, ани сой очы на съвіт не покажу. Най чешут языки про мене, най брешут з моїм ворогом, най мя огваряют, а я юж нич не одповім. Бо юж нич не значу перед нима, як не мам свого гонору, ой, кумцю, юж не значу!

То хоц вам вишитко оповім, може мі легше стане, може дакус біль-туга на серци стихне.

Ото-м вишла коло полудня надвір і чую, як моя рябата кура летить переполошена з секлетиной загороды на свою обору і кодкодаче - най Бог заварує. Ту єм не витримала і повідам гречні:

— Та ты чого, поганине, так ся збыткуєш над боскым сотевріньом? Ци ти юж серце гет лойом заросло?

— А, бо она така сама виїла, як єй газдыня. Знищила мі ту, маньора, цілу грядку, — промыршила під носом Секлетта з-поза паркану.

То она, шельма, повідат так, кумо, до того, же-м сой дріботна і прудка, як мотовішо, тай голосиста-м така, же мя ищи ніхто в селі не пересварил. Тож ій і гварю:

— Но то што, же-м не така куфа, як ты, што аж свята земличка під тобом стогне. Зато-м сой легка і шварна, як серна на попонині.

— Або як шалена коза на припони...

— А ты незграбна, як старий медвід в берлозі...

Так сме ся, кумо, дос довго перегваряли через пот пліт, што нас розгороджує. Юж і моя рябата ся заспокоїла і задоволено порлат ся на купі гною, а мы обі футр своє. Секлетта од своїй стоділкы ледво часом віддусит до мене даякє слово, бо она, як сами знаете, на язык тупа, я я од свого порога, як з машынгвера, сыплю ій образу по десят.

О, юж ся мі давно так файні нє сваршо, як гнеска. Тож єм сой одрару подумала, за што мя рано так ліва долон свербліла. Так ся мі, кумо, файні сваршо, же-м Секлеті не давала ани слова выгварити. А єй дівка Текля як занюхала, же ту непет, то втекла, як заметена, до свого Гмитра.

Бо трëба вам знати, же на Секлете мам в серци окрутну ід зато, же одняла моїй дівці фраїра. Бо єй зять Гмитро на смітю был ищи в моїй Параски, а в мясниці Секлете юж го переманила до себе за приймака. А добрий был паробок, неє што повідати, акурат для моїй дівки. Хоч, правда, добрі ганчувал на ногу, але зато мал п'ят моргів поля, а то гнеска не багателя. А тепер тоты моргы, як корова хвостом змела, пропали за єй Текльом, а я де найду зас другого такого жениха.

То так ся мі, повідам, кумо, файні з Секлетом сваршо, же на-вет єй старий фрас Гарасим, як нас кусцьок послухал, то лем голосно сплюнул в наш бік і забрал ся назад до хыжы. І зараз єм єй так приперла, же юж не знала, што має робити. Лем мі ищи ~~і~~ при-нула наостпакож:

— Ты - чарівничя!

Але я завсе знам што одповісти:

— А ты груба Берта!

І виджу, же Секлеті дух заперло, бо ищи такого не чула.

А я такы мудры параграфы добре знам, бо мій Петро в тамту войну был аж на італіянцікім фронті, то мя дуже наевчил таких во-яцьких мельдунків, же можу і регіментом командувати. А груба Берта, то, жебы сте, кумо, знали был такый канон, яким Німец стрілял на Француза аж до його першого міста. О, так!

То тепер лем сой спокіно стою і чекам, што ся зо Секлетом стане. А она, як звалена колода, покотила ся за поріг стодолы.

— О, то-м ти дала — кричу за ньом — о, то-м ти повіла! Жебы знала, з кым собі зачынити, бо я знам ся і на високих гешефтах. О, то-м ти дала!

Але смотрю, а тата вагабунда зас виходить і несе перед собом гладженицу. То я ищи голоснійше:

— О, то-м ти повіла, ага, жебыс мя знала, ага, о то-м ти дала...

Але Секлете сперла гладженицу на огорожу - і як зачне ньом тріскотіти, як зачне тріскотіти! Што я рушу языком, а она гладженицом, якби лен терла, - тр-рах-шах-чах-чах, тр-рах-шах-чах-чах, што я слово, а она - тр-рах-шах-чах-чах!

І так не дає чловекови слова прогварити. Аж мя штоси штрикнуло в серци, бо чую, же то юж напевно, як то повідають, пришла креска на Матеска, же юж мене хыбаль гет пересварит. Бо юж лем стою перед ньом, як дурна уця, і не знам, што дальше робити.

А тут і сусіде том гармідер почули, як ся позлітували, регочут ся і ищи Секлетьу піддражнюють:

— Но і баба, но і воєвода!

— Дай ій, Секлеть, дай і за нас, най знає, як вшыткым допікати!..

І мусіла-м, як побитий пес, сковати ся до хыжы, а Секлетьта хыбаль ищи там стоїт і торжествує, ано посмотте, кумо, ци ищи стоїт, бо зом штоси ся юж зле робит - гет ся мі ногы заламуют.

Но а тепер то юж ся ма ніхто не буде боял, юж мя вшыткы будуть мати за нич... За нич, кумо!...

Бо стартила-м свій гонор, як золотий піняз, гет єм го стратила. Стратила-м, кумо, і юж! І фертик!

Члены Чытальні ім. М.Качковского в Вапеннім на початку 30-х років.
Ци серед хлопців в першим ряді є Ванцьо Желем? - Хто на то одповіст?

Дітям малым і величким

МЕЛАНІЯ ПАВЛОВИЧ

ЧУДНЕ ЖАДАНЯ

Діючі особи: Сенка, Мати і Злата Рыбка з аквариуму.

РЫБКА: Сенко, гыбай гев! Выймий мя одтале і однес до ріки гу моім товаришкам. Сполню три твої жаданя.

СЕНКА: Хто ты?

РЫБКА: Я рыбка з аквариуму.

СЕНКА: О кілько я знам, жаданя сполнюют лем рыбки котры жывут в морю і в ріці, кед іх дахто влапит. Але рыбки з аквариуму... Повідж мі ліпше — як ты ся ту нашла?

РЫБКА: Так, припадково. Кед чистили аквариум, пустили рыбки до ставу. Потім, кед іх імали, попри них хватили і мене. (*Тихо.*)

Лем никомунич! То наша таємниця. Кед ю дахто інчий познат, з твоїх жадань —нич. А тераз мі повідж, што быс найбарше хтіла.

СЕНКА: Гм. (*Думат.*) Рада бым мати роверик, што має такы грубы і добры гумы, же іх нигда не треба помпувати, што може перескачувати яркы, што має світла на колесах, як в правдивым мотоциклам...

РЫБКА: Добре. А яке твоє друге жаданя?

СЕНКА: Друге? Гм... Є, уж знам! Долгопис! Але не звичайний долгопис. Такій, што сам пише, сам рахує. Ты лем подумаш, а долгопис — гол! І уж написане, вырахуване. Ей, то бы было супер!

РЫБКА: Заправды супер. Добре. А третє?

СЕНКА: Таку бым... гм... шапочку. Незвичайну. Лем ю положыш на голову — і вшытко ся ти само выдумат. Ничого ся не мусиш вчыти напамят. Кед ся мя учителька дашто зъвідат, я лем вдію шапочку на голову і — одповід готова.

РЫБКА: Гм. Дакус чудны твої жаданя. Але кед мя одтале вратуеш — жаданя ся ти сполнят.

МАТИ: Сенко! З кым так бесідуеш? Сама зо собом?

СЕНКА: Ни, значыт так... так...

МАТИ: На голос ся вчыш?

СЕНКА: Гей! Гей! (*Павза.*) Мамо, знаш што бы я барз хтіла? Купиш мі?

МАТИ: Не знам што ты бы хтіла. Тіх забаганки. Родиче не годни сполнити вшыткы дітинячы жада-

ня. Гарды річы — дороги. Ніт тільки пінязи...

СЕНКА: Знаш, мамо, хтіла бым роверик, што сам іхат, не треба ся мучыти; хтіла бым долгопис, што сам пише і рапчуе, і шапочку таку, што кед ю вдіеш на голову, вишытко ся само выдумат...

МАТИ: О, Боже, дітино, што ёс сой задумала. Снило ся ти, ци што? Шак то неможливе.

СЕНКА: Е, кед ты не можеш, знам я таких, што можут.

МАТИ: Хто?

СЕНКА: Ёдна рыбка з акваријому.

МАТИ: Но шак добрі. Кед може, та най ти сполнит твоі чудны жаданя.

СЕНКА: То ниякій не проблем. Ниякій. Лем ю влаплю (*імат* рыб-

ку з акваријому і не може зімати). Што же то з рыбком? Выхлізкує ся мі з рук! Не можу ю влапити. Не даст ся влапити.

МАТИ: Мусіла ёс якысій грішок выштрыхнути. Подумай...

СЕНКА: Ох, та я рыбку зрадила. Не заховала ём нашой таемниці кед ём розповідала. (*імат* зас рыбку, але не може зімати).

МАТИ: Сенко! То не рыбка ся ти выхлізкує, але жаданя. Не заслужила ёс на іх сполніння. Рыбка остане дале в воді, хоц не в тій, в котрий бы хтіла. Та може ся даколи найде хтоси, хто дотримат таемниці. А — окрем того, подумай — ци і жаданя быви в порядку? Все треба прагнути і просити о таке, што має можливости ся сполнити.

Ід уж спати...

*Ід уж спати, Старий Рочку,
Пізрий — Новий, бодрим крочком
Крачат, голкат, прицупкує...
Новым пахне — ци не чуєш?*

*Іди спати Рочку Старий,
Твої дни ся выпитвали,
Твої стежкы ся сходили,
Твої сны ся переснили,
Твої мрії одмрияли...*

Ід уж спати, Роче Старий!

*Іди спати, Старий Роче!
Маш де спати?... Спий де хочеш!
Лем ся не плянч попід ноги,
Пізрий — крачат Рочок Новий,
Быстрий-шмыгkій, міцний, здравий,
Не хырлявий, не каправий.
З полным міхом дни щесливых
Іде, крачат съвітом білым,
Несе радіст... Прото гварю —
Спати ід, Рочиску Старий!*

*Ід-же спати, Старовино!
Прекстий ся во „Отца, Сына...”
І уж змыкай... Маш де спати?
Придбал ес сой кут даякі?
Маш ся дачым теплым вкрыти?..
Діждий — бо аж жаль смотрити...
О, ту гунька мого діда,
Може ся ти ачи придаст;
Воз ю, не трап ся уж ничым —
Та ід спати під ялицию.*

*Ід-же, ід уж, Старий Роче!
Двигній чело, піднес очы,
Одыйд мужнім, гордым кроком;
Адже жыл ёс не нароком,
Не надармо, не напрасно.
І хоц час твій тихне, гасне,
Хоц обернат ся в небыття,
Вдякы тобі — Новий світат.
Не маш чого ся стыдати, —
Ід в спокою, ід-же, — спати.*

*Іди спати, Рочку Старий,
Пребач, же єм ти выгварил
Болі, нужды, непокої..
Але они — ци-ж лем твої?
Кажде быття — так як піря,
Дуне вітер і дни пірве,
Іщи добрі не подрімпеш, —
Новий Рік тобі прийде...
Уж не новий. Під ялици
Буде шкынтал о палици.*

(Уйко Петро)

З МІСТ

З чим зачинає другу п'ятдесятику?	3
Іван Желем - З Новим Роком!	4
Скорочений календар на 1998 рік	7
Календарий, Історичні дати	8-31
Й.Ф. Лемкун - З народних вірувань Лемків	9
Йоан Прислопський - Псалом 136	13
Ярослав Гуняка - Лемкы днес (виїмок)	15
Степан Шах - За споминів о Ярославі Вінцковським	19
Филип Свистун - 1948 рік	21
о.Гавриїл Костельник - Думки	25
Дмитро Бедзик - Слогади	29
Ваньо Гунянка - Петро Павлик (виїмок)	31
Скорочений календар на 1998 рік	32
(пт) Десятинни річниці 1998 рока	33
Ярослав Воргач - Початки шкільництва на Лемковині	42
Приповідки о науці і мудrosti	44
Петро Трохановський - Жертва фанатизму	45
Confessata Anny Dudzichy czarownicę appno 1678 (документ)	49
Теофіль Курилло - О. Теодор Курилло	55
Василь Сочка-Боржавин - Писатель і будитель	57
Олена Дуць-Файфер - Алексій Тороньский	62
Алексій Тороньский - В Манастирі (з повісті Ганця)	67
Петро Трохановський - Панцина в писаним слові	71
Ярослав Воргач - Лемко - ректор Ягайлонського Університету	76
Петро Трохановський - Священик інший од інчих	84
(бг) - (Ци є такій Лемко)	88
Богдан Горбаль - Димитрий Вислоцький	89
(пт) - (Сідит во мі терен, так чую)	99
Ваньо Гунянка - Даі натуры	101
Ваньо Гунянка - Мысли	105
Петро Трохановський - Кура што зносила златы яйца	106
Bogdan Horbal - Florynka	112
Дмитро Бедзик - Віче (виїмок з трильої Украдені гори)	114
Петро Трохановський - Маляр лемківської природи	117
Іван Головчак - верши	120
(пт) - Течут, втічут рочки	122
Іван Шелюк - Никыфор - дума	123
Олена Дуць-Файфер - Іван Желем	129
Іван Желем - Груба Берта (гумореска)	133
Меланія Павлович - Чудне жадання (Дітям малым і величким)	136
(Уйко Петро) - Ід уж спати	138